

RAIDOS SUTRIKIMŲ TURINČIŲ VAIKŲ UGDYMAS BENDROJO UGDYMO GRUPĖJE

Kuriamas
Lietuvos atentij
2015-2020 metų
tarpdėstybos, reabilitacijos
ir konservacijos
veiklų programos

Metodinės rekomendacijos
mokytojams, švietimo
pagalbos specialistams

Leidinys parengtas ir išleistas įgyvendinant projektą

„Koordinuotai teikiamų švietimo pagalbos, socialinių ir sveikatos priežiūros paslaugų plėtra Elektrėnų savivaldybėje“

Projektas finansuojamas Europos Sąjungos struktūrinių fondų lešomis pagal 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 9 prioriteto „Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų ištaklių potencialo didinimas“ priemonę „Mokyklų pažangos skatinimas“.

Projekto uždavinys – didinti mokiniių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ir / ar socialinę atskirtį patiriančių vaikų įtraukti į švietimo sistemą ir plėsti koordinuotai teikiamų paslaugų įvairovę Elektrėnų savivaldybėje.

Projektą vykdo Elektrėnų švietimo paslaugų centras

Leidinio rengėja Jurgita Grisiūnienė, 2021

Metodinė konsultantė Laima Komparskiienė, 2021

Apsvarstyta:

Turinys

Ivadas	4
Iššūkiai, su kuriais susiduriama bendrojo ugdymo grupeje	6
Požymiai, rodantys rai dos sutrikimus išimokykliniame amžiuje	8
Kaip padėti vaikui įveikti kylančius sunkumus	11
Struktūruotas ugdymas ir jo galimybės bendrojo ugdymo grupėje	17
Bendravimas paveikslėliais	19
Dienotvarčės sudarymas	20
Individualios darbo vietas įrengimas ir tvarkaraščio sudarymas	22
100 socialinių integracijų per dieną	24
Individualaus ugdymo plano sudarymas	25
Veiklų planavimas, organizavimas, atsižvelgiant į bendrojo ugdymo grupės savitumą	26
Bendradarbiavimas su kitais įstaigoje dirbančiais specialistais	30
Metodinės priemonės ir jų naudojimo galimybės ugdomant specialistų poreikių vaikus	32
Kasdieniai gyvenimo įgūdžiai	32
Fizinis aktyvumas	33
Emocijų suvokimas ir raiška	34
Savireguliacija ir savikontrolė	35
Savivoka ir savigarba	35
Santykiai su suaugusiaisiais	38
Santykiai su bendraamžiais	38
Sakytinė kalba	38
Rašytinė kalba	42
Aplinkos pažinimas	43
Skaičiavimas ir matavimas	47
Meninė raiška	51
Estetinis suvokimas	52
Iniciatyvumas ir atkaklumas	53
Tyrinėjimas	53
Problemų sprendimas	56
Kūrybiškumas	56
Mokėjimas mokyti	60
Probleminių situacijų, kylančių bendrojo ugdymo grupėse, analizė ir praktines rekomendacijos	62
Sensorinės erdvės ir jų panaudojimo galimybės	85
Šeimos, auginančios specialistų poreikių vaikų integracijai mokyklos / grupės bendruomenė	92

1 priedas	94
2 priedas	95
3 priedas	96
4 priedas	97
5 priedas	98
6 priedas	101
7 priedas	103
8 priedas	104
PADEKOS ŽODIS	108
Literatūra.....	109

Ivadas

Lietuvos Respublikos Seimas 2020 m. birželio 30 d. priėmė Švietimo įstatymo pakeitimą, kuriamė nustatyta, kad mokinų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymą išgyvendina visos privalomajį ir visuotinį švietimą teikiančios mokyklos, kiti švietimo teikėjai. Naujos Švietimo įstatymo nuostatos būtų išgyvendinamos palaipsniui ir galutinai įsigaliotų nuo 2024 m. rugsejo 1 d. Specialiųjų ugdymosi poreikių vaikui švietimo įstaiga turi sudaryti sąlygas gauti kokybišką, poreikius atitinkantį ugdymą ir būtiną švietimo pagalbą.

Pagal statistinius duomenis, 2020 metais ikimokyklinio ugdymo įstaigose specialios paskirties ugdymo grupėse ugdoma 1180 vaikų, ikimokyklinio ugdymo įstaigų, turinčių specialios paskirties ugdymo grupes, skaičius – 56. Iš ikimokyklinio ugdymo įstaigų bendrosios paskirties grupes integravoti 23 123 specialiųjų ugdymosi poreikių vaikai. 2012 metais integravoti specialiųjų poreikių vaikų ženkliai padaugėjo. Remiantis statistikos duomenimis, 2012 metais buvo integravoti 13 362 specialiųjų poreikių vaikai.¹ Šiuo metu integravoti iš ikimokyklinio bendrojo ugdymo grupes vaikų yra daugiau, nes ikimokyklinio ugdymo įstaigose ugdoma gana daug nediagnozuotų specialiųjų poreikių vaikų, kurių tevai del tam tikrų asmeninių priežascių nesutinka, kad jų vaikui būtų nustatyti specialieji poreikiai.

Šiame metodiniame leidinyje aptariamos metodinės priemonės ir ugdymo(si) būdai, padedantys įveikti sunkumus, atvykus raidos sutrikimų turinčiam vaikui į švietimo įstaigą. Tam tikro pobūdžio sutrikimų turinčių vaikų integravimas į bendrojo ugdymo grupes švietimo pagalbos specialistams ir mokytojams sudaro sunkumą, neretai susiduriama ir su reikiamų specialistų stygiumi.

Šiose metodinėse rekomendacijose demesio centre yra metodinės priemonės ir pagrindiniai ugdymo(si) būdai, padedantys ugdytojui kiek įmanoma valyti situaciją savo grupeje. Efektyviai darbui su raidos sutrikimų turinčiais vaikais reikia daugybės žinių. Svarbu suprasti, kad vaiko problemos priklauso ne tik nuo paties vaiko, bet ir jų supančios aplinkos. Tiktinkamai teikiant pagalbą galima užtikrinti ugdytinio sekム. Prieš pradedant tekti pagalbą būtina išsiaiškinti visus galimus dirgiklius, kurie daro įtaką sekmingam integravimuisi į ugdomajį procesą. Pašalinus visus / daugumą / pagrindinius galimus dirgiklius, parenkamos metodinės priemonės ar ugdymosi būdai, padėsiantys vaikui ugdyti pagal jo prigimtines galias.

Ikimokyklinio ugdymo tikslas – atsižvelgiant į vaiko prigimtines galias, jo individualią patirtę, vadovaujantis raidos dėsningumais, padeti vaikui išsiugdyti savarankiškumo, sveikos gyvensenos, pozityvaus bendravimo su suaugusiaisiais ir vaikais, kūrybiškumo, aplinkos ir savo šalies pažinimo, mokestimo mokytis pradmenis.² Vien tai, kad vaikui buvo nustatytas raidos sutrikimas, autizmo spektro sutrikimas, nereiškia, kad jis negali augti ir tobulėti. Kiekvienas vaikas turi potencialą mokytis, tik sutrikimų turinčių vaikų jis yra skirtinges nei neurotipinių bendraamžių. Suaugusieji turi sukurti palankią aplinką prigimtinėms galioms atskleisti ir duoti užtektinai laiko tam tikriems įgūdžiams išsiugdyti, nenustatydami jokio laiko limito, nes nežinoma, kiek laiko prireiks tikslui

¹ Oficialiosios statistikos portalas

² Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas, 2014

pasiekti. Derėtų atsisakyti neiginių: „jis negali“, „jis nesugebės“, „jis nepadarys“ ir pan., palikti vaikui atviras duris į pažinimo pasaulį, pritaikyti aplinką jo poreikiams ir tiketи sėkmę.

Autizmo spekto sutrikimų turintys vaikai taip pat auga ir vystosi kiekvieną dieną kaip neurotipiniai vaikai. Dažnai sakoma, kad jų raida vėluoja dviem, o gal ir daugiau metų, ypač stebint jų elgesį, bet nederėtų su penkiamečiu elgtis kaip su dvimečiu ar trimečiu, jis yra penkiometis ir su juo dera elgtis kaip su penkiamečiu. Reiktų nepamiršti, kad jų pirmoji kalba yra vaizdinė, o antroji – verbalinė. Šiemis vaikams svarbu aiškiai žinoti veiksmų seką, tada veikla jiems įgauna tam tikrą prasmę. Norint didinti kalbos suvokimą ir / ar ekspresyvią kalbą, verta užsiemimų metu veiklas stimuliuoti vaizdais, garsais, žaisti žaidimus, kurie padeda suprasti prasmę.

Iššūkiai, su kuriais susiduriama bendrojo ugdymo grupėje

Daugumą pedagogų apima panika, nežinomybės jausmas, kada į grupę atvyksta specialiųjų poreikių vaikas(ai). Grupės gyvenimas apsiverčia aukštyn kojomis, kas buvo sukurta, viskas išyra, prarandama grupėje vyravusi kontrolė, vykdomas veiklos praranda prasmę, padėtis tampa sunkiai valdoma, o kartais ir nekontroliuojama: nuolatinis triukšmas, aplinkos niokojimas, agresijos priešuoliai, stebėjimas, kad specialiųjų poreikių vaikas nepasišalintų iš akiračio, žaislų kramtymas, knygelių plešymas į skutelius, savęs ar kitų vaikų žalojimas, žaidimas su ekskrementais, laipojimas ant palangų, masturbacija, nuolatinis rékimas poilsio metu ir ne tik.

Visų kasdienių kylančių situacijų bendrojo ugdymo grupėje, kur yra integruoti specialiųjų poreikių vaikai, aptarti neįmanoma. Dvieju vienodų raidos sutrikimų turinčiu vaikų nera, todėl ir situacijų yra įvairių, kurias reikėtų stebeti, analizuoti ir surasti priežastį, dėl kurios kyla tam tikras negatyvus elgesys. Kiekviena elgesio apraiška turi priežastį, vaikas savo elgesiu parodo, kad reikėtų kažką keisti, nes kitokio būdo, kaip perduoti informaciją, jis nežino, nemoka pasakyti, įvardyti, kitaip išreikšti savo būseną.

Šiam leidinyne atsakysime į dažniausiai kylančius klausimus:

Kaip pritaikyti bendrojo ugdymo programą, kad ji tiktų daugumai grupėje besiugdančių vaikų?

Ar pedagogui dirbtį tik su neurotipiniais vaikais?

Ar pedagogui dirbtį tik su specialiųjų poreikių vaikais?

Kaip suvaldyti agresyvų elgesį?

Ką daryti, kad neurotipiniai vaikai priimtu kitokį vaiką?

Kaip pritaikyti aplinką, kad ji palengvintų specialiųjų poreikių vaiko integraciją?

Kaip nuraminti grupės tévus?

Dažniausiai pasitaikantis grupėje reiškinys yra iñiršio priešuoliai. Kodel vaikas taip elgiasi? Kas daro itaką jų negatyviam, kartais agresyviam, nevaldomam elgesiui? Kaip padeti sau ir vaikui, kurį ištiko iñiršio priešuolis? Atsakymas paprastas: vaikas nemoka reikšti savo jausmų, nepasitenkinimo, norų socialiai priimtinu būdu. Jei vaikas taip elgdamas jau yra gavęs norimą atsakymą, tiketina, kad jis taip ir reikalaus norimo veiksmo, daiktą ar kito jam tuo metu reikalango dalyko, nes jis priemė ši reikalavimo bûdą kaip jam tinkamą priemonę gauti tai, ko jis nori. Žodinis reikalavimas jam atrodo neturintis prasmés, bet rékimas, daiktų métymas, mušimas duoda greitesnių apčiuopiamų rezultatų. Kodel? Dažnai suaugę žmogus vaikui duoda tai, ko jis nori, tik tam, kad vaikas baigtų negatyviai elgtis, nustotų rékti, kelti chaosą grupėje, lauke, išvykoje. Vaikas tai pradeda naudoti kaip pagrindinę priemonę savo esamam poreikiui patenkinti. Kaip spręsti šią problemą? Pakeiskime savo reakciją į rodomus negatyvius veiksmus, tuomet vaikai ims rečiau negatyviu bûdū reikalauti norimų dalykų. Svarbiausias dalykas yra parodyti, kad daugiau tokie veiksmai nebeveikia. Jei užsibréžeme viską keisti, keiskime radikalai, septyni nereagavimai iš dešimties – tai dar nepasiektais tikslas, turime keisti savo reakciją visus dešimt kartų iš dešimties. Keiskime savo

mastymą, kai vaikas niršta, elgiasi neadekvacių. Suprantama, kad kai situacija grupėje tampa nevaldoma, mus aplanko mintys: „Ir vėl tas pats! Ką pagalvos kitis? Ar visa tai kada nors pasibaigs? Aš nebegaliu, nemoriu taip dirbtis! Kodėl jis būtent mano grupėje? Daugiau nebegaliu kenteti, išprotėsiu“ ir pan. Mūsų kūno kalba taip pat parodo reakciją į vaiko jniršį. Siekdami, kad vaiko jniršio banga slūgtų, pirmiausia turime pasikeisti patys.

Požymiai, rodantys raidos sutrikimus ikimokykliniame amžiuje

Atvykus autizmo spektro sutrikimų turinčiam vaikui į bendrojo ugdymo grupę, pedagogas gali greitai pastebeti tam tikrus bendrus bruožus: sustingusi veido išraiška, žvilgsnis, nukreiptas į tuštumą, akių kontakto stoka (kartais galima pastebeti trumpalaikę žvilgsnio fiksaciją), vaikščiojimas ant pirštų galų. Autizmo spektro sutrikimų turintiems vaikams sunku išmokti savitvarkos įgūdžių. Šių vaikų smulkiosios ar stambiosios motorikos įgūdžiai nerā tinkamai išsvystė. Jie gali ilgai daryti tą patį veiksmą (delioti daiktus į eilę, statyti bokštus, monotoniškai vartytis daiktus, tyrinėti etiketes ar audinio raštą ir pan.). Kalbos raidos lygis gali būti labai skirtingas, o komunikavimas dialogu labai sunkus ar neįmanomas. Yra vaikų, kuriems būdinga echolalija (tam tikrų frazių kartojimas). Kalbėjimas gali pasižymeti garsiu tonu arba šnabždesiu, o garsų tarimas ypač taisyklingas arba nerilišus. Šie vaikai dažnai kalba trečiuoju asmeniu. Kai kurie vaikai gali dengtis ausis nuo įvairių garsų.

Ankstyvieji autizmo spektro sutrikimų turinčių vaikų požymiai paprastai yra socialinio bendravimo įgūdžių trūkumas. Sunerimti reiketų, kada vaikas:³

- iki trejų metų žaisdamas netyrinėja daiktu, tik jais manipuliuoja, deda juos į burną, kramto, nekopijuoją šalia sedinčių vaikų žaidimo; nemégdžioja suaugusio žmogaus veiksmų, judesiai nerangūs arba sunkiai savarankiskai vaikšto, nesileidžia apkabinamas, paimamas ant rankų, vengia bet kokio prisilietimo, nekalba, nereaguoja į savo vardą, paprašius atlikti tam tikrą veiksmą, jo neatlieka, paprašius parodyti tam tikrą daiktą, jo neparodo, nesidomi jį supančia aplinka;
- trejų metų, bet vis dar nerangus, dažnai griūva, savarankiskai nelipa laiptais, ryškiai matomas smulkiosios motorikos sutrikimas, negeba savarankiskai nusivilkti bent dalies rūbų; nors ir buvo mokomas naudotis tualetu, bet šis įgūdis nesusiformavo, nevykdo elementarių prašymų, nevarotoja verbalines kalbos arba vartoja tik pavienius žodžius. Socialinė sąveika socialinėje erdvėje išlieka ribota, jis nesiekia užmegzti santykijų su kitaais vaikais, nesidomi žaidimu su bendraamžiais, garsiai leidžia garsažodžius ar kitus garsus arba atvirkšciai – tai daro labai tyliai;
- ketverių metų, o vis dar nerangus, visur kliūva, negeba naudotis stalо įrankiais, verbalinė kalba vis dar neatsiranda arba ji yra labai neriliši; nevykdo prašymų, pastebimas agresyvus elgesys, sunkiai atskirkiria nuo tévę, vis dar nesidomi vaikais ir žaidimu su jais, žaidžia dažniausiai vienas, nesupranta taisyklių ir jų nesilaiko, sutrikęs erdvinius suvokimas, pagal pavyzdį neatlieka pateiktos užduoties, negeba įvykdinti dviejų veiksmų nurodymo;
- penkerių metų, o vis dar nerangus, visur kliūva, griūva, sunkiai valdo rašymo / piešimo priemonę ar kitus daiktus; pastebimas dažnas agresyvumas, emocinio stabilumo trūkumas, prašymų nevykdymas, ryškeja dėmesio sutrikimas, socialinė sąveika su šalia esančiais vaikais ribota, negeba numatyti veiksmo

³ Ikimokyklinio ugdymo pasiekimų aprašas, 2014

pasekmės (gali išbėgti į gatvę nesuvokdamas, kad gali būti partrenktas mašinos ir pan.); nevartoja verbalines kalbos arba vartoja, bet sunkiai suprantama, negeba kalbėti sakiniuose, įvardyti daiktų pavadinimų, apibendrinamujų žodžių erdvinius suvokimas ribotas (nesudedėta paveikslėlio iš 3–4 dalių);

- šešerių metų, bet vis dar nerangus, negeba įvardyti savo jausmų, nemegdžioja aplinkinių nenumato veiksmo pasekmį; socialinė sąveika su aplinkiniais išlieka ribota, negeba savarankiškai užsiimti, žaisti, neatkuria veiksmų sekos, nerūšiuoja daiktų pagal požymius, negeba pasakoti.

Pagrindiniai autizmo požymiai pagal amžių (pagal Brian A., 2010)⁴:

Socialinis atsakas

6–12 mén.	9–14 mén.	20–24 mén.
<ul style="list-style-type: none"> • retas kitų žmonių veido stebėjimas, žvilgsnio vengimas, trumpalaikis akių kontaktas	<ul style="list-style-type: none"> • neatsiliepia šaukiamas vardu, retas akių kontaktas, sutrikęs atsakomasis jungimis dėmesys	<ul style="list-style-type: none"> • mažai domisi kitais vaikais, trumpalaikis akių kontaktas, pamégdžiojimo stoka, menkai reaguoja į kito žmogaus emocinės reakcijas

Socialinė iniciacija

6–12 mén.	9–14 mén.	20–24 mén.
<ul style="list-style-type: none"> • skurdžia socialinė iniciacija	<ul style="list-style-type: none"> • sutrikęs inicijuojantis jungtinis dėmesys, nežaidžia su kitais asmenimis.	<ul style="list-style-type: none"> • patys nesidalija emocijomis.

Socialinė emocinė interakcija

6–12 mén.	9–14 mén.	20–24 mén.
<ul style="list-style-type: none"> • mažai veido mimikų / išraiškų, retai šypsosi, sutrikusi emocijų raiška.	<ul style="list-style-type: none"> • nesidalija teigiamomis emocijomis su kitais asmenimis.	<ul style="list-style-type: none"> • veido išraiškų, mimikų stoka, sutrikusi empatija.

⁴ Vaikų raios sutrikimų ankstyvosios reabilitacijos mokymo programa, 2019

Komunikacija ir žaidimas

6–12 men.	9–14 men.	20–24 men.
<ul style="list-style-type: none"> • vėluojantys prieškalbiniai įgūdžiai (gugavimas, čiauškėjimas).	<ul style="list-style-type: none"> • maža gestų įvairovė, kalbos sutrikimai, stereotipinis žaidimas.	<ul style="list-style-type: none"> • kalbos raiškos sutrikimai, intonacijų stoka, nesugeba integrnuoti žvilgsnio, esant kitiems bendaravimo objektams.

Jutimai, motorika, dėmesys

6–12 mén.	9–14 men.	20–24 men.
<ul style="list-style-type: none"> • raumenų hipotonija, koordinacijos sutrikimai, atipiniai judesiai, menka judesių įvairovė, sutrikusi dėmesio koncentracija, pasyvus daiktų tyrinėjimas.	<ul style="list-style-type: none"> • stereotipinis elgesys, atipiniai jutiminiai atsakai.	<ul style="list-style-type: none"> • ribotas interesų ratas, stereotipiniai judesiai.

Kaip padėti vaikui įveikti kylančius sunkumus

Vienas iš būdų valdyti grupėje esamą situaciją yra suteikti vaikui galimybę pačiam valdyti padėtį, kai jis to nori. Juk mes, pedagogai, nenorime jų priversti kažką atlikti, mes turime juos įkvėpti, kad jie patys norėtų atlikti tam tikrą veiksmą. Lengviausia to pasiekti pradedant nuo savęs – mes turime būti nuspėjami. Sutrikimų turintys vaikai jaučiasi saugiai ir būna ramesni, kada žino, kas vyks veiksmo metu ar po jo. Remdamiesi trimis pagrindiniais žingsniais, palengvininsime arba išvengsime negatyvaus elgesio išraiškų: būkime priešais vaiką (kad jam būtų aišku, ką ketinate daryti), paaiškinkime (ivardykime, ką ketiname daryti), laukime leidimo (leidimas gali būti verbalinis („taip“ arba „ne“) arba neverbalinis (atsitraukimas, artejimas, galvos pakraipymas ir pan.).

Būtina nustatyti taisykles ir ribas, kurios taip pat įgalina vaikus kontroliuoti susidarančias situacijas, nes tai sukuria aiškią, jiems saugią aplinką. Jie žino, kad po tam tikro veiksmo seks atitinkamas veiksmas, tačiau derėtų nepamiršti, kad mes esame tie žmonės, kurie valdo esamą situaciją ir nustato ribas, kurios turi būti pastovios ir nekintančios. Kodėl svarbios taisykles ir ribos? Atsakymas paprastas: kaip mes jaustumės, jei karantino taisykles būtų keičiamos kiekvieną dieną, o apie jų pakeitimus mes nežinotume ir kas kartą būtume baudžiami nusižengę, nes, pvz., eidami gatve ar į parduotuvę nežinome, ar reikia devetį kaukę ar kokią kitą apsaugos priemonę. Šiemis vaikams būtina žinoti, kas jiems yra leidžiama, o kas ne, jie turi žinoti apribojimus ir išmokti jų laikytis.

Nepamirškime, kad nustatytų ribų turi būti kuo mažiau: iš dešimties atsakymų vaikui turi būti devyni „taip“, o tiktais vienas „ne“. Kaip tai padaryti? Aplinką pritaikyti pagal vaiko poreikius. Taip sumažinsime pasakymų „ne“. Pavyzdžiu, vaikas turi polinkį plešyti knygas, vadinas, vaikas knygas gali turėti savo rankose tik prižiūrint suaugusiajam, jos turi būti laikomos tokioje vietoje, iš kurios vaikas savarankiškai pasimiiti negalėtų.

Įvesdami kiekvieną ribą turime pagalvoti apie vaiko saugumą, pavyzdžiu:

1. vaikas mėgsta žiūrėti pro langą, jam patinka laipioti ant baldų ar kitų paukštinių, tuomet iš karto turime numatyti galimą grėsmę iškristi pro langą, todėl turime pasirūpinti lango apsaugomis, baldus reiketų ženklini ženklu, atitinkančiu jų paskirtį, arba ženklu „Lipti draudžiama“ ir pan.;
2. vaikui patinka kišti rankas į klozetą, tuomet apribokime jo patekimą į tualetą be suaugusiojo priežiūros, pakabinkime šalia jo skambučių, varpelį, kad norintys galetų paskambinti, o mes galėtume išleisti.

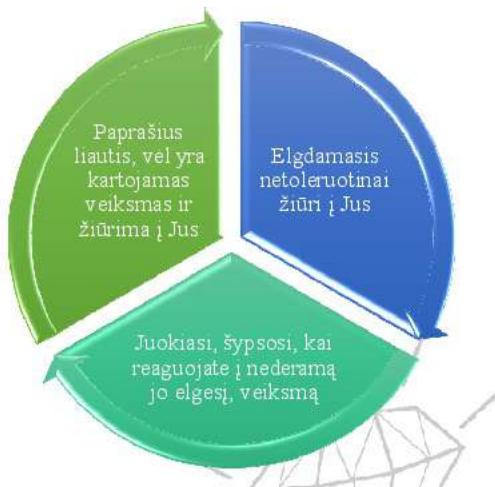
Prieš ką nors drausdami turime vaikui pasiūlyti alternatyvą, pavyzdžiu, vaikui patinka plešyti knygas. Mes turime paaiškinti, kad taip elgtis nedera, ir knygas laikytį jam nepasiekiamoje vietoje, tačiau plešymo procesas jam teikia malonumą, kurio jis ieškos, todėl mes galime jam parodyti vietą, kurioje laikomas popierius, kurį jis gali plešyti – taip bus patenkintas vaiko poreikis plešyti.

Kitas svarbus dalykas yra vaiko motyvacija. Tai bene svarbiausias stimulas pasiekti tikslą. Atradę mėgstamą veiklą ar užsiemimą, atrasime raktą į daugelį dalykų. Motyvuodami vaiką daugiau dirbsime, greičiau pasieksime tikslą, susikoncentruosime į atliekamą veiksmą, pavyzdžiu, vaikui labai patinka kompiuteris, jį ir naudokime tikslui pasiekti, susiekime užduotį su tuo, kas vaikui

kelia džiaugsmą. Skaičiuokime kompiuterius, įvardykime paveikslėlius, kuriuose yra kompiuteris (žmogus neša kompiuterį, mašina veža kompiuterį ir pan.), dirbkime kompiuteriu, juk internetinėje erdvėje yra labai daug lavinančių užduočių, lavinkime smulkiajā motoriką (labyrinthas, kuriame turi nueiti iki kompiuterio, nupiešti trūkstamas kompiuterio dalis ir pan.). Tai nėra tas pats, kas apdovanoti už gerai atliktą darbą, veiklos metu mes susikoncentruojame į mėgstamus dalykus.

Tikekime, kad visi vaikai yra protinės. Tikėjimas labai svarbus dalykas pedagoginiame darbe, tikėdami vaiku paveikiamę kasdienį bendravimą ir elgesį su juo. Protiniai gabumai neapsiriboją sklandžia komunikacija ar akademiniais pasiekimais, lenkiančiais kitus grupėje esančius vaikus. Protinius gebėjimus gali parodysti ir 1000 detalių dėlionės sudėjimas, sudetingesnės konstrukcijos statinio iš LEGO ar kitų detalių pastatymas ar kitas veiksmas. Tada pagalvojame „Nesitikejau, nemaniau, kad jis taip gali!“.

Kodel šie vaikai dažnai veda aplinkinius iš kantrybės? Atsakymas paprastas: jie siekia šalia esančio žmogaus reakcijos. Kaip tai galima atpažinti?

Taip besielgdami vaikai pajunta kontrolę, jiems patinka žiūrėti į žmonių reakcijas, kurias jie gali sukelti. Jie pasijaučia situacijos šeimininkais, nes jie išprovokuja tam tikras audringas mūsų reakcijas. Neurotipiniai vaikai elgiasi taip pat – norėdami pasilinksinti erzina šalia esantį, liečia žaidžiantį draugą, kai jis to nenori, taip sukeldamas dažnai audringą reakciją, trūkdavo mums vesti veiklą norédamas atkreipti dėmesį į save ir stebi mūsų reakciją ir pan. Lygiai taip pat elgiasi ir autizmo spektrą sutrikimų turintys vaikai. Mes turime patys išmokti kontroliuoti savo veiksmus, reakcijas į tam tikras situacijas, taip pat pagalvoti apie tai, kad gal vaikas pradėjo nuobodžiauti ir jam reikalinga sudetingesnė veikla, taip jis bando atkreipti dėmesį į save. Mes turime suprasti, kad tokis elgesys gali būti netyčinis, tiesiog vaikas bando surasti trumpiausią kelią, kaip gauti tai, ko jis nori. Tuo pačiu galima pasidžiaugti, kad vaikai pradeda socialiai kontaktuoti, bendrauti su aplinka.

Kaip suvaldyti šią situaciją?

- Vertetų įvertinti užsiemimų sudetingumą

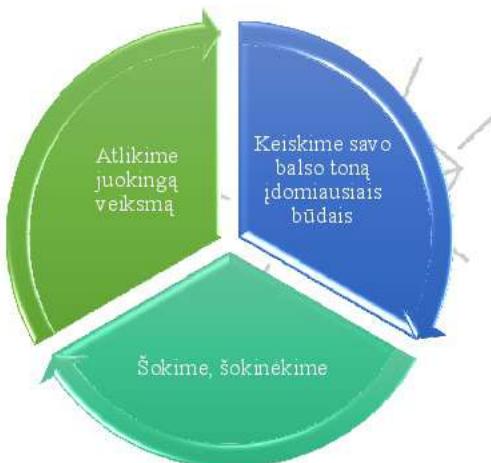
- Pagalvoti apie savo reakcijas: tiek vidines, tiek išorines.
- Akcentuoti vaiko tinkamą elgesį.

Kaip pakeisti vaiko elgesį ir savo reakcijas į jas?

Jei vaikas laukia mūsų reakcijos į savo blogą elgesį:

Reaguokite į tinkamą elgesį:

Tokiui būdu mes paveiksime vaiko elgesį: jis pajus, kad į jo gerą elgesį reaguojame neįprastai, todėl vaikas elgsis gerai, kad vėl sukelštų tokią mūsų reakciją. Kreipdamasi mažiau dėmesio į vaikų negatyvų elgesį (verkimą, rekimą), padesime jiems išmokti kitokių bendravimo būdų. Gimės kūdikis verkia norédamas mums pranešti apie savo poreikį (valgyti, pakeisti sauskelnes, skausmą ir pan.), nes

kito komunikavimo būdo jis dar nemoka. Lygiai taip pat ir autizmo spektro sutrikimų turintys vaikai, kad galėtų iškomuniuoti savo poreikį, jie turi išmokti tam tikro komunikacijos būdo. Nemokėdami jie naudojasi tuo būdu, kuriuo greičiau pasiekia jiems reikiamo rezultato.

Kaip reaguoti kritinio elgesio metu?

Dažnai susiduriame su vaikais, kurie nerodo jokios reakcijos į mūsų žodžius ar mus pačius. Kartais mums atrodo, kad jie mūsų nesupranta, tačiau tai gali būti tik sensorinių dirgiklių perteklius. Jei vaikas nereaguoja į tai, ką mes jam sakome, tai dar nereiškia, kad jis mūsų nesupranta.

Elgesio ypatumai dažnai priklauso nuo pomėgių, ribotumų, sensorinių sutrikimų.

Ribotas interesų ratas: dažnai šie vaikai domisi tik viena sritimi, pavyzdžiu, dievina dinozaurus. Žaidžiančio su kitais žaislais jo nepamatysime, dėlioja daiktus į vieną eilę. Būdinga:

- laikytis rutinų;
- domėjimas keistais dalykais, veiklomis ir pan.;
- stereotipijos.

Sensoriniai sutrikimai. Autizmo spektro sutrikimų turintys vaikai susiduria su įvairiais sensoriniais dirgikliais, sutrikimais, kurie vienaip ar kitaip veikia jų gyvenimą. Dažniausiai pasitaikančios reakcijos į dirgiklius pasireiška plojimu, plasnojimu, sukimusi, siūlavimu ir pan. Pasitaiko, kad vaikas nenori būti liečiamas, atsisako valgyti maistą, nes tam tikra maisto konsistencija ar išvaizda jam kelia šleikštulį, negali dešeti tam tikros faktūros drabužių, erzina ant drabužių esančios etiketės, nesileidžia šukuojamas, prausiamas, neleidžia išvalyti dantų ir pan. Tai vyksta, kai vaiko reakcija į dirgiklius per stipri. Vaikai, turintys taktilines disfunkcijos sutrikimą, įvairiai reaguoja į skausmą, kartais jiems savęs žalojimas sukelia malonius pojūčius, jie gali būti išsiblaškę, vengti prisilietimų. Labai svarbu nustatyti tikslią diagnostę, t. y. išsiaiškinti, koks sensorinės integracijos sutrikimas dominuoja. Kiekvienas ypatingas vaikas pasaulį priima ir

suvokia individualiai, nors paprastai kalbama apie bendrus vienam ar kitam raidos sutrikimui būdingus požymius, todėl labai svarbu suprasti konkretaus vaiko problemą, jį tinkamai ištiriant. Sensorinės integracijos sutrikimų gydymui timka „sensorinė dieta“, aplinkos pritaikymas ir elgesio terapija. Vienas svarbiausiai veiksnių – aplinkos pritaikymas. Reikia vengti vaiką erzinančių dirgiklių. Pravartu atsiminti, kad didele erdvė paprastai skatina jį judeti, o maža suteikia saugumo jausmą ir sumažina impulsų skaičių. Jei vaiko oralinė sistema yra labai jautri, jis gali atsisakyti valgyti kietą maistą. Jei mes jį versime valgyti tai, kas jam sukelia negatyvius jausmus, pojūčius, sukelsime negatyvų elgesį. Priešingai būtų, jei vaiko oralinė sritis nejautri, tuomet jis kramto viską tušinuką, kaladeles, savo rūbus, save, viską, kas jam pasitaiko po ranka. Jeigu vaikas dengiasi ausis nuo bet koks garso (pvz.: draugas numetė kaladeles, surekė, verkia, gręžia kitoje patalpoje), tai rodo, kad klausos sistema yra laibai jautri. Kai klausos zona būna nejautri, vaikui sunku sukaupoti dėmesį ir klausytis, tokiam vaikui reikia garsaus, aiškaus tono, kad vaikas sukauptu dėmesį. Šiuos sutrikimus galima išskirti į tris grupes:

Sensorine moduliacija atsako už pašalinį stimulų stabdymą. Pasireiškus *sensorinės moduliacijos sutrikimui*, vaikams tampa sunku prisitaikyti prie naujų sensorinių dirgiklių, elgesys tampa neadekvatus, pasireiškia dėmesio sutrikimas, nerimas.

Sensorines diskriminacijos sutrikimas pasireiškia probleminiu dirgiklių skirtumo ir panašumo suvokimu.

Motorinių funkcijų sutrikimas pasireiškia prasta kūno padėties kontrole, negebėjimu atliskti tam tikrų valingų judesių.

Sensorine integracija – nevalingas procesas, vykstantis centrineje nervų sistemoje, reguliuojantis ir organizuojantis reikšmingos informacijos apdorojimą, gaunamą iš skirtinių pojūčių regėjimo, klausos, uosles, skonio, lytėjimo.

Daugelio vaikų rega būna perdirginta (daug žmonių, ryški šviesa ir kt.). Tai sukelia vaikui sumaištį, agresiją. Jeigu silpna regos juslė, vaikas linguoja, supasi ir taip bando pakeisti regėjimo kampą.

Dėl klausos jusles sutrikimo vaikas gali girdeti tai, ko sveikų žmonių ausis negirdi, todėl nesugeba perfiltruoti garso ar jį susilpninti.

Nemažos dalies autistų jautri lytėjimo juslė, todėl jie vengia prisilietimų, apsikabinimų. Natūralu, jei vaikas nesisveikina arba labai šaltai glėbesčiuojasi su artimaisiais ar draugais grupeje. Dėl silpnos lytėjimo juslės tokis vaikas nerimą malšina stimuliuodamas save, t. y. kandžiodamas, šlapindamas ir kt.

Kai kurių vaikų jautri uoslė, todėl dėl neįprastų ir stiprių kvapų jie čiaudi, sloguoja, koseja ar net subloguoja.

Uoslė glaudžiai susijusi su skoniu. Jei uoslė aštri, tuomet vaikas jautriai reaguoja į aštrius skonus (pavyzdžiu, paprikos) ir neprima tokio maisto. Jeigu uoslė per silpna, menkai jaučia skonį, maistui neišrankus, valgo viską ir persivalgo arba valgo mažai, nes maistas neteikia malonumo. Toks vaikas gali valgyti neįprastus produktus, pavyzdžiu: kavos tirščius, kreida.

Norint pakeisti padetį, atsakomybė turi tekti su problema susiduriančiam asmeniu. Būdami tėvai ar pedagoginiai darbuotojai, turime suvokti, kad su problema susiduriame mes, o ne problemiškai besielgiantis asmuo, todėl turime rasti būdų, suteikiančių galimybę ištverti netoleruotiną elgesį, kuriam nepritariame, ir nereaguoti audringai. Stipri mūsų reakcija daro poveikį elgesiui, tik, deja, retai teigiamą.

Struktūruotas ugdomas ir jo galimybės bendrojo ugdomo grupėje

Struktūruotas ugdomas padeda autizmo spektro sutrikimų turintiems vaikams lengvai suvokti jį supantį pasaulį. Pagrindiniai struktūruoto ugdomo principai yra: suprantamai, vaizdžiai ir aiškiai pateikta supančios aplinkos bei numatomos veiklos struktūra ir įvairūs dienotvarkes ar užduočių lapai. Tinkamos aplinkos sukūrimas – vaikų ugdomo(si) pagrindas. Fizinė aplinkos struktūra – tai kiekvienos vaikų supančios zonas ribos, kuriomis būdinga aiški apibrežtis. Kiek įmanoma turime atskirti valgymo, darbo, miegojimo, žaidimų, poilsio zonas aiškiomis ir matomomis ribomis, pažymédami jas paveiksleliais, ženklais ar kitomis vizualinėmis priemonėmis (lipnios juostos, nuotraukos, baldai, lentynos ir pan.). Individuali darbo vieta turi būti parinkta ten, kur bus kuo mažiau blaškomas vaiko demesys. Visos darbui reikalangos priemonės turi būti sudėtos į atskiras dežutes tam, kad vaikas pagal dienotvarkę galetų lengvai surasti tai, ko jam reikia, ir po veiklos gebetų susitvarkyti darbo vietą, priemones padėdamas į reikiamas vietas. Dežutes reiketų sužymeti skaičiais, geometrinėmis figūromis ar paveikslėliais. Šis pasirinkimas priklauso nuo vaikui tinkamos vizualizacijos. Tokiu principu dirbdami sumažinsime autizmo spektro sutrikimų turinčių vaikų nerimą, baimę, padidinsime demesingumą. Mokslininkai yra nustatę, kad daugeliu autizmo spektro sutrikimų turinčių vaikų sunku planuoti veiklą.

Aplinkos struktūra. Mokytojas turi aiškiai numatyti, apibrežti kiekvienos veiklos vietą, ją suskirstyti zonomis, kartais zonas reikia atskirti vizualiai (lipnia juosta ir pan.). Įkurti pagrindinę(s) ugdomo(si) vietą(as):

1. kur vyks pagrindinis ugdomasis darbas padedant mokytojo padėjėjui (individualios veiklos ir savarankiško darbo);
2. bendros veiklos su visa grupe (ryto ratas, meninės veiklos ir pan.);
3. laisvalaikio ir žaidimų zona;
4. asmeninės dienotvarkės vieta (rekomenduojama, kad tai būtų asmeninė vieta, kuria vaikas naudotusi vienas (pvz., jo asmeninė spintele rūbinėje).

Dienotvarkė. Tai numatymas, ką vaikas turės padaryti / veikti visos dienos ugdymo įstaigoje buvimo laiku:

1. veiksmų seką: vaizduojama nuotraukomis ar paveiksleliais, situacijos, veiksmo, daikto įvardijimas rašytiniais žodžiais, jei vaikas gėba skaityti, arba situacijos, veiksmo, daikto įvardijimas atitinkamais simboliais.

Ugdymo sistema. Mokytojas turi numatyti vaiko dienotvarkeje:

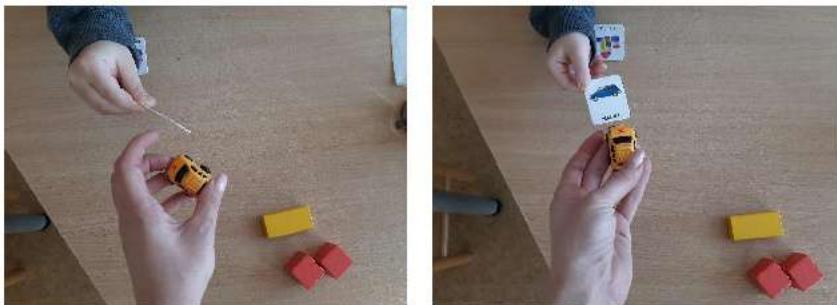
1. individualų darbą su vaiku;
2. savarankišką vaiko darbą;
3. komunikacinių / bendravimo įgūdžių lavinimą;
4. vizualizuotą užduočių struktūrą: vizuali instrukcija, kaip atlikti užduotį.

Bendravimas paveikslėliais

Vaikai, turintys autizmo spekto sutrikimų, nemoka užmegzti socialinių santykų su kitais žmonėmis, dažnai nejaučia ribos, kada sustoti, laikytis saugaus atstumo, todėl kontakto metu dažnai užgaunamas kitas vaikas. Jie mėgsta žaisti vieni, mažai domisi šalia žaidžiančiais vaikais, nesugeba užmegzti socialinio kontakto nei verbaliniu, nei neverbaliniu būdu su greta esančiais. Didesnį dėmesį skiria detaliems, aplink esantiems daiktams, mieliu renkasi žaidimą su objektu, kuris nejuda, nerodo emocijos ir niešoko socialinio kontakto su juo. Šis požymis gali būti būdingas net ir su žmonėmis, gyvenančiais jo artimoje aplinkoje (brolis, sesuo, tėvai, seneliai), net jei šeimoje glaudus ir artimas ryšys.

Dažnas autizmo spekto sutrikimų turintis vaikas negeba komunikuoti verbaliniu būdu (kalba), todėl iškyla didelis socialinio kontakto su aplinka barjerai. Net jei vaikas ir kalba, tai dar nerodo, kad jis suvokia kalbą kaip bendravimo įrankį. Šiemis vaikams būdinga tai, kad jie negeba numatyti, kas bus veliau, todėl jiems visiems būtina dienotvarke, kad jaustysi saugiau ir emociskai ramiau. Autizmo spekto sutrikimų turinčių vaikų gimtoji kalba yra bendravimas paveikslėliais. Norint, kad vaikas produktyviai bendrautų paveikslėliais, jি reikia išmokyti šio kalbėjimo meno.

Mokymas bendrauti paveikslėliais prasideda nuo dviejų / trijų paveikslėlių, susietų su aplinkoje esančiais daiktais. Sedėdami priešais vaiką rodykime daiktą ir paprašykime, kad jis mums duotų tinkamą kortelę, arba atvirkščiai – rodykime kortelę ir prašykime tinkamo daikto, kuris pavaizduotas kortelėje. Išmokinė galime fiksuoti tik tada, kai vaikas reikiama instrukciją pakartoja kelis kartus ir su skirtingais žmonėmis.

Dienotvarkės sudarymas

Mažus vaikus (kuriems nustatytais autizmo spektro sutrikimais) galime pradeti mokyti nuo daiktinės dienotvarkės. Mokytis pažinti dienotvarkę pradedama nuo 1–2 daiktų. Parinkime pradžioje daiktus, kurie vaikui yra malonūs ir suprantami, pvz.: mašinėlė reiškia žaisti, šaukštasis – valgyti, batukai – eiti į lauką ir t. t. Mokytojo padėjėjas laikydamas vaiko ranką pasiima iš daiktinės dienotvarkės daiktą ir eina atlikti konkretios užduoties. Vaikas turi suprasti daiktą kaip veiklos simbolį ir to daikto reikšmę dienotvarkėje. Būtina griežtai laikytis dienotvarkės ir tuo metu nurodytą veiklą atlikti nedelsiant, kad tai užsifiksotų vaiko atmintyje. Dienotvarkės taikymas turi didelę reikšmę jo gyvenime ir gebėjimą tame orientuotis. Kuomet vaikas išgyja išgudži naudotis poros daiktų dienotvarke, būtina praplesti dienotvarkę naujais daiktais, kurie jau gali būti susiję ne tik su malonumais. Nereikėtų pamiršti naudoti ir paskatinimo sistemos.

Būtina prisiminti, kad dienotvarkės sudaromos laikantis principo iš kairės pusės į dešinę

Šioje dienotvarkėje matome penkių simbolių sistemą, kurioje šaukštasis simbolizuojama valgymą, flomasteris – piešimą, knygutė – pasakų skaitymą, mašinėlė – žaidimą, batas – lauką.

Tačiau daiktinė dienotvarkė yra pedagogui sunkumų sukeliantis metodas, nes tokio tipo dienotvarkė turi tureti specialią

vieta, o ji užima gana daug erdvės ir nėra patogiai mobili. Ją galima perkelti, bet taip yra sueikvojama daug laiko. Dažniausiai daiktinė dienotvarkė naudojama mažiemis ir sunkios kompleksines negalės vaikams.

Išmokus naudotis daiktine dienotvarke, galima pereiti prie vizualinės dienotvarkės (nuotraukų, paveikslėlių, simbolių, užrašų ir pan.). Esme, kad kiekvienas autizmo spektro sutrikimų turintis vaikas privalo ją turėti, nes jie neturi gebėjimo planuoti savo laiko, veiklos, tačiau pereiti prie vizualinės dienotvarkės turėtų palaipsniu. Prie esamos daiktų dienotvarkės pridėkime daiktą atspindinčius paveikslėlius, nuotraukas ar užrašus, kad vaikas galėtų susieti realų daiktą su vaizdiniu mūsų pasirinktoje dienotvarkėje. Mokymas naudotis vaizdine dienotvarke yra panašus kaip daiktines dienotvarkes. Paemus paveikslėlių, simbolių, nuotrauką ar užrašą, mokytojo padėjėjas su vaiku eina atlikti užduoties, nurodytos korteleje. Susiformavus reikiamam išgudžiui, daiktų galime atsisakyti ir naudoti tik vaizdinę (nuotraukų, paveikslėlių, užrašų ir pan.) dienotvarkę.

Dažnai pedagogai ar jų padėjėjai nenori naudotis vaizdinėmis dienotvarkėmis, manydami, kad vaikai yra kalbantys ir kad jiems jų nereikia, kad paveikslėlių vaikai nesupranta, kad kortelių perkėlimą atlieka automatiškai, nesuvokdami, ką reikia daryti, kokią reikšmę turi tam tikras paveikslėlis. Tai yra klaidinga nuomonė, nes dienotvarkes mokymas padeda autizmo spektro sutrikimų turintiems vaikams orientuotis aplinkoje, matyti, kas bus daroma visos dienos metu. Taip sumažinamos negatyvaus elgesio apraškos ar išvengiamos streso ar nerimų sukeliančių situacijų, todėl

derėtų pasitikrinti, ar vaikas geba naudotis dienotvarke, galbūt mes neįtvirtinome reikiama įgūdžio, kuris yra būtinus norint sekmingai naudoti dienotvarkę. Gal vaikas dar negebėja susieti paveikslėlio su reikiamu veiksmu, tada reikėtų sugrižti prie įgūdžio formavimo stadijos.

Individualios darbo vietos įrengimas ir tvarkaraščio sudarymas

Individualios darbo vietos įrengimas autizmo spektro sutrikimų turintiems vaikams yra būtinus norint pasiekti kuo aukštesnių akademinių pasiekimų. Individualios darbo vietos gali būti atskirtos širmomis arba ne, priklauso nuo to, kaip vaikas reaguoja į aplinką, aplink esančius vaizdiniaus. Jei vaikui trukdo susikaupti grupeje esantys vaizdiniai, būtinos širmos arba sieneles. Individualioje darbo vietoje vaikas geriau susikaupia, atlieka užduotis pagal numatyta tvarkaraštį, geriau suvokia naują mokomają medžiagą. Vaikas, sedėdamas prie stalo ir matydamas priešais save veiklų tvarkaraštį, mato, kiek ir kokių užduočių jis turės atlikti, kokia veikla jo laukia vėliau. Tvarkaraštyje išdėliota veikla pagal numeraciją ar kitus skiriamuosius bruožus turi sietis su vaikui paruoštomis užduotimis, sudetomis į joms skirtus stalčiukus ar dežutes, kurios taip pat sunumeruojamos ar kitaip sužymimos. Žymėjimas turi būti vienodas tiek tvarkaraštyje, tiek ant dežučių ar stalčiukų. Atlikęs užduotį, vaikas prisiklijuoja žvaigždutę ar šypsenelę, kad užduotis įvykdyma, ir imasi kitos užduoties.

Maloni veikla po individualaus darbo skiriama kaip skatinimo priemonė.

Dažnai gali prireikti ir tam tikros veiklos struktūravimo, kad vaikas ją atliktų savarankiškai. Paveikslyje pateikiamas pavyzdys, kaip tai galėtų atrodyti.

Tvarkaraštis sudaromas pagal vaiko galias ir atsižvelgiant į reikiama kompetenciją ir išgūdžių ugdymą. Pavyzdyje pateiktame tvarkaraštyje yra numatytos keturios pagrindinės veiklos: dvi akademiniams pasiekimams ugdyti ir dvi komunikaciniams išgūdžiamams ugdyti, penkta ir šešta užduotys skirtos darbo vietai ir atlikiems darbams susitvarkyti. Pirmoji užduotis vaikui buvo parinkta pati nemiegstamiausia, nes skaičiavimo užduotis atliki sekasi sunkiausiai. Antroji užduotis yra numatyta bendrame grupės ugdymo plane – pratybose esančių užduočių atlirkimas. Trečioji užduotis parenkama komunikaciniams gebėjimams ugdyti (užduoties pavyzdys pateiktas prie sakyties kalbos pasiekimui).

Ketvirtuoji užduotis parinkta mokyti vaiką įvardyti, ko jis nori. Vaikas mokomas kreiptis į kitą žmogų, sudaryti sakinių iš paveikslelių, bandyti juos įvardyti.

100 socialinių integracijų per dieną

Socialinė integracija suprantama kaip prigimtinė teisė dalyvauti socialiniame gyvenime, siekiant tvarių socialinių santykių ir visuomenės vientisumo. Kyla klausimas, kaip efektyviai padėti autizmo spektro sutrikimų turintiems vaikams integruotis į visuomenę, jei jiems būdinga sutrikusi socialinė raida. Šiemis vaikams nepatinka, kai jų gyvenime atsiranda naujų žmonių daiktų ir jie pakeičia nusistovėjusią rutiną. Taip atsitinka dėl suvokimo ir supratimo sutrikimo, todėl jie negeba plėtoti socialinių santykių, bendrauti, nes trūksta socialinių įgūdžių, turinčių įtakos bendram suvokimui apie bendravimą su kitais žmonėmis. Šios savybes labiau pastebimos vaikų grupėje. Žodis „autizmas“ kilęs iš žodžio „eautos“ (graikų kalba), reiškiantis asmens izoliaciją savoje. Svarbu pažymeti, kad įtraukusis ugdymas specialiųjų poreikių vaikams yra veiksmingas siekiant juos kuo sekmingiau socializuoti visuomenėje, tačiau sekmė galima tik naudojant tinkamus ir pritaikytus vaiko poreikiams metodus. Tokiu būdu šie vaikai mokosi ne tik pasikliauti savo sugebėjimais, bet ir bendrauti ir bendradarbiauti. Bendrojo ugdymo grupėje besiugdantys neurotipiniai vaikai atlieka svarbią funkciją – veikia kaip pavyzdžiai socialiniame kontekste.

Šis metodus padeda vaikams sėkmingai integruotis į supančią socialinę erdvę. Iš pirmo žvilgsnio atrodo neįmanomas dalykas šimtą kartų per dieną vaikų integruoti į socialinę aplinką, tačiau aplinka padiktuoja būdus, kaip tai padaryti. Pavyzdžiu, paprašyti, kad vaikas visiems išdalytų sąsiuvinius ir kiekvienam pasakyti „prāšau“, kiti vaikai jam turi pasakyti „ačiū“. Jei grupėje yra 20 vaikų, kuriems buvo dalijami sąsiuviniai, tai bus jau 20 socialinių integracijų. Panašių situacijų galima susikurti labai daug, jose vyks abipusis socialinis kontaktas (vaikų sodinimas prie pusryčių, pietų ar vakarienes stalo, vaikų pakvietimas nusiplauti rankas, sukviestimas į ryto ratą, grupinio darbo metu ir pan.). Naudojant tokį metodą, vaikas pasijaučia mikrosocialinės aplinkos nariu, jি tai motyvuoją užmegzti socialinį kontaktą, skatina tarti pavienius žodžius arba bendrauti neverbaliniu būdu.

Individualaus ugdymo plano sudarymas

Individualus planas vaikui, turinčiam tam tikrų sutrikimų, reikalingas tam, kad kuo greičiau ir tikslingiau būtų pasiektas užsibrežtas ugdymo tikslas. Kaip jį rengti, kyla daug klausimų tiek pedagogui, tiek įstaigos vaiko gerovės komisijai. Pateiktame pavyzdyste⁵ pateikiamas individualus pagalbos planas vaikui (žr. 5 priedą).

Orientuodamiesi į autizmo spekto sutrikimą turinčio vaiko inkliuzinį ugdymą, turime surinkti kuo daugiau duomenų apie vaiką, jo elgesį ir kitus ypatumus, gebeti dirbti komandoje, planuoti, parinkti efektyvius mokymo būdus ir tureti sisteminę palaikymą. Siekdami geriausio ugdymo rezultato, privalome suformuoti autizmo spekto sutrikimą turinčiam vaikui pagrindinius įgūdžius:

- ✓ bendradarbiavimą,
- ✓ perejimą nuo vienos veiklos prie kitos,
- ✓ gebėjimą ramiai sėdėti tam tikrą laiką,
- ✓ gebėjimą nutraukti motyvacinę veiklą,
- ✓ gebėjimą palaikyti akių kontaktą.

Labai svarbu sudarant individualų planą atsižvelgti į vaiko gebėjimus ir galias. Jei atlikus vaiko vertinimą nepastebimas progresas, vadinas, individualus planas sudarytas netinkamai, todėl vaiko integravimas į grupę nera efektyvus.

Rengiant individualų planą dalyvauja mokytojas, įstaigoje dirbantys specialistai ir teisėti vaiko atstovai (tėvai, globėjai), planas sudaromas aiškiam periodui, numatoma, kiek kartų per mokslo metus planas bus peržiūrimas. Prieš plono peržiūrą atliekamas vaiko vertinimas.

Tikslai, uždaviniai, planuojami, rezultatai formuliuojami konkrečiai, paskiriami atsakingi asmenys. Atsižvelgiama į tėvų lūkesčius. Jei lūkesčiai yra per dideli, tai aptariama su tėvais. Parengtas planas yra derinamas su tėvais ir įstaigos vaiko gerovės komisija.

⁵ Metodinės rekomendacijos pedagogams ir švietimo pagalbos specialistams (srvks.lt)

Veiklų planavimas, organizavimas, atsižvelgiant į bendrojo ugdymo grupės savitumą

Planuojant ir organizuojant veiklas bendrojo ugdymo grupėje, į kurią integruojami specialiųjų poreikių autizmo spekto sutrikimų turintys vaikai, būtina orientuotis į veiklų vizualizavimą, kad būtų užtikrintas kiekvieno vaiko dalyvavimas ugdomajame procese. Autizmo spekto sutrikimų turintiesiems vaikams pirmoji kalba yra vaizdinė, jis geriau supranta vaizdais pateiktą informaciją. Kalbant su vaikais numatyta tema, būtina pagalvoti apie vaizdinės medžiagos įvairovę ir techninės galimybes transliuoti vaizdinę medžiagą. Taip bus patenkinti visų grupeje besiugdančių vaikų poreikiai. Kaip vizualizuoti veiklas, yra įvairių būdų:

1. Parinkti temą atitinkančią nuotrauką, paveikslelių⁶, pvz., tema „Metų laikai“.

Naudojant pagrindinį metų laiko atvaizdą ir parenkant paveikslelius, vaizduojančius tam tikro metų laiko bruožus, mokoma vaikus susieti juos su tinkamu metų laiku.

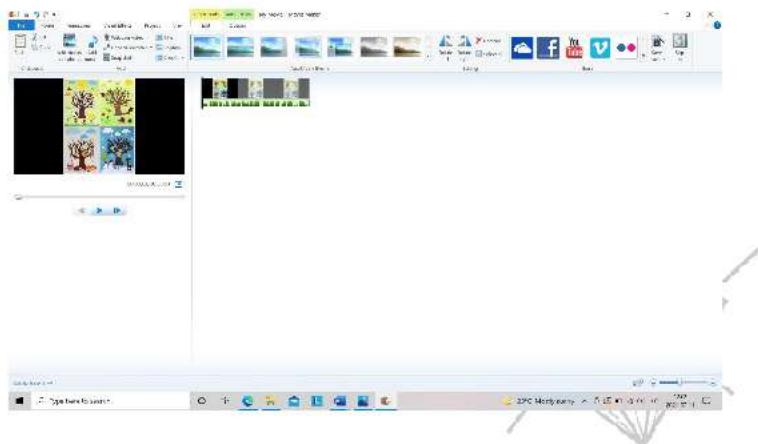
2. Parinkti temą atitinkančią vaizdo medžiagą, trumpametražius filmus⁷, pvz., tema „Metų laikai“ <https://www.youtube.com/watch?v=z1HbUiSMqCg>.

⁶ Paveikslelis „Metų laikai“ iš [Metų laikai – VšĮ Edukacijos centras SAULĖTEKIS \(wordpress.com\)](#)

⁷ Nuoroda iš „Youtube“ kanalo

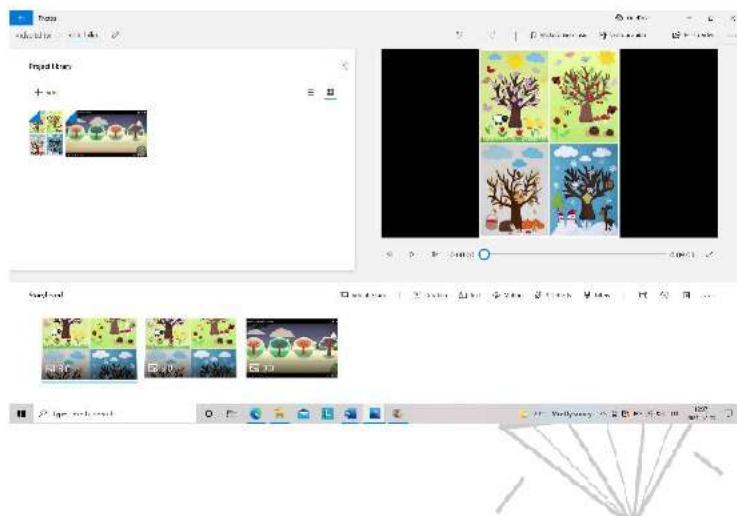
3. Kurti videofilmukus pasirinkta tema (programa „Movie Maker“, yra nemokama programos versija, ją naudojant galima sukurti videofilmukus su muzikiniais takeliais, prašyti komentarus ir pan.).

4. Naudojant nuotraukų koregavimo programą, taip pat galima sukurti videofilmuką. Atsidarius nuotrauką, renkamas „Create a video with music“.

Atidaromas vaizdo kūrimo langas:

5. „Wordwall“ programa suteikia galimybę norimą veiklą vizualizuoti ir paversti ją linksmu, įdomiu žaidimu pagal pasirinktą temą. Šioje programoje galima saugoti tai, kas sukurta.

The screenshot shows a grid of classroom activities on the Wordwall platform. Some visible titles include "Ką eismo dalyviai buri dalyti, kai butu saugus kelyje?", "Lietuvos žemėlapis", "Kada būna Kaziuko muge?", "Kur yra sėkla?", and "Vilniaus g. 100 metų". The interface includes navigation bars for "Mano klases", "Naujas", "Rekomenduojam", "Dėmesys", "Nauji leidiniai", "Mokiniai", "Mokiniai", "Kadini", and "grįžti įmenyje".

Vaizdinė medžiaga gali būti įvairaus stiliaus ir pateikimo tipo:

This slide features a photograph of a table filled with various autumnal food items like dried fruits and nuts. To the right, there are two green leaf icons labeled 'A' and 'B'. Below them are the words 'Rudenj' and 'Pavasarj'. The slide has a decorative jungle-themed border.

This slide has a dark background with white text. It features four cards labeled A, B, C, and D, each containing a small image and text: A. Kalėdos, B. Velykos, C. Naujosių metų, and D. Nepriklausomybės atkūrimo diena. The slide has a decorative geometric border.

Bendradarbiavimas su kitais įstaigoje dirbančiais specialistais

Daugelyje įstaigų dirba pagalbos vaikui specialistų komanda, kuri atlieka paskirtas funkcijas, konsultuoja mokytojus, tėvus, kaip tam tikrose situacijose spresti kylančius iššūkius, bendradarbiaudama siekia užsibrežtų tikslių.

Autizmo spektro sutrikimų turintys vaikai dažnai išmoksta tam tikro įgūdžio vienoje konkrečioje situacijoje, tačiau jo perkelti į kitą situaciją negeba (į kitą vietą, su kitu žmogumi ir pan.). Pavyzdžiu, vaiką galima išmokyti naudotis tualetu namie ant raudonos spalvos naktipuodžio, tačiau tai nereiškia, kad jis atėjęs į ugdymo įstaigą naudosis visiems įprastu tualetu, vaikas gali nesuprasti, kad tas pats procesas gali vykti naudojant kitaip atrodantį daiktą. Šiemis vaikams įgūdžiai turi būti nuolat ir sisteminai stiprinami, o tai galima atlikti bendradarbiaujant specialistams, mokytojams ir tėvams. Prie įtraukiojo ugdymo turi prisideti visi įstaigoje dirbantys specialistai: logopeda, ergoterapeutai, socialiniai pedagogai, psichologai, specialieji pedagogai. Specialistai, keisdamiesi informacija, idėjomis ir siekdami bendro numatyto užsibrežto tikslo, dirbdami komandoje gali pasiekti vaiko socialinės integracijos ir ugdymo sėkmęs.

Daugeliu atvejų autizmo spektro sutrikimų turinčių vaikų socialines problemas galima nustatyti ankstyvoje vaikysteje. Ankstyvieji požymiai paprastai yra socialinio bendravimo įgūdžių trūkumas, negebėjimas užmegzti akių kontaktą, atsakyti ar reaguoti į savo vardą, socialinio kontaktu su šalia esančiu nebuvimais arba nederamo socialinio kontaktu buvimas. Šie požymiai gali būti gana stipriai išreikštū, jei vaikas turi didelių specialiųjų ugdymosi poreikių. Tokie vaikai dažniausiai yra socialiai abejingi arba uždarū.

Aspergerio sindromui būdingos įvairios socialinio kontaktu problemos, kurias lengva supainioti su neurotipinių vaikų nepageidaujamu elgesiu (trejų metų krize). Aspergerio sindromą turintys vaikai išsiskiria ypatingu socialiniu nelankstumu, nuolatiniu troškimu daryti tai, ko jie tuo metu nori, pykčio protrūkiais, susijusiais su rutinos pasikeitimu ar perejimu iš vienos veiklos į kitą. Dažniausiai tai atsiinka tada, kai vaikas negali kontroliuoti to, kas vyksta, arba gauti tai, ko nori. Pasireiška stiprus poreikis valdyti žaidimą ar kitą veiklą, nenoras vykdyti kitų nurodymus. Toks elgesys dar labiau izoliuoja vaiką nuo bendraamžių. Tai būdinga daugeliui autizmo spektro sutrikimų turintiems vaikams.

Mokymo metodai. Dirbant su specialiųjų poreikių vaikais ir juos mokant socialinių įgūdžių, daugeliu atvejų orientuojamas į taisyklių ir sąvokų mokymą (padėkoti, paprašyti, pasisveikinti, atsisveikinti ir pan.), kitų įgūdžių mokymą, kuris būtinas prigintiniam poreikiams patenkinti. Pagrindiniai mokymo metodai orientuoti į priemonių vizualizavimą (nematomą atvaizdą, daiktą, reiškinį daryti matomą), mokymasi natūralioje aplinkoje, grupinį mokymą su bendraamžiais, tėvu ir mokytoju konsultavimą siekiant bendro užsibrežto tikslo – išugdyti numatytaį įgūdį. Įgūdis išugdomas tada, kai vaikas atlieka tam tikrą veiksmą su skirtingais 3–4 žmonėmis.

Švietimo pagalba – mokiniams, jų tėvams (globėjams, rūpintojams), mokytojams ir švietimo teikėjams specialistų teikiama pagalba, kurios tikslas – didinti švietimo veiksmingumą.⁸ Švietimo pagalba: psichologinė, socialinė pedagoginė ir specialioji pedagoginė pagalba.

Psichologinės pagalbos paskirtis – stiprinti mokinį psichologinį atsparumą ir psichikos sveikatą. Sprendžia vaiko asmenybines, bendravimo problemas, įvertina ugdomosi poreikius. Konsultuodamas individualiai ar grupėje stiprina vaikų psichologinį atsparumą, moko sekmingai įveikti sunkumus, tinkamai prisitaikyti visuomenėje. Taip pat konsultuoja mokytojus ir tėvus.⁹

Socialinės pedagoginės pagalbos paskirtis – padėti tėvams (globėjams, rūpintojams), kad būtų igyvendinta vaiko teisė į mokslą, užtikrinti jo saugumą mokykloje. Atstovauja vaikui ir jo šeimai, padedamas tėvams įsitraukti į vaiko ugdomo procesą, aktyviai domisi mokinio gyvenimu švietimo įstaigoje. Tai vaiko problemų situacijos tyrėjas, analizujantis mokinio socialinę aplinką, besidomintis jo šeima, draugais, laisvalaikiu, megstama veikla ir pan. Socialinis pedagogas išsiaiškina socialinio pobūdžio veiksnius, turinčius įtakos ugdomo procesui.¹⁰

Specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos paskirtis – didinti asmens, turinčio specialiųjų ugdomosi poreikių, ugdomosi veiksmingumą. Dirba mokinį specialiuju ugdomosi poreikių identifikavimo ir tenkinimo srityse: atlieka pirminių vaiko specialiųjų ugdomosi poreikių vertinimą, nustato mokomomų dalykų spragą ir, atsižvelgdamas į realiųjų gebėjimų lygi, neišlavėjusias vaikų funkcijas, ugdo specialisto kabinete ar pagalbą teikia grupėje / klaseje, padeda mokytojui pritaikyti ugdomo programą, parinkti metodus, ugdomo būdus ir priemones.¹¹

⁸ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 1991

⁹ Darbas su vaikais, turinčiais elgesio ir emocinių sunkumų bei sutrikimų, 2019

¹⁰ Darbas su vaikais, turinčiais elgesio ir emocinių sunkumų bei sutrikimų, 2019

¹¹ Darbas su vaikais, turinčiais elgesio ir emocinių sunkumų bei sutrikimų, 2019

Metodinės priemonės ir jų naudojimo galimybės ug dant specialiuju poreikiu vaikus

Kasdieniai gyvenimo įgūdžiai

Kasdienio gyvenimo įgūdžiai – tai vaiko sveikatai saugoti ir stiprinti būtini įpročiai ir elgesys. Kūno švaros ir aplinkos tvarkos įpročius vaikas ugdosi mokydamasis savarankiškai apsirengti ir nusirengti, susitvarkyti savo žaislus, žaidimo ar veiklos vietą, pratindamasis laikytis asmenų higienos.¹²

Bene aktualiausia sritis yra vaikų išmoktyti savarankiškai naudotis tualetu, nusiplauti rankas, apsirengti, nusirengti. Šiam įgūdžiui išugdyti būtinės instrukcijos, kurias vaikas matytų kiekvieną kartą atėjės atlikti tam tikrą veiksmą.

Mokydami vaiką kasdienių gyvenimo įgūdžių priemones turime parinkti pagal jo gebėjimus ir galias, orientuodami jas į tikslią įgūdžio ugdymą. Pateiktose paveiksleliuose matome tualeto naudojimosi, dantų valymosi instrukcijas, apsirengimo sekos priemonę, kurios padeda vaikams įsiminti, kokiu eiliškumu reiketų atlikti tam tikrą veiksmą tualete, valantis dantis, apsirengiant tam tikrus rūbus. Jei vaikui yra sudėtinga iš eiles taisyklingai savarankiškai apsirengti atliekant kelis veiksmus, tada reiketų naudoti vaizdinę schemą jo apsirengimo / nusirengimo / persirengimo vietoje.

¹² Ikimokyklinio ugdymo pasiekimų aprašas, 2014

Fizinis aktyvumas

Fizinis aktyvumas, judėjimas yra vienas iš svarbiausių prigimtinių vaiko poreikių, todėl būtina skatinti tiek spontanišką, tiek pedagogo tikslingai inicijuojamą vaiko fizinį aktyvumą.¹³

Stambiosios ir smulkiosios motorikos sutrikimai būdingi daugumai autizmo spekto sutrikimų turintiems vaikams. Šie sutrikimai pasireiškia negebėjimu tiksliai atlikti valingą judėjį. Vaikai, turintys šių sutrikimų, kasdien susiduria su įvairiais iššūkiais, vienais iš jų – jie negali prisijungti prie vaikų žaidimo, nes dėl sutrikusios koordinacijos negali numatyti vaikų vykdomo veiksmo sekos. Tokiems vaikams sunku sugauti kamuolių, jį mesti, spirti. Jiems būdingas letesnis rankų judesių tempas, todėl dažnai pastebimas smulkiosios motorikos sutrikimas.

Tai galima pastebeti užsiemimų metu: jiems sunku laikyti rašymo priemonę, piešiant ar rašant trūksta jėgos, labai netikslus užduoties atlikimas ir pan.

Ugdant stambiosios motorikos įgūdžius, deretų vaiką skatinti ir inicijuoti:

- pasivalkščioti,
- bėgoti, šokinėti,
- laipioti aukštyn, žemyn,
- važinėti dviratuku, paspirtuku ir pan.

Ši priemonė skirta smulkiosios motorikos įgūdžiams – pirštų, delno, riešo, akių ir rankų koordinuotiems judesiams lavinti. Vaikas rodykliai nurodyta kryptimi turi sukti kamuoliukus.

¹³ Ikimokyklinio ugdymo pasiekimų aprašas, 2014

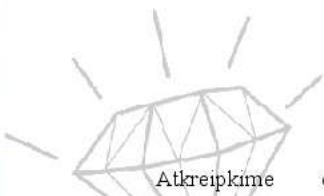
Emocijų suvokimas ir raiška

Autizmo spektro sutrikimų turintys vaikai neskiria emociją, todėl dažnai kyla konfliktų, kai neurotipiniai vaikai savo emocijas išreiškia mimika ar veiksmai, o ASS vaikai nesupranta rodomų ženklų, nes jie stokoja gebėjimų emocijų suvokimo ir raiškos srityje, nesupranta bendaravimo taisykių, intuityviai neįaučia bendaravimo ypatumų, neatliepia kitų žmonių emocijų, būdingos empatijos problemos, pažintinės empatijos sutrikimai, tačiau yra geras vaizdines informacijos priemimas.

Remiantis ikimokyklinio ugdymo pasiekimų aprašu, vaikai įvairias emocijas – džiaugsmą, pyktį, liūdesį, pavydą, gėdą, kaltę, meilę – jaučia nuo kūdikystės. Emocinėms būsenoms būdingas sužadinimas, kurį vaikai jaučia fiziškai – kaip energijos antplūdį arba energiją slopinančią sunkumą, dažnai ar ramų širdies plakimą ir kt. Šioms būsenoms būdinga išorinė raiška, t. y. išorinių emocijų ženklai (šypsena, suraukti antakiai, sugniaužti kumščiai ir kt.) ir veiksmai, poelgiai, t. y. kitam pasakyti žodžiai, santūrus ar agresyvūs veiksmai ir kt.¹⁴

Todel būtina autizmo spektro sutrikimų turinčius vaikus mokyti atskirti emocijas, kada šalia esantis žmogus yra linksmas, liūdnas, piktas ir pan., sugalvojant įvairias žaidimo variacijas, naudojant emocijų kamuolius.

Atkreipkime dėmesį ir tyrinėkime pateiktos vaizdinės priemonės skirtumus. Naudodamai trafaretą vaikai mokysis apvedžioti figūras, nupiešti trūkstamas veido dalis ir rūbus atkreipdamai dėmesį į sezoninį, individualiai plėžinius emocijų pažinimo, kūno dalių, spalvų, metų sezoninumo srityse.

Individualios veiklos: žmogeliukų

apvedžiojimas, emocijų trūkstamų veido dalių nupiešimas, emocijų įvardijimas (rankos pakeltos – linksmas, rankos nuleistos – liūdnas). Vaikams, kurie negeba laikyti pieštuko, duodama nusegti arba užsegti segtukus ant kūno dalių, įvardijant kūno dalis ar pakartoti jau įvardytas.

¹⁴ Ikimokyklinio ugdymo pasiekimų aprašas, 2014

Savireguliacija ir savikontrolė

Vaikysteje savikontrolei aktualūs du procesai: asmeninė vidinė kontrole ir išorinė kontrole. Asmeninės vidinės kontroles jausmas – tai jausmas, kad mes patys kontroluojame savo gyvenimo aplinkybes. Išorinės kontroles jausmas – manymas, kad mūsų gyvenimą valdo sekmingai ar nesekmingai susiklosčiusių aplinkybių visuma ar kitų veiksmai.¹⁵

Mūsų bene didžiausias tikslas yra padeti autizmo spektrą sutikimų turintiems vaikams išmokti valyti savo jausmų antplūdį ir jį reikštį socialiai priimtinais būdais.

Vienas iš ugdymo būdų yra tikslinges pasakos pasakojimas naudojant vizualizacijas ar ekraniuotas pasakas. Atsižvelgiant į vaiko gebejimus ir poreikius, jos gali variuoti nuo nuotraukų iki IT kurtų vizualizacijų. Tokiu būdu vaikas įsisavina, supranta, susidomi sekama pasaka – ugdomas pageidaujamas įgūdis. Vizualizuotos pasakos sudomina ne tik autizmo spektrą sutrikimų turinčius vaikus, bet ir neurotipinius vaikus.

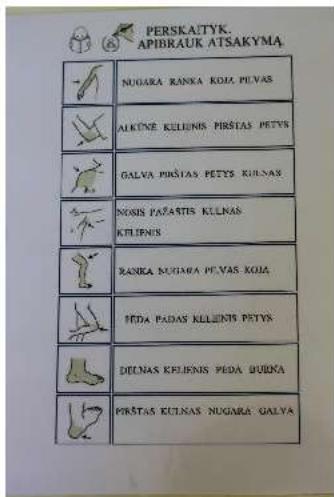
Savivoka ir savigarba

Savigarba – tai santykis su savimi, pasitikėjimas savimi ir savo gebejimais, didžiavimasis savimi ir tikėjimas, kad kiti tave vertina palankiai.¹⁶

¹⁵ Ikimokyklinio ugdymo pasiekimų aprašas, 2014

¹⁶ Ikimokyklinio ugdymo pasiekimų aprašas, 2014

Mes, pedagogai, turime tiketi vaiku ir jo galimybemis augti kaip asmenybei, ieškoti būdų, galinčių turėti įtakos prigintinėms galioms atskleisti.

Ši priemonė skiriama vaikams, kurie skaito, mokant kūno dalių pavadinimus. Vaikas turi perskaityti ir apibraukti kūno dalies pavadinimą, kuria matu nurodytame paveikslyje.

Naudojamos įvairios vaizdinės priemonės visai vaikų grupei.

Naudodami iprastas kortelės ir vaiko nuotrauką mokome vaiką kalbėti pirmuoju asmeniu: „aš noriu“, „mano“ ir pan.

Naudojant korteles galima vaiką mokyti „aš“ sieti su veikla, veiksmo atlikimu ir daiktų turėjimu – pasako, ką daro, ką turi.

Pvz:

- „aš noriu į tualetą“;
- „aš žiūriu televizoriu“;
- „aš dalijuosi žaislais“;
- „aš skaitau“;
- „aš ieškau žaislo“;
- „aš turiu žaisla“.

Daug kitų situacijų galima sukurti iš paveikslėlių, kurie naudojami kiekvieną dieną.

Santykiai su suaugusiais

Vaikas prisiriša prie jam artimų suaugusiųjų, su jais jaučiasi saugus, juos gerbia, myli, tikisi pagalbos sudėtingose situacijose. Vėliau vaikas kuria partnerystės santykius su suaugusiuoju. Vaikas mokosi suprasti suaugusįjį, tuo pačiu mokosi ir atskirkirti nuo jo, turėti savą pasaulį.¹⁷

Ugdymo įstaigoje mes esame tie žmonės, kurie gali patenkinti autizmo spekto sutrikimų turinčių vaikų poreikius, todėl yra būtinis glaudaus kontakto užmezgimas ir tarpusavio supratimas. Turime atrasti tai, kas leistų mus priimti autizmo spekto sutrikimų turinčius vaikus tokius, kokie jie yra, ir padeti atskleisti jo prigimtinems galimoms, stipriosisoms pusėms.

Santykiai su bendraamžiais

Vaikai simpatizuoja vieni kitiems. Simpatizavimas yra vienpusis ryšys, kai vienas vaikas domisi kitu, yra jam palankus. Vaikai mokosi užmegzti ir palaikyti draugystę su vienu ar keliais vaikais. Jie mokosi suprasti draugą ir jam atskleisti, atrasti bendrų interesų, žaisti bendrus žaidimus bei sekmingai spręsti kilusius nesutarimus. Vaikai mokosi palaikyti geranoriškussantykius su visais grupės vaikais.¹⁸

I pagalbą turime pasitelkti socialines istorijas (žr. 1–4 priedus), kurios naudingos kiekvienoje situacijoje. Jų galima susikurti įvairių atsižvelgiant į esamą situaciją ir poreikį esamai situacijai spręsti, pateikiant veiklos instrukcijas, kaip vaikui reiketų elgtis. Pateiktyje galima naudoti paveikslėlius, simbolius, užrašus ir pan. Socialines istorijas galima sudėlioti ir iš turimų simbolių kortelių.

Sakytinė kalba

Sakytinė kalba – tai pagrindinė žmonių bendravimo priemonė. Ja išsakomi norai, reikalavimai, prašymai, emocijos, jausmai ir kt. Kalbėdamiesi gauname ir perduodame informaciją, samprotaujame, darome išvadas, žodžiai padeda įsiminti ir saugoti žinias apie pasaulį. Vaiko sakytinė kalba – tai vaiko klausymas ir kalbėjimas. Klausydamas ir kalbėdamas vaikas pratinasi išgirsti ir suprasti, ką sako kitas, mokosi kalbėti pats.¹⁹

¹⁷ Išmokyklinio ugdymo pasiekimų aprašas, 2014

¹⁸ Išmokyklimo ugdymo pasiekimų aprašas, 2014

¹⁹ Išmokyklinio ugdymo pasiekimų aprašas, 2014

Naudojant šią metodinę priemonę, vaikas mokosi įvardyti artimiausios aplinkos daiktų pavadinimus, ugdo gebėjimą įvardyti veiksmų pavadinimus, veiksmais atsakyti į klausimus. Mokosi kelis trumpus žodelius objektams, veiksmams įvardyti, norams išsakyti, išlaukti savo eilės. Žodelių pakartojimais, veiksmais, mimika ir pantomimika dalyvauja paprastame žodiniame žaidime. Veliau dviejų trijų žodžių sakiniuose kalba apie tai, ką mato, ko reikia. Pavyzdžiui, individualios veiklos metu vaikui duodamas geltonas namelis, priešais sėdintis pedagogas klausia vaiką: „Ar tau reikia žalios korteles?“. Vaikas mokomas sakyti: „Ne, man nereikia žalios korteles“. Pedagogas klausia: „Ar tau reikia geltonos korteles?“. Vaikas mokomas sakyti: „Taip, man reikia geltonos korteles“.

Taip žaidžiama, kol užpildomas visas namelis. Tada pedagogas klausia: „Kas tavo namelyje yra?“. Vaikas bando arba mokomas įvardyti, kad namelyje yra batas, sketus, stalas, liūtas ir pan.

Veiklos grupelese metu dirbama tuo pačiu principu kaip ir individualios veiklos metu, tik vaikai turi skirtingą spalvą namelius. Pedagogas klausia: „Kam reikia žalios spalvos korteles?“ Vaikas, turintis žalią namelį, mokomas sakyti: „Man reikia žalios spalvos korteles“. Vaikai, turintys kitų spalvų namelius, mokomi sulaukti savo eilės.

Kalbos raidos problemos yra vienas iš autizmo spekto sutrikimų turinčių vaikų požymiu. Efektyviausia sutrikimus koreguoti pasitelkiant vizualizaciją. Žodines kalbos ugdymas remiasi simboliais ir paveikslėliais. Vaikas mokosi įvardyti paveikslėlius, veliau skaito sakinius iš paveikslėlių-simbolių, pats delioja sakinius ir tik tada seká skaitymas. Toks metodas (vaizdinės, žodinės kalbos) padeda vaikams vaizdais prisiminti žodžius, frazes. Šis darbo metodas išugdo net ir nekalbančio ar neskaitančio vaiko bendravimo ir bendradarbiavimo neverbaline kalba įgūdžius, kurie ateityje gali padėti susikalbeti su žmonėmis naudojant paveikslėlius.

Negalima vaiko mokyti visko iš karto, viskas turi vykti palaipsniui. Sunkinti užduotis ir pereiti prie kitų žodžių ar veiksmų įvardijimo galima tik tada, kai vaikas išmoksta pateiktą pirminę užduotį (atlieka 20–30 žodžių įvardijimų).

Ant stalo išdėliojamos korteles ir vaiko klausiamai: „Kas skrenda lektuvu?“

Vaikas ima korteles ir bando įvardyti kortelių pavadinimus.

Ant stalo išdėliojamos korteles ir vaiko klausiamai: „Kas važiuoja autobusu?“

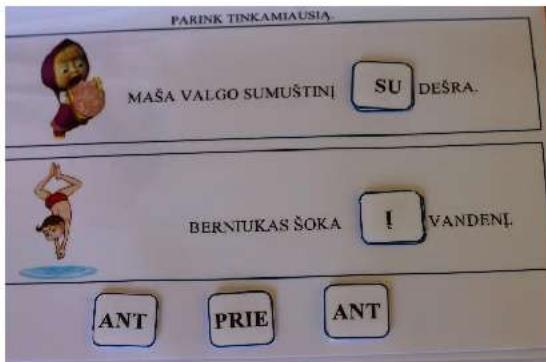
Vaikas ima korteles ir bando įvardyti kortelese vaizduojamų simbolių pavadinimus.

Ant stalo išdėliojamos korteles ir vaiko klausiamai: „Ką neša / renka ežys?“

Vaikas ima korteles ir bando įvardyti kortelių pavadinimus.

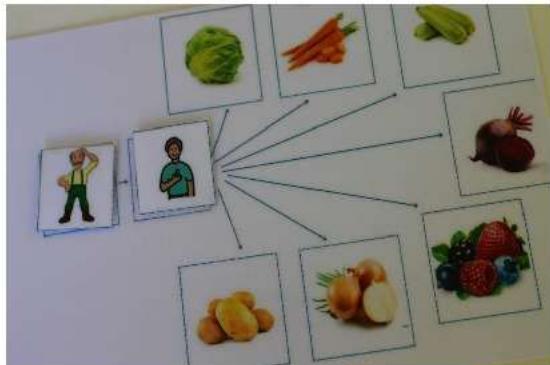
Priemonė skirta pažengusiems vaikams – tinkamo priešlinksnio parinkimas.

Priemonė skirta sakinio sudarymo įgūdžiams ugdyti.
Pavyzdysje matome sakinį:
„Mergaitė skalbia žalią megztinį“

Priemonė skirta pažengusiems vaikams kalbos suvokimo ir sakinio sudarymo įgūdžiams ugdyti.
Perskaitymas sakinys, vaikas turi parinkti tinkamą paveikslelį, vėliau dėliojamas sakinys atsakant į klausimus.

Šią priemonę galima naudoti paveikslėliams įvardyti ir sakiniams sudaryti.
Pvz., „Senelis nori bulvių“ ir pan.

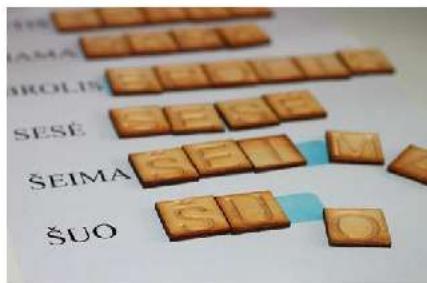
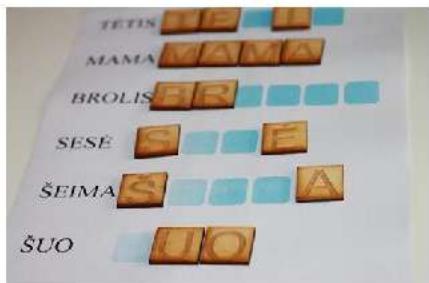

Naudojant šią priemonę vaikai mokomi vartoti apibendrinamuosius žodžius ir parinkti papildomai tinkamą paveikslėlį („žaislai“, „medžiai“, „indai“ ir pan.).

Rašytinė kalba

Rašytinė kalba – tai vaiko rašymas ir skaitymas. Ji perprantama natūralioje aplinkoje, savarankiškoje paties vaiko veikloje, atsradus ar sužadinus poreikį kažką parašyti ir perskaityti, sudėlioti. Skaitymas išimokyklinio amžiaus vaikui – tai simbolų, brežinių prasmės suvokimas, pímuojant trumpų žodžių ir raidžių atpažinimąs ir siejimas su garsais. Spausdintomis raidėmis rašo savo vardą, kopijuoją aplinkoje matomus žodžius.²⁰

²⁰ Ilmokyklinio ugdymo pasiekimų aprašas, 2014

Ši metodinė priemonė – medinės ar paprastos įlaminuotos raideles padeda vaikams atrasti tas raides, kurių reikia, ir sudėlioti užrašytą žodį, taip įtvirtinant raides vaizdinį ir jų išmokstant atpažinti. Individualios veiklos metu vaikai įvardija, kopijuoją, dėlioja tam tikrus žodžius. Veiklų grupėse metu jie mokosi bendradarbiaudami surinkti skiemenis, žodžius, žodžių junginius.

Kitos priemonės skirtos realiam daiktui ir užrašui, paveiksleliams ir užrašams susieti, raidėms jungti ir pan.

Aplinkos pažinimas

Aplinkos pažinimas glaudžiai siejasi su tyrinėjimo ir mokėjimo mokytis gebėjimais. Noras sužinoti, išmokti, suprasti, kas vyksta aplinkui, yra aplinkos pažinimo pamatas. Nereikėtų

galvoti, kad aplinkos pažinimas – tai pavadinimų, faktų ir kitos informacijos įsiminimas. Tokios žinios bus būtinos, jeigu vaikas neišmoks mąstyti, pritaikyti to, ką sužinojo apie aplinką, pasirinkti.²¹

Naudojamos įvairios priemonės, skirtos vaiko būtiniamams įgūdžiams ugdyti, artimos aplinkos daiktams pažinti ir įvardyti, jiems rūšiuoti.

²¹ Ilėmokyklinio ugdymo pasiekimų aprašas, 2014

Naudojant pasirinktą priemonę individualiam darbui, vaikas pasiima kortelę, vaizduojančią daikto šešelį, ir tarp kitų kortelių ieško reikalingos kortelės su spalvotu atvaizdu, radęs įvardija ir deda kortelės į pasirinktą vietą. Naudojant priemones darbui grupėje, kiekvienas vaikas turi šešelines kortelės ir paeiliui išsitrukia užverstą spalvotą kortelę. Jeigu išstrukia kito vaiko kortelę, perduoda jam Tokiu būdu vaikai mokosi laukti savo eiles, dalytis, paprašyti ir padėkoti.

Autizmo spektro sutrikimų turintiems vaikams būdingi komunikacinių, socialinių įgūdžių bei elgsenos ypatumai, todėl šios priemonės skirtos aplinkos pažinimui, komunikaciniams įgūdžiams ugdyti ir padedančios jiems įvardyti (jei nekalba, ugdomi gebėjimą pažinti, o vėliau ir įvardyti) paveikslėlius, reiškiančius tą veiksmą, kuris parodytas simbolyje.

Naudojant šią priemonę ugdomas vaiko supratimas, kad šeima gali būti ne tik žmonės, bet ir gyvūnai.

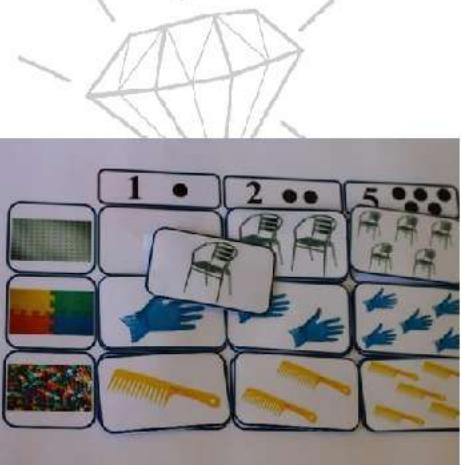
Ugdomas supratimas ir suvokimas, kad šeimą sudaro mama, tėtis ir vaikas arba vaikai (brolis, sesė).

Pradžioje pradedama nuo šeimos institutų vaizduojančių žmonių (geriau būtų vaiko šeimos nuotraukos), vėliau pereinama prie svetimų žmonių atvaizdų ir gyvūnų šeimų.

Taip pat ši priemonė gali būti naudojama ir paveikslėliams įvardyti (gyvūnų pavadinimus, žmonių vardus ir pan.), skaitvardžiams ir daiktavardžiams derinti. Pvz.: viena mama, vienės tėtis, vienės vaikas, du vaikai.

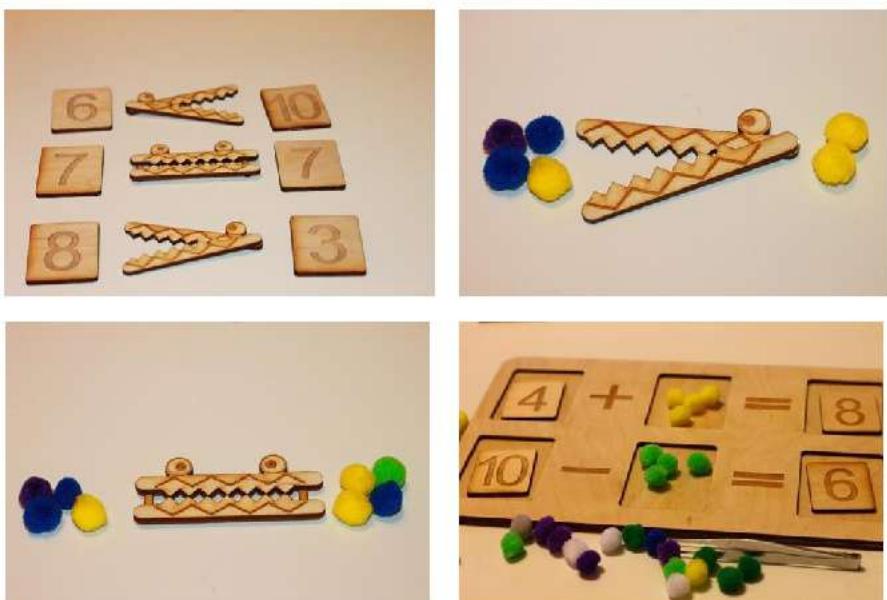

Skaitvardžių ir daiktavardžių derinimas vienas iš didžiausių iššūkių ikimokykliniame amžiuje, ypač vaikams, turintiems specifinių ugdymos poreikių. Tokio tipo priemonė skirta komunikaciniams įgūdžiams ugdyti ir padeda jiems įvardyti daiktavardį ir jį derinti su skaitvardžiu ar kiekju (vienas ar daug).

Skaičiavimas ir matavimas

Pažinimo procesas neatsiejamas nuo sąvokų, jų ryšių, sąvokų struktūrų suvokimo, matmės smegenys nuolat ieško, kaip palyginti, susisteminti, apibendrinti mūs pasiekiančią informaciją. Skaičiavimas – tai komponentas, kuriamo kalbama apie pirmąją vaiko pažintį su skaičiaus sąvoka.²²

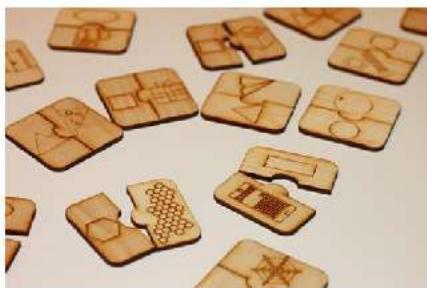

Kai vaikai pradeda skaičiuoti daiktus, pradedame mokyti lyginti dvi daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupėje. Padalydami daiktus į grupes po lygiai (po du, po tris), ugdomė supratimą, kad prie daiktų pridėjus po vieną skaičių, grupė didėja, o paimant po vieną – mažėja. Mokome susieti daiktų kiekį su atitinkamu daiktų skaičių žyminčiu simboliumi. Mokome palyginti mažai daiktų turinčias grupes pagal kiekį ir vartoti žodžius: daugiau (mažiau) vieniu, dvimi, po lygiai. Pagelbetti gali krokodiliukai ar kiti linksmi personažai, kurių vaizdinys labai svarbus formuojant vaiko supratimą, suvokimą matematiniuose ženklinimuose, kurie vaikams dažniausiai yra sunkiai suprantami, kur ir kada naudojami, todėl naudodami krokodiliukus ar kitą personažą ikimokykliniame amžiuje išugdysime vaikams gebėjimą naudotis įprastais matematiniais ženklais, tuomet vaikai lengviau supras, kad krokodiliukas ar kitas personažas visada bandys suvalgyti didesnį kiekį kamuoliukų arba didesnį skaičių.

Vaiko pažintinė raida neatsiejama nuo vis besiplečiančio jo suvokimo apie daiktų panašumus ir skirtumus. Komponente „matavimas“ išskiriamos tokie aspektai: vaiko pažintis su

²² Ikimokyklinio ugdymo pasiekimų aprašas, 2014

paprasčiausiomis geometrinėmis figūromis; daikto dydžio, dydžių santykio suvokimas; vis gerėjantis vaiko orientavimasis laikė ir erdvėje.²³

Autizmo spekto sutrikimų turintys vaikai mokosi vaizdiniais, susiedami tam tikrus daiktus su mokomuoju komponentu. Tokio tipo priemonė tinka komunikaciniams įgūdžiams ugdyti ir padeda jiems įvardyti geometrinės figūros ir asociacijos pavadinimą.

Ikimokyklinio amžiaus vaikams pažintis su skaičiais, daiktų kiekiu dažnai būna labai sunkiai įveikiama užduotis. Tam, kad vaikai lengviau įveiktų šią užduotį, galima pasinaudoti pateiktomis priemonių idėjomis, kurios vaizduoja skaičiaus simbolį, galimybę sutapatinti su tam tikrais vaizdiniais ar galimybę suskaičiuoti, pvz.: taškelius, rankų pirštus ar kvadratelius. Naudojant tokias priemones, vaikas atpažins skaičių simbolius nuo 1 iki 10, gebės suskaičiuoti iki 10 daiktų.

²³ Ikimokyklinio ugdymo pasiekimų aprašas, 2014

Autizmo spektro sutrikimų turintys vaikai mokosi vaizdiniais, todėl vaizdines priemones yra ypač svarbios jų matematinijų gebėjimų ugdymo srityje. Jiems patinka dėlioti, todėl dėliodami jie ieško tinkamiausią variantą, taip išmokdami skaičiuoti.

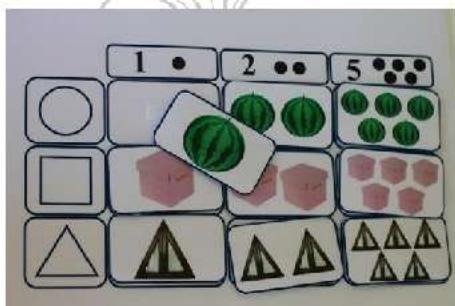

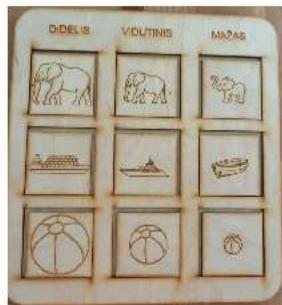
Skaičiavimo įgūdžių ugdymas susiejant skaičiaus simbolį su įvairiais daiktais. Paveikslelyje pateiktas pavyzdys skaičiuoti iki 3 (trijų). Vaikas turi surasti reikiama skaičių ir priklijuoti reikiama kiekjbalionu.

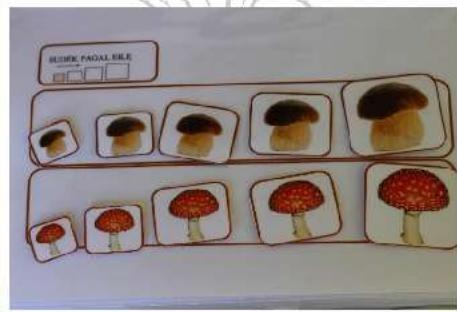
Ši priemonė skirta skaičiavimo įgūdžiams ugdyti ir lavinti akių bei rankų koordinaciją. Akių bei rankų koordinacijai lavinti siūloma naudoti kuo artimesnius buičiai įrankius bei daiktus, kuriais vaikas gali atliliki paprastus veiksmus (išimti, jėdėti, atidaryti, uždaryti ir t. t.).

Pradedami nuo tam tikrų ženklų / elementų atkartojimo, sekdamis pavyzdinę eilutę, vaikai įpras ir gebė atkartoti elementus bei ženklų seką, formuosis rašymo krypties suvokimas, lavės rankų ir pirštų judesiai, akių ir rankų koordinacija, stiprės dėmesio koncentracija. Naudojant tokias priemones matavimo srityje, tobules daikto vietas ir padeties erdvėje suvokimas. Vaikas ugdysis supratimą ir mokysis vartoti daiktams lyginti skirtus žodžius: didelis ir mažas, ilgas ir trumpas ir pan.

Dėliodamas sekas vaikas atpažista, atkuria, pratešia sekas su pasikartojančiais elementais. Ugdomas pastabumas, kaip sudaryta daiktų (elementų) seka. Pratešdamas pasikartojančių daiktų ar elementų seką vaikas nebūtinai turi laikytis tos pačios jos sudarymo logikos (pvz., iš pradžių gali imti daiktus ar elementus pagal vieną požymį, vėliau – pagal kitą).

Norint vaiką išmokyti atskirti gamtoje esančius įvairios trukmės pasikartojančius ciklus, tokius kaip savaitės dienos, metų laikai ir pan., būtinos vaizdinės ugdymo priemonės. Kuo įvairesni būdingi bruožai susiejami su tam tikru ciklu, tuo autizmo spektrø sutrikimų turintiems vaikams yra lengviau atskirti, koks, pvz., šiuo metu yra metų laikas.

Meniné raiška

Vizualiné raiška – tai vaiko raiška vaizdų kalba tapant, liejant akvarele, piešiant tradicinėmis ir skaitmeninėmis priemonėmis, lipdant, konstruojant, aplikuojant, spauduojant, lankstant, karpant ir kt.²⁴

Dažnas autizmo spektrø sutrikimų turintis vaikas nesidomi įprastu ugdymo(si) būdu, tačiau, pasiūlę neįprastus meninės raiškos būdus, atkreipsime jų dėmesį. Naudokime kuo įvairesnius veikimo būdus ir suteikime galimybę megautis kūrybiniu procesu.

Leiskime vaikams patirti džiaugsmą megautis rezultatu. Tegul vaikai išsirenka norimą paveikslėlį iš seno žurnalo, ji iškerpa ir priklijuoja ant lapo, nudažo lapo fominę dalį taip, kaip jiems pavyksta esamu laiku. Rezultatu megausis ne tik vaikas, bet ir jo tėvai.

Popieriaus gamyba. Gaminkime popieriaus masę kartu su vaiku, leiskime dalyvauti visame procese (sausinant, puošiant), gautas rezultatas suteiks džiaugsmo ir vaikui, ir jo artimiesiems.

²⁴ Ilėmokyklinio ugdymo pasiekimų aprašas, 2014

Leiskime vaikui nudažyti lapą norimomis priemonėmis (teptuku, kempine, kortele ir pan.), leiskime dažams išdžiuti. Per tą laiką padarykime trafaretą ir duokime vaikui jį apvedžioti ant laikraščio ar seno žumalolapo, duokime žirkles piešiniui išskripti. Priklijuokime gautą figūrą, reikiamas detailes ant nudažyto lapo ir gausime nuostabų rezultatą.

Pieškime ant įvairių paviršių (veidrodžių, organinio stiklo, folijos ir pan., supurškime vandeniu, uždenkime darbą baltu popieriaus lapu ir perkeltkime piešinį ant jo.

Pieškime, liekime pasinaudodami garsių menininkų paveikslų pavyzdžiais, rezultatas nustebins, nes šie vaikai turi didelį gebejimą kopijuoti. Atminkime, kad nera negražių darbų, tai yra menas, kuriam galime įžvelgti daug įdomių dalykų, o svarbiausia – tai vaikui turi tekti malonumą.

Estetinis suvokimas

Vaiko estetinis suvokimas – tai gebejimas suvokti, pajauti ir reflektuoti estetinius potyrius, kurie kyla matant ir jaučiant aplinkos (gamtos ir aplinkinio pasaulyo, žmonių santykų, veiklos), meno kūrinių, savo ir kitų kūrybos grožį.²⁵

Estetinio suvokimo ugdymas dažniausiai kelia nerimą, nes autizmo spekstro sutrikimų turintys vaikai ypatingai jaučia įvairius aplinkos dirgiklius, kurie suteikia galimybę teigiamai išjausti tam tikrus potyrius. Siekdami maksimalaus įsitraukimo į meninę veiklą, turime gerai pažinti vaiką ir jį kamuojančius dirgiklius.

1. Klausykime įvairaus žanro muzikos ir stebékime vaiko reakciją.

²⁵ Ilamokyklinio ugdymo pasiekimų aprašas, 2014

2. Jei vaikas savarankiškai nesusitvarko su garsų gausa, naudokime ausines, slopinančias garsą.
3. Vaidindami, šokdami išbandykime kitus būdus, tokius kaip širmos, šešelių teatras. Vaikas jausis saugiau, o atliekamas veiksmas teiks malonumą.

Šis veikimo būdas prikausto vaikų dėmesį ir skatina dalyvauti veikloje, nes yra sumažinamas tiesioginis kontaktas su žmogumi.

Iniciatyvumas ir atkaklumas

Iniciatyvumas apibūdinamas kaip smalsumas, domėjimasis nauja informacija bei veikla, entuziastingas naujos informacijos, naujų veiklos ar raiškos būdų ieškojimas, noras išmokti. Atkaklumas yra gebėjimas gana ilgą laiką amžiaus galimybų ribose nepalikti atliekamos veiklos. Tai yra ilgalaikio dėmesingumo išlaikymas, gebėjimas išsaugoti svarbią informaciją bei idėjas atmintyje, kurias ateityje vaikas gali panaudoti įvairiose veiklose ir situacijose, nepasimesti nesékmés situacijoje, didelėmis pastangomis pasiekti sékmęs. Atkaklumo pagrindas yra vaiko noras daryti įtaką aplinkiniui pasaulyi, noras pasiekti tikslų.²⁶

Vizualizuojant veiklas yra įtraukiami į ugdomajį procesą autizmo spektro sutrikimų turintys vaikai. Tokio pobūdžio veiklos skatina kuo ilgiau išlaikyti dėmesingumą ir pagal savo gebėjimus ir galias dalyvauti ugdomajame procese. Informacijos pateikimas tokiu būdu yra lengviau priimamas ir suprantamas. Veiklų vizualizavimo būdai pateikti skyriuje „Veiklų planavimas, organizavimas, atsižvelgiant į bendrojo ugdymo grupės savitumą“.

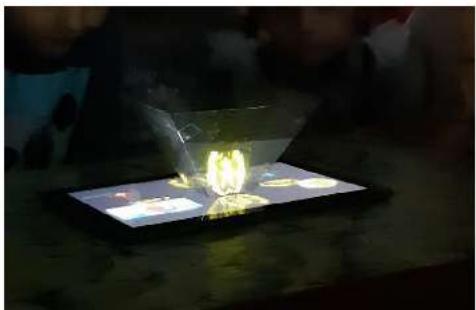
Tyrinėjimas

Tyrinėjimas – tai procesas, kai atidžiai žiūrint, klausant, uodžiant, liečiant, klausinejant, ieškant informacijos įvairiuose šaltiniuose sužinoma apie gyvosios ir negyvosios gamtos objektus bei reiškinius, žmogaus sukurtus daiktus, žmonių gyvenimą.²⁷

Šioje srityje pasitelkime įvairius bandymus (eksperimentus). Autizmo spektro sutrikimų turintys vaikai dažniausiai domisi neįprasta veikla, todėl jų dėmesį galite patraukti įvairiomis veiklomis, kuriose nera pieštuko ar lapo.

²⁶ Ikimokyklinio ugdymo pasiekimų aprašas, 2014

²⁷ Ikimokyklinio ugdymo pasiekimų aprašas, 2014

Hologramos – kiekvienas vaikas mato paveikslą šiek tiek skirtingu kampu, todėl jis atrodo trimatis. Vaikas gali keisti savo padėtį ir stebeti besisukantį (tolstantį, artejantį ir pan.) objektą hologamoje taip pat kaip ir tikrovėje.

Tyrinėjimas – grupėje įrengtas gyvosios gamtos kampelis sužadina smalsumą visiems grupeje besiugdantiems vaikams. Ugdomas pasirūpinimo kitu įgūdis, atmintis.

Aplinkos pažinimo įgūdžių ugdymas įrengiant grupeje žaliajā palangę. Tai skatina vaikus domėtis ir stebeti, kaip keičiasi pasodintas augalas, ko reikia, kad augalas augtų, kaip ji prižiūrėti.

STEAM ugdymas dideliu greičiu įsiliejo į ugdomajį procesą, apimantis moksľą, technologijas, inžineriją, meną ir matematiką. Pedagogas yra tas asmuo, kuris inicijuoja veiklą ir sužadina domejimasi pateikdamas netikėčiausias priemones ir metodus, drauge su vaikais kuria hipotezes, eksperimentuoja.

Naudojant mokslinių metodų daromi eksperimentai:

1. Stebina, klausomas ir sugalvojamas klausimas;
2. Išsikeliamos hipotezės;
3. Atliekamas eksperimentas;
4. Patvirtinama hipotezė arba paneigiamā.

Tiketina, kad dauguma autizmo spektro sutrikimų turinčių vaikų nesugalvos klausimo, neišskelbės hipotezės, tačiau su dideliu susidomėjimu stebės eksperimentus ir dalyvaus veiklose, nes jos yra vizualizuotos.

Stebėjimas leidžia vaikams pastebeti jvairius sistemingumus, priežasties ir pasekmės ryšį, skatina domėtis juos supančia aplinka ir joje vykstančiais procesais. Tai padeda suvokti, kad sumaišius tam tikros rūšies produktus gali išykti reakcija, pvz.:

1. Ar pripylus į balioną sodos ir ji užmovus ant buteliuko su actu, balionas prisipūs?
2. Ar užšaldyti vandenye jvairių skysčių, daiktai ar maisto produktai pakels savo padėtį ledo luite?
3. Kaip iškelti ledo gabaliuką su siūlu jo neužrišant, naudojant cukrų ar druską?
4. Kaip pasiskirstys talpoje sumaišytų skirtinės konsistencijos skysčiai (vanduo, aliejus, dažai)?

Stebėjimą skatinantys palyginimo klausimai yra patys pirmieji, nuo kurių prasideda STEAM ugdymas.

Atlikdami tokias veiklas vaikai lavina savo pojūčius: regėjimą, lytėjimą, klausą, akių ir rankų koordinaciją, išmoksta ilgiu

išlaikyti demesį, ima geriau suvokti juos supantį pasaulį. Specialiųjų poreikių vaikai ugdos demesingumą, kantrybę, susikaupimą

Problemu sprendimas

Problemu sprendimas – tai gebėjimas suprasti, įvertinti, interpretuoti ir pritaikyti žinias iššūkių, sudetingų užduočių ar sunkumų sprendimui.²⁸

Ši sritis yra bene sudetingiausia daugumos autizmo spektro sutrikimų turintiems vaikams ugdyti, bet tikrai įmanoma. Būtina pasidaryti vaizdinę priemonę, ką reikėtų daryti susidūrus su sunkumais (socialinės istorijos, žr. 1–4 priedus).

Kūrybiškumas

Kūrybiškumas suprantamas kaip asmenybės savybė, susijusi su gebėjimu atrasti tai, kas nauja, originalu, netiketa. Kūrybiškumui ugdyti būtina saugi, vaiko saviraišką skatinanti aplinka.²⁹

Ugdydami vaiko kūrybiškumą turime ieškoti neįprastų būdų ji sudominti ir paskatinti ji veikti.

²⁸ Išmokyklinio ugdymo pasiekimų aprašas, 2014

²⁹ Išmokyklinio ugdymo pasiekimų aprašas, 2014

Leiskime vaikams puoseleti savo kūrybiškumą patiemis, sudomininkime juos kūryba, skatinkime įvairius veikimo būdus.
Spalvų liejimas ant drobės.

Ebru meno technika – tapymas ant vandens. Terapinė veikla veikia raminamai, atpalaiduojamai ir skatina kūrybiškumą. Tapymas ant vandens yra lengvai įgyvendinama užduotis visiems vaikams, o gautas rezultatas nustebina ne tik vaikus, bet ir suaugusiuosius.

Paprastai, bet tikrai neprastai. Tapykime neįprastais būdais, nenaudodami įprastų įrankių. Vaikams visada įdomu išbandyti naujus veikimo būdus, dažnai ir specialiųjų poreikių vaikai išreiškia norą daryti darbus neįprastu metodu.

Tapyba su balionu – tai dar vienas būdas tapyti nenaudojant įprastų įrankių ir išgaunant netikėtą rezultatą.

Kūrybiškumas nėra įgimta savybė, jį reikia ugdyti suteikiant kuo įvairesnį ir platesnį pasirinkimo spektrą.
Piešimas ant putų suteikia vaikams naujų potyrių, plečia jų akiračių meninejė veikloje.

Ideja į matematinių ugdymą pažiūreti kūrybiškių. Ant didelės popieriaus juostos nupieškime reikiama kiekį geometrinių figūrų, jų viduryje parašykime skaičius ir padekime pasirinktų gyvūnų atvaizdus. Naudokime didelį žaidimų kauluką. Išmetęs kauluką, vaikas turi paeiti per tiek geometrinių figūrų, koks iškrito skaičius, įvardyti figūrą ir skaičių, ant kurio stovi, pasakyti, kokio gyvūno atvaizdą mato, imituoti jo skleidžiamą garsą. Ši užduotis skirta keliui veiksmų sekos atkartojimui ir atminties lavinimui.

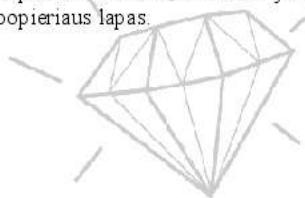
Monotipija – grafikos rūšis, leidžianti vaikui sukurti ir tapybą, ir piešinių prizmenantį atspaudą, kuris dažnai būna vienetinis ir nenuuspėjamas.

Kūrybiškumą derėtų paversti kuo įvairesniu, įdomesniu ir nesibaigiančiu procesu.
Tapyba ant stiklo.

Piešinio perkėlimas ant popieriaus. Lavinama akių ir rankų koordinacija. Laminuotas paveikslelis yra apvedžiojamas, vėliau nupurškiamas vandeniu ir ant jo dedamas baltas popieriaus lapas.

Popieriaus gamyba

Popieriui gaminti reikės:

1. nereikalingų popieriaus skiaučių (užpilame šiltu vandeniu ir palaikome parą laiko),
2. gautą masę sutriname su trintuve,
3. į gautą masę galima įpilti šiek tiek klijų (lipalo), bet nėra būtina;
4. ant nenaudojamų nuotraukų rėmelių pritvirtiname tinklėli;
5. jei norime dekoruoti džiovintomis gėlėmis ar įvairiais lapeliais, dedame juos ant paruošto rėmilio ir uždedame pasigamintą popieriaus masę, sausiname su kempine,
6. gerai nusausinę gautą popierių nuimame nuo rėmilio ir tesiame sausimą tarp laikraščių;
7. džiovinimo etapas: galime popierių palikti džiūti parai laiko arba ji džiovinti lygintuvu įdėdami ji tarp laikraščių;
8. jei norime gauti lygų popieriaus lakštą, ji deretų prispausti knygomis ir palaikyti parą laiko.

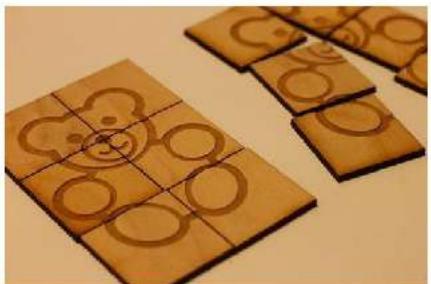
Meno kūrimas iš to, ką turio. Skatinkime vaikus kurti meno kūrinius iš įvairių medžiagų. Noredami, kad kūrinys įgautų kitokį atvaizdą ir išliktų ilgiau, nupurškime darbą dažais ar tušu. Nuėmę panaudotas primones, gausime kitokį meno kūrinių.

Mokėjimas mokytis

Mokejimas mokytis ikimokykliniame amžiuje suprantamas kaip noras ko nors išnokti ir atkaklus to tikslø siekimas. Tai gebėjimas išsikelti mokymosi ar kitos veiklos tikslus, planuoti, kaip jų bus siekiama, pasirinkti tinkamus veikimo būdus, apmąstyti, kaip sekėsi ir kokie veiklos ar mokymosi rezultatai, kokie tolesni tikslai.³⁰

³⁰ Ikimokyklinio ugdymo pasiekimų aprašas, 2014

Loginio mąstymo ugdymas dėliojant dėlionės, kai iš detalių reikia sudėlioti tarpusavyje susijusią visumą. Dėlionės deliojimas moko koncentracijos ir atkaklumo, baigti tai, kas pradėta. Be to, dėlionė – rami veikla, tačiau smegenis priverčianti intensyviai dirbti, dėl to susidaro daugiau neuronų jungčių. Tai aktualu ne tik specialiųjų poreikių, bet ir įprastos raidos vaikams. Taip pat pastebėta, kad vaikai, kurie reguliarai delioja dėlionės, yra imlesni pateikiamai informacijai, jie labiau geba įvertinti situaciją ir greičiau randa sprendimus problemoms spręsti.

Šio tipo dėlionės yra kitokios, jos neturi įprastų dėlionėlių formų. Šios dėlionės tiesiog jungiamos pagal matomas linijas, todėl stipreja vaikų įstraukimasis ir susidomėjimas, ypač specialiųjų poreikių vaikų. Autizmo spektrą turintys vaikai yra nuolat stimuliuojami, todėl tokia rami veikla labai naudinga ne tik nusiraminimui, bet ir smegenų veiklos stimuliacijai. Rekomenduojama pradeti nuo dviejų dalių dėlionėlių ir palaipsniui didinti detalių skaičių.

Probleminių situacijų, kylančių bendrojo ugdymo grupėse, analizė ir praktinės rekomendacijos

Šiame skyriuje pateikiamos situacijos, su kuriomis susiduria Lietuvos pedagogai ugdydami autizmo spekto sutrikimų turinčius vaikus bendrojo ugdymo grupėse, ir sprendimo būdai, padėsiantys išspręsti kylančias problemas, įtraukiančias šiuos vaikus į ugdomąjį procesą, siekiant kuo sėkmingesnio visų vaikų ugdymo. Pedagogų pateiktos situacijos nėra išsamiai aprašytos, todėl ir sprendimo būdai yra rekomendacinių pobūdžio.

Mano grupė lankančiam berniukui yra 3 m. 6 men.

1. Einant į lauką ar į užsiémimą, paprašau vaikų duoti vienas kitam ranką. Berniukas įsikimba į vaiką, kuris būna arčiausiai, ir jo nepaleidžia, nors vaikas ir sako, kad nenori su juo eiti, jis eina su kitu vaikui. Nekreipdamas jokio dėmesio į savo draugo pasakymą, jis įmirtinai siekia draugo rankos ir nepaleidžia.
2. Esant laisvam laikui, berniukas pats nieko nesugalvoja, pastebi vaikus, tuomet prieina prie pasirinkto vaiko, kuris žaidžia, ir atima jo žaislą, sakydamas: „aš noriu“, pats negeba susirasti veiklos, pasirinkti žaislo. Pakviestas žaisti kartu, vaikas įsikimba draugo ir jo nepaleidžia, persekioja pakvietusį žaisti vaiką.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. pasirinkti metodą, kuriuo bus parenkamos vaikams poros (pvz., traukti pagaliukus su vardais ir pan.);
2. taikyti struktūruotą ugdymą, būtina dienotvarkė ir nuorodos, kuo vaikas turetų užsiimti žadimų metu.

Dirbu darželio logopede, grupėje yra du berniukai, vienam iš jų yra diagnozuotas autizmo spekto sutrikimas, kitam vaikui ne (nesutinka mama). Vaikas, kurio tėvai nesutinka ištirti, kontaktuoja trumpai, bet tik atsiradus bet kokiam minimaliam dirgikliui, pradeda klykti, neatlieka pateikiamų užduočių. Vaikas pats nesiekia bendravimo, jo girdimoji sritis yra geriau išlavinta už kalbinę, nors yra tam tikrų gvyvūnų pavadinimų, abėčeles raidžių, kurias vaikas geba ištarti, būdinga echolalija, pastebima impulsivumo / agresyvumo simptomų, menkas akių kontaktas, jam patinka žaisti tik tuos pačius žadimus, atliskti tas pačias užduotis, pateikiamamis naujomis užduotimis susidomi, bet ribotai. Vaikui sunku megždžioti kalbą, gestus, išraiškas. Didžiausia problema yra tai, kad mama nesutinka ištirti vaiko Vaiko raidos centre, kur būtų pateiktos ugdymo rekomendacijos dirbant konkretiai šiuo atveju, kai vaikas dažnai impulsyviai reaguoja į aplinką, kaip valdyti jo agresyvumo protrūkius, kaip padeti vaikui nurimti ir pašalinti dirgiklius.

Aprašyta situacija yra dažna mūsų kasdienybėje ir daugelyje įstaigų. Kai pedagogui nepavyksta įtikinti tėvų kreiptis į Vaiko raienos centrą ar savivaldybės pedagoginę psychologinę tarnybą, o sutrikimas yra ryškiai matomas ar progresuojantis, derėtų kreiptis į įstaigos vaiko gerovės komisiją, pateikiant vaiko aprašą, atliktus darbelius (jei tokiai neatlieka, atsisako atliskti ir pan., vaiko

apraše yra aprašomas priežastys, elgesys, kodel nėra vaiko darbelių), vaiko vertinimas (jei yra galimybė, ir vertinimų grafikas, kuriame būtų matoma, ar vaiko raida atipinė, o gal ir regresuojanti). Vaiko gerovės komisijos posėdyje yra susipažstama su pateiktais dokumentais ir į kitą posėdį nusprendžiama kvestis teisėtus vaiko atstovus. Posėdyje, vykstančiame kartu su tėvais, aptariama esama situacija, numatomos priemonės situacijai spręsti, paimami tėvų sutikimai, kad vaiką galėtų stebeti įstaigoje dirbantys specialistai. Įstaigos specialistams atlikus vaiko stebėjimą, vel kviečiami teisėti vaiko atstovai, kurie yra supažindinami su stebėjimo protokolais. Priimamas sprendimas (kreiptis į kitas institucijas ar ne). Jei sprendimas yra kreiptis į kitas institucijas galimai diagnozei nustatyti, užfiksuojama data, iki kada teisėti vaiko atstovai tai turi padaryti. Jei tėvai sutinka pimiausia kreiptis į savivaldybės pedagoginę psichologinę tarnybą, dokumentus parengia įstaiga. Jei tėvai išreiškia norą kreiptis į Vaiko raidos centrą, tėvai registruoja savarankiškai. Jei tėvai vilkina procesą ir iki nustatytos datos neužsregistroja į Vaiko raidos centrą ar neatvyksta į pedagoginę psichologinę tarnybą, įstaigos vaiko gerovės komisija turi kreiptis į tarpinstitucinį koordinatorių, kad būtų užtikrintos visos vaiko teisės į jam reikalingą ugdymą, nes tėvų atsisakymas padeti vaikui laikomas vaiko teisių pažeidimu, neužtikrinant vaiko poreikių, atitinkančių jo amžių, vystymasi, gebėjimus bei kitus specialiusios vaiko poreikius. Vaikui turi būti teikiama tokia apsauga, kokios reikia jo gerovei, taikant visą įmanomą koordinuotą kompleksinę pagalbą.

Kadangi įstaigoje dirbantis pedagogas nėra kompetentingas nustatyti galimas raidos sutrikimo diagnozes, jis negales parinkti tinkamos ugdymo strategijos, todėl šioje situacijoje taikyti tam tikras metodikas, skirtas specialiųjų poreikių vaiko ugdymui, negalima, kol nėra patvirtinta tiksliai diagnoze.

Berniukas prisijungė prie mūsų grupės būdamas 5 metų. Kadangi jis jau lanke įstaigą (tik kitoje grupėje), girdėjome, kad berniuko elgesys yra kitoks. Berniukas N labai gabus, žingelius, tačiau yra problemų dėl bendravimo (tieki su bendraamžiais, tieki su suaugusiais). Visas kylančias problemas jis bando spręsti jega arba šaukdamas, keldamas isterijas. Nesukaupia demesio veiklose, trukdo draugams, juos išblaško, nuolat reikalauja demesio. Pastebėjome, kad save ramindamas kramto / čiuiplia drabužius, supykęs meto daiktus, susuka lūpas dūdele, grasina nužudyti, sunkiai krenta ant grindų, slepiasi po lova ir pan. Berniukui reikalinga logopeda pagalba: neištaria daug garsų, sakiniai nerilišūs, dažnai reikia priminti ir pakartoti tos dienos žinias (tam, kad jam tai išliktų ilgesniam laikui).

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojamą:

1. įrengti individualią darbo vietą, kad vaikas geriau susikauptų ir niekas neblaškytų jo demesio, tuo pačiu bus išvengta ir trukdymo kitiems vaikams;
2. taikyti struktūruotą ugdymą, kad vaikas žinotų, koks veiksmas ar veikla seks toliau ir kiek tai užtruk;
3. bendradarbiauti su įstaigos specialistais ir numatyti, kuris elgesys bus keičiamas bendru sutarimu;
4. sudaryti sąlygas vaikui valdyti auditoriją tam tikrose situacijose (apie tai yra rašoma kitame skyriuje: 100 socialinių integracijų per dieną),

5. vengti sensorinių dirgiklių pertekliaus, taikyti sensorinę dietą, sudaryti sąlygas vaikui nusiraminti (vietos, kuriose galetų nusiraminti ir jaustis saugus: tentai, palapinės, atskira erdvė ir pan.).

Mergaitė, 6 m

Mokinio galios:

Tinkamai elgiasi įvairiose viešosiose vietose (kartais). Savarankiskai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Taisyklingai naudojasi šaukštu, šakute, pradeda naudotis peiliu. Pavalgiusi nusivalo servetele. Tvarkingai susidea drabužius ant kėdutes. Moka pati nusirengti ir apsirengti. Be priminimo plaunasi rankas prieš valgį. Užsiemimiuose dalyvauja pagal emocinę būseną. Juda įvairiais būdais vaikšto, begioja, ropoja, šokinėja, laipioja, žaidžia judriuosius žaidimus, tačiau į taisykles nelabai kreipia dėmesį. Juda natūralioje gamtineje aplinkoje. Žaidžia stalo žaidimus loto, deliones. Patinka žaisti su smulkiais konstruktoriais, magnetiniais žaidimais. Apvedžioja simbolius punktyrine linija, trafaretą, užpildo jį įvairiais simboliais. Dažnai megdžioja angliskų filmukų žodelius, niūniuoja melodijas.

Ugdymosi sunkumai:

Sunkiai įsitraukia į veiklą su bendraamžiais, dažnai juos stebi, užsiima savo norima veikla. Kalba pavieniai žodžiais. Dažnai nesupranta klausimų. Netikslūs smulkiosios motorikos įgūdžiai. Sunkiai sukaupia dėmesį ir jį išlaiko tikslingoje veikloje, greitai pavargsta. Daugelį užduočių atlieka su mokytojo pagalba (atlieka tik tas užduotis, kurias ji nori). Keičiantis veiklai, dažnai išprovokuojamos pykčio reakcijos, kurios gali trukti apie 2 val nuolatinį šaukimą, daiktų svaipydymu. Su vaikais bendrauja siekdama fizinio kontakto, stiprus apkabinimo, spaudimo prie savęs.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą, būtina dienotvarkę ir veiklų tvarkaraštis. Mergaitė pyksta, nes nežino, kodel yra keičiamas užsiemimas, kiek laiko tai truks, nes šie vaikai neturi įgintos savybės numatyti, kas po ko vyks, kiek tai laiko truks. Veiklų metu reikia naudoti laikmatį, kad mergaitė žinotų, kiek veikla tiks;
2. naudoti motyvacinę sistemą, rinkti lipdukus, kortelles ar kitą sugalvotą būdą už kiekvieną atliktą darbą ir apdovanoti vaiką;
3. sudarant dienotvarkę, atkreipti dėmesį į veiklų seką, stengtis po nemegstamos veiklos organizuoti megstamą, kad būtų didesnė motyvacija atlikti nemegstamą veiklą;
4. irengti individualią darbo vietą, kad mergaitė geriau susikaupų ir niekas neblašytų jos dėmesio;
5. vizualizuoti visas veiklas, kad mergaitė suprastų ir susidomėtų vykdoma veikla;
6. taikyti socialinių istorijų metodiką, kad vaikas suprastų, kaip dera elgtis socialinėje erdvėje,
7. inicijuoti bendrus žaidimus su vaikas, kad mergaitė dažniau kontaktuotų socialiai priimtinu būdu.

Berniukui nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai nuo dvejų metų. Jam penkeri metai. Dirbtį pradėjau su berniuku nuo rudens. Tieč jam, tiek man prireikė laiko vienam su kitu susipažinti. Jo elgesyje pastebėjau, kad jam reikia privačios erdves, jis sunkiai dalijasi žaislais, o jei kitas vaikas paima jo daiktą, jis pribėga ir mušasi. Kalba neristi, sunkiai suprantama, todėl jis negali vaikams pasakyti tai, ko nori. Vieną dieną pykčio metu jis labai skaudžiai užgavo mergaitę. Turėjau kažką daryti. Saugumas grupeje yra svarbiausias.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą;
2. įrengti individualią darbo vietą, atskirtą nuo grupės (žiūrėti skyriuje Individualios darbo vietas įrengimas);
3. sudaryti galimybę prireikus išlieti pyktį nežalojant aplinkinių (pagalvėlės, kilimėliai, sieneles, pykčio baubas ir pan., kur vaikas galetų išlieti savo jnirši), nukreipti agresyvumą į daiktus, kuriuos gali kumščiuoti;
4. akcentuoti, reaguoti emocionaliai į gerą elgesį, skirti didesnį dėmesį, kai vaiko elgesys yra tinkamas. I blogą elgesį stengtis reaguoti ramiai, valdyti savo emocinę būseną, kūno judejimo greitį, nes vaikas nederamu elgesiu galbūt siekia mokytojo emocinės reakcijos ir dėmesio. Konfliktai vyksta praradus savitvardą. Tai dažnai nutinka, kai šalia esantis asmuc neslepia smarkios emocinės reakcijos, o šie vaikai dažniausiai reaguoja į kitų rodomas emocijas kaip į savo pačių;
5. inicijuoti žaidimus, veiklas, kurių tikslas yra dalytis turimais daiktais, žaislais. Atlirkus veiksmą tinkamai, būtinės paskatinimas.

Vyresnio amžiaus grupėje turime berniuką, kuris turi įvairiapusį raidos sutrikimą, specifinę kalbos raidą. Berniukas stokoja socialinių įgūdžių. Ryškiai pastebimas nuoseklus tam tikrų socialinių interesų trūkumas, komunikacijos stoka ir pasikartojančios griežtos tvarkos veiksmų sekos būtinumas. Kai jis jaučiasi blogai, gali būti agresyvus, yra labai stiprus, todėl būna sunku nuraminti. Stiprus apkabinimas dažnai padeda. Pastebėjome keistą dėsningumą: vaiko gebėjimai per tam tikrą laiką gali žymiai pagerėti, o po to vel lyg būtų žingsnis atgal. Ir vel darbas kartojamas iš naujo.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą ir laikytis griežtos dienotvarkės, nes vaikas savo elgesiu parodo nepasitenkinimą, kai yra koreguojama jo dienotvarkė dienos metu;
2. būtina išsiaiškinti, koks sensorinis sutrikimas dominuoja, ir taikyti „sensorinę dietą“, nes yra pamineta, kad emocinio proveržio situacijoje stiprus apkabinimas padeda. Tai rodo, kad vaikas taip susireguliuoja savo sensorinių pojūčių perteklių;
3. vaikas regresuoja, kada nera laikomasi tikslios dienotvarkės ir tikslaus ugdymo plano, šiemis vaikams ugdymas turi vykti tiksliai pagal numatytą planą tiek ugdymo išstaigoje, tiek namie. Daromos pertraukos šiemis vaikams yra žalingos.

Berniukui 3 metai. Ugdosi bendrojo ugdymo grupeje. Atvykės pasisveikina, išvykdamas atsisveikiną. Emocingai reaguoja į pažastamą, megstamą pedagogą. Valgio metu sedasi su kitais vaikais prie stalo, bet tik į savo vietą. Valgo nedaug, kartais daugiau patikusį maistą. Pavalgės eina laukti savo mamos į jam patinkančią uždaresnę vietą. Pagal savo amžių gana geri savitvarkos įgūdžiai, pagalbos reikia minimaliai. Geba išsiimti iš spintelės lauko rūbus, dažniausiai daug kartų kartodamas veiksmų eiliškumą. Retai kada domisi žaislais, bendrais žaidimais, taip pat retai kada stebi kitų vaikų žaidimus. Labiausiai patinka judantys žaislai. Menine veikla kartais susidomi iki 5 min. Kieme megsta ilgą laiką stebeti už darželio tvoros vykstančias statybas. Ypač žavisi transporto priemonemis. Patinka eiti pasivaikščioti, tyrineti. Dažnai viską spardo, meto, išverčia žaislus, nuplėšia plakatus, priemones nuo sienų, nors jos gana tvirtai pritvirtintos prie sienos. Emocingai reaguoja į dienotvarkę, kai nežino, kas po ko vyks. Nepatinka triukšmas, stipresni garsai. Dažneja agresyvus elgesys su bendraamžiais, kartais ir aukletojomis.

Šis berniukas yra ypatingas ir nuostabus. Jis pamato kiekvieną praskrendantį paukštį ir kt. daugybę dalykų, kurie vyksta šalia mūsų.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą ir laikytis griežtos dienotvarkės, nes vaikas savo elgesiu parodo nepasitenkinimą, kai koreguojama jo dienotvarkė dienos metu;
2. naudoti garsą slopinančias priemones, nes vaikas nesusitvarko su garsų pertekliumi;
3. pasireiškiantis agresyvumas gali rodyti, kad vaikas:
  - 3.1. mušimu bando ką nors pasakyti;
  - 3.2. nori pamatyti pedagoogo reakciją;
  - 3.3. nesusitvarko su savo sensorinių pojūčių pertekliumi. Būtina išsiaiškinti priežastis, po kurių vyksta tokios reakcijos, ir vengti tokų sensorinių dirgiklių;
  - 3.4. bando priversti aplinkinius sustoti ir taip atkreipti į save dėmesį;
4. vaiko rega gali būti perdirginta (daug žmonių, ryški šviesa, daug grupeje įvairių dekoracijų ir kt.) ir tai sukelia sumaištį, agresiją

Yra grupeje bemiukas, kuriam veiklos pakeitimas sukelia neigiamas emocijas arba netinkamą, agresyvų elgesį.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą ir laikytis griežtos dienotvarkės, nes vaikas savo elgesiu parodo nepasitenkinimą, kai koreguojama jo dienotvarkė dienos metu, o tai ir sukelia audringas reakcijas, nes šie vaikai neturi įgimtos savybės numatyti veiksmų sekos. Matydami dienotvarkę jie jausis saugiau ir raimiau žinodami, kas po ko vyks.

5 metų berniukas tylus, nekalbantis. Megsta mojutti rankomis, plasnoja. Visada būna vienas. Nereaguoja į tai, kas jam sakoma, nenori duoti rankos draugui.
Jam nenustatytas sutrikimas

Kadangi įstaigoje dirbantis pedagogas nėra kompetentingas nustatyti galimų raidos sutrikimo diagnoziją, jis negales parinkti tinkamos ugdymo strategijos, todėl šioje situacijoje taikyti tam tikrų metodikų, skirtų specialiųjų poreikių vaiko ugdymui, negalima, kol nera patvirtinta tikslų diagnozė.

Rekomenduojama kalbėtis su teisėtais vaiko atstovais ir kreiptis į įstaigos vaiko gerovės komisiją dėl vaiko ugdymo(si) sunkumų priežasčių nustatymo.

5 metų berniukas rudenį pradėjo lankytis mūsų darželį. Ugdosi ikimokyklinėje 5–6 metų vaikų grupeje. Grupeje 19 vaikų. Adaptacija buvo sunki. Berniukas kas dieną kalbedavo reklamų tekstais, begiodavo po grupę. Apsiramindavo nuejės į miegamajį. Jei kas būdavo ne pagal jo norus, pildavo dažyti galvą ir šaukti. Lauke bandydavo pabegti iš teritorijos. Atejus ramybės laikui, pats nusirengdavo, lipdavo į lovą, tačiau iš visų jegų stengdavosi neužmigti, kalbedavo reklamų tekstais, šūkudavo. Kartais užmigdavo. Po truputį vaikas grupeje apsiplato. Kai kurios mergaitės pradėjo pačios duoti berniukui žaishliukų, tačiau kartu nežaisdavo. Miego problema išliko. Atsirado papildomų elgesio problemų. Pradėjo begti iš grupės, išsiųsti į aukletojų spintelės ieškoti saldumynų, imti maistą iš šalia sedinčių vaikų lekščių. Nepaisant probleminio elgesio, kai vaikas ramus, yra labai mielas.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą ir laikytis griežtos dienotvarkės;
2. reklamų citavimas, šūkavimas, galvos dažymas rodo sensorinių pojūčių perteklių, būtina išsiaiškinti sensorinius dirgiklius ir taikyti „sensorinę diétą“;
3. bėgimo problemas iš grupės bandyti spręsti STOP juostos klijavimu ant grindų arba STOP ženklo korteles klijavimu ant durų;
4. lindimą į aukletojų spintelės bandyti stabdyti STOP ženklo korteles klijavimu ant spintelės durelių;
5. siekiant apsaugoti kitų vaikų maitinimosi zoną, galima atskirti lipnia juosta ant stalo, šimta arba įrengti atskirą individualią specialiųjų poreikių vaiko vietą;
6. miegui bandyti naudoti pasunkintas antklodes, relaksacinę muziką, švelnius paglostymus ir pan. arba, esant galimybei, bandyti vaiko lovą atitraukti nuo šaliau nuo visos grupės vaikų lovų, nes vaikas gali nesusitvarkyti su šalia miegančiu vaikų socialiniu artumu.

Mūsų grupė lanko 4 metų berniukas, kuriam diagnozuotas autizmo spekbro subirkimas. Vaikas dažnai mėto daiktus, plešo metodines priemones, užlipęs ant palanges šokinėja, begioja grupeje, o lauke, kai vaikai žaidžia judriuosius žaidimus, stovi vietoje. Sunkumų kyla dėl valgymo, išspjauna maistą, suvalgo duoną, supjaustyta obuolių. Ima aukletojų daiktus, krausto grupes vaikų spintelės, pasiima norimą žaisliuką.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą ir laikytis griežtos dienotvarkės;
2. šokinėjimas nuo palangės rodo sensorinių pojūčių perteklių, būtina išsiaiškinti, kokie sensoriniai dirgikliai lemia tokį elgesį;
3. lindimą į aukletojų ir vaikų spintelės bandyti stabdyti STOP ženklo kortelės klijavimu ant spintelių durelių;
4. bene dažniausiai mitybos sunkumų pasitaiko vaikams, kurių uosle yra labai jautri, nes ji glaudžiai susijusi su skoniui. Jei uosle aštri, tuomet vaikas jautriai reaguoja į aštrius skonus ir neprima tokio maisto. Jeigu uosle per silpna, menkai jaučia skonį, maistui neišrankus, valgo viską ir persivalgo arba valgo mažai, nes maistas neteikia malonumo. Jei vaiko oralinė sistema yra labai jautri, jis gali atsisakyti valgyti kietą maistą, jei mes jį versime valgyti tai, kas jam sukelia negatyvius jausmus, pojūčius, sukelsiame negatyvų elgesį;
5. šie vaikai dažniausiai plešo savo darbus ar kitą inventorių, kada būna nusiminę, negaledami pasiekti savo tikslą, piktai ar išsigandę.

Grupėje ugdos 4 metų berniukas. Pagrindinė problema – berniukas nenori dalytis žaislais, jis juos pasisavina ir neduoda kitiemis vaikams su tuo žaisliuku žaisti

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. mokyti vaiką dalytis daiktais: vaikui žaidžiant su žaislu, prieiti ir paprašyti, kad jis duotų pažaisti, bandyti trumpam (porą sekundžių) paimti žaislą iš vaiko, imituoti žaidimą ir vėl jį grąžinti jam. Būtina padėkoti, kad leido pažaisti su tuo žaislu. Ir taip kartoti šį veiksmą ilginant žaidimo laiką. Pastebėta, kad ši metodika pasiteisina, nes ilgainiui vaikas supranta, kad žaislą atgaus.

7 metų berniukui diagnozuotas vaikystes autizmas. Vaikui sunku pereiti iš vienos veiklos į kitą (grupėje randama išeitis, labai neprieštarauja), tačiau vaikui priskirti 3 specialistai, kurie vedasi į savo kabinetus. Atejus vaikui eiti, prasidėda problema. Bendros veiklos metu išbūna iki 5 min. ir jų metu šukčioja, raitosi ant kėdutes arba krenta ant žemes. Visiškai neišlavinta smulkioji motorika (neišlaiko piešimo, rašymo priemonės, nekerpa žirklėmis, nelipdo iš plastilino). Rašymo priemonę paima teisingai, tačiau neturi suvokimo, kad reikia paspausti. Bandoma rašyti su berniuko ranka, kartu, bet neišeina.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą ir laikytis griežtos dienotvarkės;
2. naudoti skatinimo priemones – apdovanojimus už atliktą tam tikrą veiksmą įvairūs skanestai, žaidimai, kuriuos ypač mėgsta žaisti, ir pan.;

3. ižrengti individualią darbo vietą atskiriant ją širmomis nuo vaikų grupės ir naudoti laikmatį, kad būtų pratęsta veikla;
4. negatyvaus elgesio metu nukritus ant žemės, suteikti galimybę pačiam nusiraminti, vengti artimo kontakto;
5. vizualizuoti veiklas, kad vaikas suprastų, apie ką yra kalbama;
6. pradėjus naudoti griežtą dienotvarkę, ilgainiui berniukas supras, kad ejimas pas specialistus yra tik laikinas aplinkos pakeitimasis. Šie vaikai audringai reaguoja į netiketą aplinkos pakeitimą;
7. Smulkiajai motorikai lavinti plastiliną bandyti pakeisti kita lipdymo mase, nes plastilino masės konsistencija galbūt sukelia nemalonų pojūcių. Rašant, piešiant bandyti dėti pasunkintas riešo priemones.

3 metų 6 mėnesių berniukas savo emocijas dažniausiai išreiškia klykdamas, rėkdamas, nesukaupia demesio. Kai darome darbelius iš popieriaus, jis juos dažniausiai suglamžo ir išmeta, net nesupratęs, ką padare. Savo klinio jėga grupeje esančius vaikus spaudžia (tol, kol pradeda vaikas verkti), dažniausiai pasirenka tą patį vaiką. Kai ateina miego metas, berniukas dažnai rėkia, šokineja, kalba.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą ir laikytis griežtos dienotvarkės;
2. ižrengti individualią darbo vietą, kad būtų išvengta įvairių dirgiklių;
3. būtų gerai, kad įstaigoje būtų sensorinis kambarys ar grupeje sensorinis kampelis, kur vaikas galėtų nusiraminti;
4. paieškoti priežasties, dėl ko vaikas glamžo visus darbelius (gal užduotis per sunki, neįdomi, gal popieriaus struktūra sukelia negatyvių pojūcių, gal vaikas negali kartu su visais sedėdamas dirbti ir pan.);
5. šie vaikai dažniausiai reikia bandydami susireguliuoti savo sensorinę sistemą, todėl reiketų pastebeti, po kokios situacijos prasideda minėtas elgesys, ir šalinti priežastis;
6. kai vaikas nori spausti kitus vaikus, būtina nukreipti jo demesį ir pasiūlyti alternatyvą, tai galetų būti didelis minkštasis žaislas, pagalvė ar kita priemonė;
7. miegui bandyti naudoti pasunkintas antklodes, relaksacinę muziką, švelninius paglostymus ir pan. arba, esant galimybei, bandyti vaiko lovą atitraukti nuošaliai nuo visos grupės vaikų lovų, nes vaikas gali nesusitvarkyti su šalia miegančiu vaikų socialiniu artumu.

Berniukas atejo į darželį būdamas 2 metų. Lengvai atskirkiria nuo mamos. Užėma į grupę ir pradeda rekti. Tai būna kaip ritualas. Pabandėme jį nuvesti į miegamajį, kad nusiramintų. Bandėme sudominti šviesos lempomis. Tai irgi tapo ritualu. Jis, atejęs į grupę, iškart nueidavo į miegamajį. Buvo problemų su maistu. Moka sedeti prie stalo, valgo kai kuriuos patiekalus, bet pats nenorėdavo valgyti, reikejo maitinti. Su vaikais nežaidžia. Suranda sau kitų veiklų. Pats sunkiausias laikas, kada reikia eiti miegoti. Reikalauja sau daug demesio. Šeimoje tai pirmas ir vienintelis vaikas. Riksnu ir muštynėmis reikalauja to, ko nori, daužo save arba daužo galvą į sieną, meta žaislus. Diagnoze nepatvirtinta. Pirminis įvertinimas parodė, kad jo raida neatitinka jo amžiaus vaikų raidos.

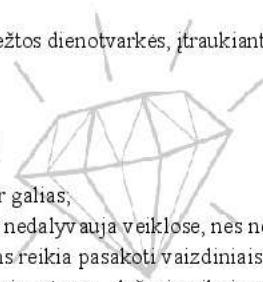
Kadangi ikimokyklinio ugdymo įstaigoje dirbantis pedagogas nėra kompetentingas nustatyti galimų raidos sutrikimo diagnozijų, nors jos kartais ir būna akivaizdžios, tačiau jis negalės parinkti tinkamos ugdymo strategijos, todėl šioje situacijoje taikyti tam tikrą metodiką, skirtą specialiųjų poreikių vaiko ugdymui, negalima, kol nėra patvirtinta tikslai diagnozė.

Rekomenduojama kalbėtis su teisetais vaiko atstovais ir kreiptis į įstaigos vaiko geroves komisiją dėl vaiko ugdymo(si) sunkumų priežasčių nustatymo.

Berniukui 5 metai, šiuo metu lanko priešmokyklinę grupę darželyje. Adaptacijos laikotarpiu (prieš tai lankė privatų darželį, kuriame buvo mažai vaikų) berniukui (toliau V.) aplinkos pakeitimas keldavo sunkumų. V. atsisakydavo eiti į kitas erdes, esančias darželyje. Lapkričio mėnesį ugdytinis pradejo eiti į muzikos užsiemimus, tačiau ten būdavo tik stebetojas. Į kitus užsiemimus ar patalpas V. neidavo. Nuo rugsejo iki gruodžio mensesio ugdytinis nesilankė prausykloje (darželyje praleidžia visą dieną), tualetė V. dažniausiai žaidžia vienas. Yra užmezgęs kontaktą su vienu vaiku iš grupės. Trūksta socialinių īgūdžių (sunku palaukti draugiškus santykius su grupės ugdytimais), kyla sunkumų įsitrukiant į bendrų žaidimų veiklas: noredamas draugauti trukdokito veiklai, verčia ir prašo, kad su juo žaistų. Kalbinamas nepalaiko konstruktivaus pokalbio ir akių kontakto. Dažnai būna nusisukęs, mažai demesio kreipia į pašnekovą. Grupinėse grupėse veiklose nedalyvauja. Neįsitrukia į ryto ratą kartu su vaikais. Atsisako grupeje atlikti ugdymui skirtas užduotis, jas atlieka tik kartu su mama, namie. Nuo rugsejo iki gruodžio į darželį atsinešdavo maisto iš namų. Ribotas maisto racionas: trapučiai, tyreles (sulty), vanduo. Ši maistą valgydavo rūbinėle, atskirai nuo kitų. Atsisakymą valgyti bendroje patalpoje pagrįsdavo nepatinkančiais kvapais (reikšdavo nepasitenkinimą, pyktį, šaukdavo, kad smirda).

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą ir laikytis griežtos dienotvarkes, įtraukiant ir reguliarius apsilankymus prausyklos kambaryste;
2. įrengti individualią darbo vietą;
3. įvesti motyvacinę sistemą, paskatinimus;
4. prireikus naudoti laikmatį;
5. užduotis pateikti pagal vaiko gebėjimus ir galias;
6. vizualizuoti veiklas, nes šie vaikai dažnai nedalyvauja veiklose, nes nesupranta, kas yra pasakojama ir kalbama, šiemis vaikams reikia pasakoti vaizdiniais;
7. iššiaiškinti, ar šis vaikas nevengia socialinio artumo, dažnai vaikai neina į rytorą, nes Jame vaikai sėdi vienas prie kito, pvz., galima bandyti sodinti vaiką viduryje rato;
8. kai kurių vaikų uoslė jautri, todėl dėl neįprastų ir stiprių kvapų jie čiaudi, sloguoja, kosėja ar net subloguoja, tiketina, kad vaikas ieško vienos, kur tų pojūčių būtų kuo mažiau.

2 metų 3 mensesių berniukas pro praviras duris visada bėga į rūbinėlę, laiptinę, lauką, nereaguoja į pastabas, paaškinimus, lenda po stalui, slepiasi. Jei prašoma išlisti ir kviečiama ką nors veikti, pradedama cypti.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą ir laikytis griežtos dienotvarkės;
2. bėgimo problemas iš grupės bandyti spręsti STOP juostos klijavimu ant grindų arba STOP ženklo korteles klijavimu ant durų;
3. įrengti individualią darbo vietą;
4. lindimas po stalu rodo, kad vaikas ieško mažesnės erdvės nusiraminti, savisaugai užtikrinti, reiketų pagalvoti apie tento, palapines ar kitos uždaros erdvės įrengimą grupeje. Būtent šiuo atveju galima manyti, kad vaikas vengia siūlomo užsiėmimo, todėl būtina struktūra ir dienotvarke.

Dirbdama lopšelio grupeje pastebėjau dvimečio vaiko sulejusią raidą. Vaikas buvo emociškai nestabilus (jeigu kažkas nepatikdavo, iš karto puldavo kumščiais, elgdavosi agresyviai). Nereaguodavo, kai į jį būdavo kreipiamasi vardu, kalbinamas žvilgsniu nukreipdavo lyg jaustusi kaltas. Sunku būdavo išlaikyti bent 1 minutes demesę. Jam labai patiko delioti bokštus iš kaladžių, tai galejo tėstis gerą pusvalandį, svarbiausia buvo tuo metu netrikdyti jo veiklos. Vaikas mokojo tik viena žodį „duok“, jį sakydavo, kai norėdavo valgyti arba užkasti Specialieji poreikių nenustatyti

Kadangi ikimokyklinio ugdymo įstaigoje dirbantis pedagogas nėra kompetentingas nustatyti galimų raidos sutrikimo diagnoziją, jis negali parinkti tinkamos ugdymo strategijos, todėl šioje situacijoje taikyti tam tikrą metodiką, skirtą specialiųjų poreikių vaiko ugdymui, negalima, kol nėra patvirtinta tiksls diagnozė.

Rekomenduojama kalbėti su teisetais vaiko astovais ir kreiptis į įstaigos vaiko gerovės komisiją dėl vaiko ugdymo(si) sunkumų priežasčių nustatymo.

3 metų 4 mėnesių berniukas agresyviai elgiasi su kitais vaikais, atimineja žaislus, vyrauja nenoras veikti, dalyvauti veiklose, taip pat turi kalbinių sutrikimų

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą ir laikytis griežtos dienotvarkės;
2. kai vaikas siekia kito vaiko žaislo, siūlyti jam alternatyvą (kitą žaislą), taip pat mokyti dalytis žaislu: vaikui žaidžiant su žaislu, prieiti ir paprašyti, kad jis duotų pažaisti. Bandytis trumpam (porą sekundžių) paimti žaislą iš vaiko, imituoti žaidimą ir vėl ji grąžinti jam. Būtina padėkoti, kad leido pažaisti su tuo žaislu. Ir taip kartoti ši veiksmą ilginant žaidimo laiką. Mokyti paprašyti žaislo verbaline arba neverbaline kalba atliekant tam tikrą socialią priimtiną veiksmą ar gestą;
3. naudoti motyvacinę sistemą. Kai vaikas tinkamai paprašo žaislo, jį apdovanoti.

3 metų mergaitės pagrindine problema, kad ji plešo nuo darbo stalo kortele su savo vardu. Korteles visos vienodos visiems vaikams. Pastebėjome, kad būdama lauke ar žaisdama su žaisliukais ji renkasi apvalios formos žaislus, noriai žaidžia su jais.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama vardo kortelę padaryti apvalios formos.

Mūsų grupeje yra berniukas, kuriam 6 metai. Kalba mažai, bet jei ištaria žodį, tai labai aiškiai. Atėjęs į grupę stengiasi būti vienas ir bega į miegamajį. Jis ten nusiramina supykęs. Valgo prie stalo su visais, bet jeigu patiko maistas, ima iš kitų vaikų lekščių. Dažnai ima maistą ir iš aukletojų spintelės. Kai pasakomas žodis „negalima“, trankio galvą, spardosi, kad atkreptų dėmesį. Apkabinus stipriau ir pasakius, kad viskas gerai, kad nesinervintų, jis nurimsta. Lauke bega nuo grupės, tenka pažaisti gaudynių. Užmigdyti labai sunku, keliasi, rėkia, daužo galvą. Žaidžia vienas, neleidžia vaikams prisijungti žaisti kartu, kartais prasideda pykčio priepuoliai.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. iрengti atskirą darbo / valgymo vietą;
2. lindimą į aukletojų spintelės bandyti stabdyti STOP ženklo kortelės klijavimu ant spintelių durelių;
3. vizualizuoti veiklas;
4. didesnį ir išraiškingesnį dėmesį skirti socialiai priimtinam elgesiui, nes situacijoje paminėta, kad vaikas, siekdamas mokytojo dėmesio, daužo galvą, todėl derėtų akcentuoti gerą elgesį ir pagalvoti apie alternatyvą, kaip vaikas galetų pareikalauti dėmesio (pvz., suploti ir pan.). Vaikui pradėjus daužyti galvą, ji būtina stabdyti ir parodyti, kad reikia suploti. Suplojus būtina emocionaliai sureaguoti, paskatinti, miegui bandyti naudoti pasunkintas antklodes, relaksacinę muziką, švelnius paglostymus ir pan. arba, esant galimybei, bandyti vaiko lovą atitraukti nuošaliai nuo visos grupės vaikų lovų, nes vaikas gali nesusitarkyti su šalia miegančiu vaikų socialiniu artumu.
- 5.

4 metų 10 mėnesių berniukui sunku priimti žodį „ne“. Žaisdami lauke (nudeni) pasiememe keletą transporto priemonių: dvi pasperiamas mašinėles, keturis pasirtukus, du pasperiamus motociklus ir vieną minamą traktorių. Žinoma, visies transporto priemonių neužtenka, reikia dalytis, o dauguma, ypač berniukai, nori minamo traktoriaus. Ir šis vaikas nenori dalytis, jis pyksta, rėkia, bando užgauti draugus, juos stumia, spjaudo ant jų.

Labai sunkiai prima visus dienos metu vykstančius pasikeitimus, nes, jei kas nors keičiasi, jam sunku priimti žodį „ne“.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą ir laikytis griežtos dienotvarkės;
2. mokytis dalytis žaislu: vaikui žaidžiant su žaislu, prieiti ir paprašyti, kad jis duotų pažaisti, bandyti trumpam (porą sekundžių) paimti žaislą iš vaiko, imituoti žaidimą ir vėl jį grąžinti jam. Būtina padékoti, kad leido pažaisti su tuo žaislu. Ir taip kartoti ši veiksmą ilginant žaidimo laiką. Ilgainiui vaikas suvoks, kad kitas asmuo pasiima žaislą, daiktą ar kitą priemonę trumpam laikui ir jį jam grąžina.

6 metų bernuko probleminis elgesys išryškėja, kai vaikas nenori atlikti veiklų, nesupranta jų būtinumo ir atlikimo kartu su bendraamžiais. Pasreiškia pyktis, šaukimas, daiktų mėtymas, begojimas, rekiemas neišlaukiant savo eiles, nevalingas mušimasis ir kt.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą ir laikytis griežtos dienotvarkes;
2. įrengti individualią darbo vietą.

Mano manymu, 4 metų bernukas turi autizmo požymių, tačiau tėvai tai kategoriškai neigia, jie atsisakę įstaigoje dirbančių specialistų pagalbos. Vaikas dažnai netinkamai elgiasi, nenori keisti veiklos. Jei su vaikais ruošiamos eiti į salę ar į lauką, jis ima garsiai rékti, mušti vaikus (nes vaikai tvarko žaislus, trukdo jam žaisti). Nenori įsitraukti į grupes veiklą, ateina tik tada, kai jam pačiam to norsi, bet kuriuo momentu vel išeina. Savo nupieštus piešinelius dažnai suplešo. Plietu metu, jei jam nepatinka maistas, stumia lekštę nuo stalo ir garsiai rékia.

Kadangi ikimokyklinio ugdymo įstaigoje dirbantis pedagogas nėra kompetentingas nustatyti galimų raidos sutrikimo diagnozų, jis negali parinkti tinkamos ugdymo strategijos, todėl šioje situacijoje taikyti tam tikrų metodikų, skirtų specialiųjų poreikių vaiko ugdymui, negalima, kol nėra patvirtinta tikslų diagnozė.

Rekomenduojama kreiptis į įstaigos vaiko gerovės komisiją dėl galimų vaiko ugdymo(si) sunkumų priežasčių nustatymo.

Šiais metais turiu naują grupę, kurioje yra 3.5 metų berniukas. Jis atvyko pas mus su jau nustatyta autizmo spekto sutrikimo diagnoze. Berniukas mažai kalba, kartoja tuos pačius žodžius, tačiau moka skaityti, skaiciuoja, nuolat ant lapo rašo skaicius. Žaidžia vienas, rikiuoja daiktus į eilę, megsta pasislepsti po stalu ir ten žaisti. Berniukas grupeje valgo tik iš namų atsineštą maistą, pamatoje darželio maistą, stumia lekštę nuo stalo ir verkia. Jei tėvai neatneštų jam maisto, jis visą dieną būtų alkanas. Priešinasi dienotvarkes ir veiklos ritmo keitimuisi. Keičiantis veiklai, verkia Berniukas neturi higieninių įgūdžių, nemoka naudotis tualetu. Tėvai ir mes ugdomė šiuos įgūdžius, bet kol kas mums nepavyksta.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą ir laikytis griežtos dienotvarkes;
2. įrengti individualią darbo vietą;
3. naudoti laikmatį, kad vaikas žinotų, kada yra reali veiklos pabaiga;
4. apsilankymą tualeto kambarje įtraukti į dienotvarkę;
5. tualetė pakabinti instrukciją, kokie veiksmai vienas po kito sekā;
6. stengtis netinkamo elgesio neakcentuoti, o į tinkamą reaguoti audringiau (paplojant, kalbant personažo balsu, rodant jvairias grimasas ir pan.).

Mano grupėje ugdos 3,5 metų berniukas. Yra problemų dėl pietų miego. Tam, kad jis užmigtu, reikia prie jo sedeti 1,5 val., taip pat kyla didelių problemų dėl elgesio, dažnai susierzina, ypač kai prasideda veikla, o jis tuo metu žaidžia (klykia, daužosi kojomis, nereaguoja į suaugusiuju raminimus).

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą ir laikytis griežtos dienotvarkės, nes situacijoje yra minima, kad berniukas susierzina, kada yra pasikeitimasis dienos rutinoje, ypač kai nutraukiamas jo mėgstama veikla;
2. išrengti individualią darbo vietą;
3. miegui bandyti naudoti pasunkintas antklodes, relaksacinę muziką, švelnius paglostymus ir pan., išsiaiškinti, koks miego ritualas yra namie.

2 metų 3 mėnesių berniukas trumpai susikaupia ties veikla, greitai susidomi veikla, tačiau trumpai išlaiko demesi. Supranta žodinius nurodymus, tačiau pedagogas juos turi paaiškinti individualiai. Žaidžia vienas, vaikų neprisileidžia į pastabas reaguoja neadekvaciškai. Krenta ant grindų, meto daiktus, slepiasi.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą ir laikytis griežtos dienotvarkės, nes dėl jos pagerėja vaiko elgesys, vizualų tvarkaraštį vaikas geriau įsimena, supranta informaciją ir tampa daug savarankiškesnis dėl multisensorinės stimuliacijos;
2. demesio sutrikimas gali turėti ganetinai daug priežasčių: vaikas gali nežinoti, nesuprasti nurodymų, gali noreti didesnio pasirinkimo ir mažiau nurodymų atliekant užduotis ir pan., dėl to jis gali atsisakyti vykdysti užduotį. Būtina didesnį demesi skirti užduotims parengti (jos turi atitinkti vaiko gebėjimus ir galias) ir instrukcijoms, kaip tas užduotis atlikti;
3. sudarant dienotvarkę, būtina pagalvoti apie tai, kad po nemégstamos veiklos turi sekti mėgstama veikla kaip paskatinamoji priemonė, dovana už gerai atliktą ankstesnę užduotį.

4 metų bemiukui autizmo spekto sutrikimas nustatytas prieš metus. Pasižymi stereotipiniaisiais judesiais: plasnoja rankomis, straksi, išsižioja, vaikšto ant prištų galų. Nekalba, bet skleidžia kai kuriuos garsus. Mėgsta sukti daiktus, patinka apvalios formos daiktai, žiedai, kuriuos galima sukti. Dažnai dengiasi ausis nuo bet kokio garso. Viena iš didžiausių problemų – valgymas prie stalo. Iš pradžių atsiseda, bet neilgam, pasižiūri į padengtą stalą, pašoka ir verkdamas bėga nuo stalo.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą ir laikytis griežtos dienotvarkės;
2. naudoti garsą slopinančias ausines;
3. vengti vaikų erzinančių dirgiklių;

4. pašokimas nuo stalo gali būti nuo per didelio kieko patiekto maisto produktų vienu metu arba todėl, kad visi antro patiekalo produktai vienoje lekštėje. Derėtų leisti vaikui pasirinkti, ką jis norėtų valgyti, produktus deti į atskirus indus, kad jie neturėtų sąlyčio vienas su kitu, arba patiekti po vieną patiekalą. Vertetų išbandyti abu variantus ir pasirinkti vieną tinkamiausią.

Grupėje yra 6 metų berniukas. Vaikas kasdien skriaudžia grupėje esančius vaikus ir mokytojas. Per pusdienį kelis kartus ištinka nervų prieplaučai, vaikas meto daiktus, isteriskai verkia. Berniukas nėmoka draugauti, negeba paprašyti, kad draugai priimtu žaisti kartu.

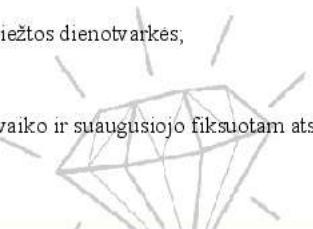
Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą ir laikytis griežtos dienotvarkės;
2. būtina išsiaiškinti priežastis, dėl ko vaiko elgesys tampa nevaldomas. Tai galima būtų padaryti fiksuojant negatyvaus elgesio dažnumą ir periodiškumą;
3. pasiūlyti vaikui vietą, kur galėtų išlieti savo įsiūltį. Tai galėtų būti speciali pagalvėle „baubas“ ir pan., bet būtina išsiaiškinti tokio elgesio priežastis ir jas pašalinti.

6 metų berniukui diagnozuotas autizmo spektro sutrikimas prieš ketverius metus. Nekalba, ryškūs visi ASS būdingi bruožai. Nekontroliuojamas elgesys, pasireiškiantis fizinio kontakto vengimu, demesio koncentracijos stoka, negebėjimas keisti išročių, jautrus garsams. Itin greitai begioja po grupę, lauke, valgykloje. Negali išsedeti vienoje vietoje, elgiasi impulsyviai.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą ir laikytis griežtos dienotvarkes;
2. ižrengti individualią darbo vietą;
3. naudoti garsą slopinančias ausines;
4. naudoti apyrankę su jungiančiu dirželiu vaiko ir suaugusiojo fiksuotam atstumui kontroliuoti.

Berniukui 4 metai. Šiuo metu iškilo problema, kad būdamas lauke jis nuolat valgo sniegą, ne paragauja, bet valgo pilna burna, laižo ji nuo visų paviršių (suoliukų, turėklų, žaidimų aikštėles, ižrenginių, savo paties pirštinių ir pan.).

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. parengti vaizdinę medžiagą ar socialines istorijas apie tokio elgesio pasekmes;
2. parsinešti į grupės patalpas indą su sniegu, ji ištrupinti ir parodyti, koks jis nešvarus.

4 metų 7 mėnesių berniukas atejo pas mane į grupę būdamas 3 metų 4 mėnesių. Tada pastebėjau, kad vaikui gana sunkiai sekasi bendrauti tiek su bendraamžiais, tiek su suaugusiaisiais.

Kandžiojasi, stumdosi, negeba išlaukti savo eiles, negirdi sakomų nurodymų. Vaikams žaidžiant jis prieidavo ir trukdydavo žaisti, pvz., sugriaudavo smelyje statinius, grupeje garažus ir t.t. Jo amžiaus vaikaičiai atsinešdavo savo žaislinuką iš namų. Paimtą iš kito vaiko žaislą užmesdavo ant spintos, o lauke išmesdavo už tvoros. Berniukas buvo ištirtas, nustatyti dideli specialieji ugdymosi poreikiai. Priskirtos logopedo, psichologo, psichiatro paslaugos. Niekio nelanke. Kalbeta buvo su tėveliais, tačiau tėveliai labai sunkiai priėmė šią išvadą, buvo be galio sunku dirbti, aš taip pat pirmą kartą susidūrė su tuo. Praejo metai, buvo gražią dieną, buvo sunkių, bet mes išgyvenome. Šiaisiai metais vel tas pats, tik vaikas ženkliai agresyvesnis, negatyvus, smurtauja prieš kitus vaikus ir pedagogus, neįmanoma parsivesti iš lauko ar nueiti iš grupės į kitus užsiemimus (muzikos salę ir pan.). Šiaisiai metais kartojuant vertinimą PPT tarnyboje buvo nustatytas aktyvumo ir dėmesio sutrikimas, pasižymintis prieštaraujančiu neklusnumu.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą ir laikytis griežtos dienotvarkės;
2. iрrengti individualią darbo vietą;
3. į negatyvų elgesį reaguoti ramiai, į gerą audringai, nes gali būti, kad negatyviu elgesiu vaikas reikalauja dėmesio;
4. einant iš lauko ar į kitą patalpą (užsiemimą), vaiką informuoti prieš 5 min., taip vaikui bus suteikiama laiko pasiruošti aplinkos pokyčiui;
5. stebeti ir išsiaiškinti, kurie dirgikliai sukelia vaiko negatyvų elgesį;
6. bendradarbiauti su istaigoje dirbančiais pagalbos vaikui specialistais;
7. jei tevai atsisako lankytis specialistų užsiemimus, kreiptis į istaigos vaiko gerovės komisiją, kad būtų priimti tolimesni sprendimo būdai, kaip vaikui suteikti reikiamą pagalbą ir užtikrinti vaiko teises į kokybišką ugdymą(si).

10 metų berniuko didžiausia problema, kad jis išprovokuoja kitų vaikų netinkamą elgesį. Vadina klases draugus necenzūriniais žodžiais, bjauriai kalba apie jų tėvus. Taip sulaukia iš klasiokų neigiamos reakcijos, skundimo mokytojai.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. tiketina, kad vaikas tokiu elgesiu reikalauja dėmesio, siūloma kalbėtis su kita is vaikas ir sutarti nekreipti dėmesio į tokį berniuko elgesį;
2. sudaryti sąlygas, kad vaikas gautų taip trokštamą dėmesio socialiai priimtinu būdu ir pasijaustų svarbus, matomas ir išgirstas.

5 metų berniukui problemų kyla visose situacijose. Prieštaraujantis elgesys viskam: darbu su specialistais, veiklai, muzikai, valgymui ir kt. Pastebėjome, kad pagyrīmai jam labai patinka, bet dažniausiai nelabai yra už ką girti. Labai sunku dirbti, nežinome, kaip susitvarkyti šioje situacijoje ir kaip suvaldyti vaiką.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą ir laikytis griežtos dienotvarkės;

2. ižrengti individualią darbo vietą;
3. į negatyvų elgesį reaguoti ramiai, į gerą audringai, nes gali būti, kad negatyviu elgesiu vaikas reikalauja dėmesio;
4. einant iš lauko ar į kitą patalpą (užsiemimą), vaiką informuoti prieš 5 min , taip vaikui bus suteikiamta laiko pasiruošti aplinkos pokyčiui;
5. stebeti ir išsiaiškinti, kurie dirgikliai sukelia vaiko negatyvų elgesį.

5 metų berniuko probleminis elgesys: nekontroliuoja savo emocijų, kai negauna to, ko nori, pradeda mėtyti daiktus, muštis, spardytis. Gali būti, kad mušimasis jam suteikia malonumą

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. mušimasi padaryti neefektyvū, nes jo elgesys jam yra patogus ir efektyvus, nes mušdamasis jis greičiau gauna tai, ko nori;
2. į negatyvų elgesį reaguoti ramiai, į gerą audringai;
3. parodyti vaikui, kaip galima paprašyti norimo daikto socialiai priimtinu būdu. Stebėti vaiką ir, jam paprasius sutartu būdu, duoti norimą daiktą, būtinai pagurti;
4. kai vaikas praranda savitvardą, reikia išlaikyti atstumą arba turėti kažką, kuo galima būtų prisdengti.

2 metų 6 mėnesių berniukas į mano grupę atkeliaavo vasaros viduryje, nudens pabaigoje pradėjo kandžiotis, spaudytis, mėtyti įvairius daiktus (kaladeles ir t. t.), pavydėti (jeigu kitas vaikas atsiseda šalia manęs), į pastabas reaguoti su šypsena. Taip elgiasi tik su manimi, su kitų grupių aukletojomis elgiasi gražiai. Specialieji poreikiai nenustatyti.

Kadangi ikimokyklinio ugdymo įstaigoje dirbantis pedagogas nėra kompetentingas nustatyti galimų raidos sutrikimo diagozinių, jis negali parinkti tinkamos ugdymo strategijos, todėl šioje situacijoje taikyti tam tikrų metodikų, skirtų specialiųjų poreikių vaiko ugdymui, negalima, kol nėra patvirtinta tikslų diagnozė.

Rekomenduojama kalbėti su teisėtais vaiko atstovais (tevais) ir kreiptis į įstaigos vaiko gerovės komisiją dėl galimų vaiko ugdymo(si) sunkumų priežasčių nustatymo.

6 metų 6 mėnesių berniukas lanko priešmokyklinio ugdymo grupę. Vaikas palyra į savo fantazijų pasaulį, tuomet nereaguoja į aplinką. Dažnai pabėga, laksto klasėje, nenori pripažinti pedagogo ar asistentes. Jautrus garsui. Jam nepriimtinoje aplinkoje pradeda mėtyti daiktus (kurie guli ant stalo, t. y. priešukai, vadoveliai), muša kitus vaikus. Bandant su vaiku bendrauti, jis elgiasi priešiškai, atstumia žmogų, bandantį su juo užmegzti kontaktą, nekreipia į jį dėmesio, pradeda žaisti ir kalbėti tik anglų kalba. Neišsivysčiusi smulkioji motorika, priešiškumas ir atsisakymas daryti paskirtas užduotis.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą ir laikytis griežtos dienotvarkės;
2. ižrengti individualią darbo vietą,

3. naudoti garsą slopinančias ausines;
4. pabėgimus valdyti STOP juostomis ant grindų arba STOP kortelėmis ant durų;
5. būtina išsiaiškinti, kas sukelia nesugebejimą sutelkti ir išlaikyti dėmesį, ir pašalinti šią priežastį, būtina atkreipti dėmesį į sensorines perkrovas (daug žmonių triukšmas, muzika ir pan., del to gali bėgti klasėje)

8 metų berniukas su sunkia negalia, nekalbantis, nuolat rekiantis. Kūdikių namuose nuo 7 men., buvo išvykęs pas motiną, paskui į šeimyną, bet visi jo atsisakė, jis vel gržo į mūsų įstaigą. Grupėje 5 vaikai, 3 mergaitės ir 2 berniukai. Mergaitės yra bendraujančios ir pagal savo amžių savarankiškos. Abu berniukai nekalbantys, lanko 2 klasę. Minetas berniukas su vaikais nežaidžia ir veikloje nedalyvauja, tik stebi. Gali staiga prieiti prie vaiko, stverti už plaukų, įkasti, numesti daiktus, padetus ant spintelės. Yra problemų del miego.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą ir laikytis griežtos dienotvarkės;
2. taikyti alternatyvią komunikaciją;
3. įrengti sensorines erdves klasėje arba lankyti užsiėmimus sensoriniame kabinete;
4. pagal poreikį dienos metu naudoti pasunkintas priemones (liemenės ir pan.);
5. miego metu naudoti pasunkintas antklodes;
6. stebeti vaiką, išsiaiškinti negatyvaus elgesio priežastis ir jas pašalinti.

6 metų berniukui nustatytas autizmo spektro sutrikimas. Pastebėjome, kad jei patalpoje daugiau žmonių, berniukas dažnai būna vienas, pasitraukęs nuo visų, bet kai vyksta veiklos, reikalauja ypatingo dėmesio. Jei nespėjti prie jo prieiti pirmo, prasideda istorijos priepluoliai, daiktų mėtymas, ašaros, kartais ir klyksmas, atsisakymas ką nors daryti. Užsiėnimai tokio amžiaus vaikams užtrunka valandą, iš pradžių buvo sunku išlaikyti ir dėmesį, bet kadangi kiekviena pamoka turi personažą ir istoriją su juo, vaikas labai greitai tuo susidomejo.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. nustatyti ribas, apibrežiant, ką vaikas gali daryti;
2. pasakyti vaikui, kad visiems grupės vaikams turi būti suteikta galimybė kalbetti ar užduoti klausimą, o jis dar tures progą pasakyti, ką nori, kai bus išklausyti visi kitie;
3. paskirti vaiką „globėją“, kuris prireikus galetų jam pagelbetti;
4. naudoti įvairias metodikas klausimams užduoti (pvz., grupę suskirstant į kelias grupeles ir numatant laiko intervalus, kuri grupe ir kada gali užduoti klausimus. Taip vaikas palaipsniu išmoks išlaukti savo eiles);
5. jei kas nors nepavyksta, užduotį atlikti kartu, sakant, kad tai bus daroma kartu;
6. grupėje vietą parinkti arčiau mokytojo vietas, taip vaikas jausis saugiau;
7. taikyti paskatinimo sistemą už deramą elgesį.

6 metų 9 mėnesių mergaitė diagnozuotas vaikystės autizmas. Mergaitė labai rami, jautri, nedrąsi, bendrauja labai tyliai ir mažai (drąsesnė su savo šeimos nariais), vengia akių kontakto, nemegsta prisilietimų (tiesiog ramiai atsitraukia, ima nejaukiai jaustis). Bendros veiklos metu (ryto rate)

dalyvauja, jei reikia, kartoja judesius, tačiau nekalba. Paklausta ar paprašyta tyliai į ausį pasakyti, susigūžia, ima jaustis nejaukiai. Atlirkdama darbelius, rankų lavinimo užduotis, ugdomosios veiklos užduotis, stengiasi atlilti kruopščiai ir tinkamai. Nesupratusi užduoties, sedi arba stovinuoja aplink suaugusiją, kol ją pastebi ir jai padeda. Šiuo metu labiau prisirišusi ir ieško kontakto su grupės (kitam vaikui priskirta) padėjėja. Atsimėta dėlioti deliones šalia jos, stovinuoja šalia jos. Noredama paprašyti pagalbos, pvz., užsideti kepurę ir pan., patapšnoja ranka jai į šoną. Kartoja kai kuriuos pasakytius kitiems vaikams padėjėjos žodžius „stop, Rokai, nu nu, Rokai“. Dirba drąsiau su logopede, sako jos vardą „Ieva“. Jautri Perspetė (pvz., Onute, nelipk, užsigausi) susigūžia, kartais ašaroja.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. dalis vaikų del jutimų sutrikimų vengia prisilietimų, todėl būtina vaiką palaipsniui pratinti prie jų ir apkabinimų. Pries liečiant vaiką reikia perspėti, būti priešais vaiką veidą, kad jis matytų mus, vengti švelnaus prisilietimo, jis turi būti stipresnis;
2. veiklų metu naudoti kuo įvairesnius įrankius (teptukus, kempineles, antspaudus ir pan.), paviršius (šiurkščius, švelnus, grubletus ir pan.).

Būrelį lanko vienas vaikas, kuris labai atkreipė dėmesį. Tai yra berniukas, kuris mokosi ketvirtijoje klasėje, auga ir gyvena vaikų namuose. Šis vaikas beveik nekalba, turi kalbos negalia, jei nepavyksta tverti konstruktus, pradeda pykti, viską meta į šalį, kito užsiemimo metu visai nieko nedirba, stebi, kaip dirba kiti, arba bando trukdyti kitiems, taip atkreipdamas dėmesį į save. Iš vienos pusės, tai labai mielas ir gležnas žmogus, iš kitos pusės – asmenybė, kuri kovoja pati su savimi ir su visu pasauly. Berniukas sukuria labai puikius piešinius bei konstruktus.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. Derėt atkreipti dėmesį į vaiko savivertę, skatinti labiau pasitiketi savo jėgomis. Pradiniam mokykliniam amžiui dažnai pastebima, kad vaikas išsiskiria savivertės sumažėjimu. Šie vaikai iki 12 metų gali pasižymeti trukdančiu, laužančiu visuotinai priimtas taisykles, agresyviu elgesiu. Tai neigiamai atsiliepia jų santykiams su bendraamžiais bei akademiniams pasiekimams. Vaikystėje ryškiau nei bet kuriame kitame amžiuje pastebima akivaizdi emocijų itaka elgesiui³¹;
2. pasikonsultuoti su psichologu.

9 metų berniukas nuolat juda, nepasedi suole, sunkiai sukaupia dėmesį pamokų metu. Kai viskas nusibesta, pradeda pykti lakstyti po klasę, kumščiuoti mokinius. Sudrausminus, pradeda vartytį suolą, mėtyti ant suolo esančius daiktus.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą ir laikytis griežtos dienotvarkės;

³¹ Darbas su vaikais, turinčiais elgesio ir emocinių sunkumų bei sutrikimų (2019)

2. tiketina, kad vaikas turi aktyvumo ir dėmesio sutrikimą, kuriam būdingas padidintas motorinis judrumas, negalejimas nustygti vienoje vietoje, nuolatinis kalbėjimo poreikis, negalejimas žaisti tyliai, o mokykliniame amžiuje išryškėjantis nedėmesingumas. Rekomenduojama išanalizuoti vaikui teiktas vaiko raidos centro specialistų ir pedagoginės psichologinės tamybos rekomendacijas ir vadovaujantis jomis kartu su įstaigos švietimo pagalbos specialistais parengti pagalbos mokinui planą, pritaikyti individualias dalykų programas.

7 metų berniukas nenori buti mokykloje, jam sunku atsisinkti nuo mamos, atvežtas į mokyklą, nelipa iš mašinos. Mama jėga atveda savo sūnų. Paliktas verkia, bet po 1 pamokos nusiramina. Nuo 8 iki 9 valandos vyksta istorijos prieplaujai (verkia, bega, meto daiktus)

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. sudaryti dienotvarkę ir laikytis jos namie, kad vaikas žinotų, kad į mokyklą vyksta laikinai. Taip bus išvengta nepageidaujamo elgesio, lengviau atsisikirs nuo mamos;
2. klaseje taikyti struktūruotą ugdymą ir laikytis griežtos dienotvarčės (peržvelgę visą dienotvarkę, vaikas matys, kad atlikęs tam tikras užduotis, galiės vykti namo, taip jis jausis ramiau).

5 metų berniukas negeba valdyti savo elgesį bei emociją, turi kalbos sutrikimą, kai kiti jo nesupranta, ką sako, jis dar labiau susierzina, del to nukenčia grupės vaikai. Berniukas dažniausiai be priežasties skriaudžia grupės vaikus (spuria, stumia, muša), nuskriaudęs dažniausiai stebi, ar mokytoja mato. Šalia jo kartais darosi nesaugu sodinti kitą vaiką, kai, pvz., karpo žirklemis, baisu, kad nesužiūstų kito vaiko. Pastebime, kad dažnai pradeda mosikuoti bet kokiu daiktu, kurį turi rankose. Kyla problemų ir būnant laukę, pvz., čiuožinėdamas nuo kalnuuko jis užsigeidžia kažkokios čiuožynės ir verkia (šaukia), nesileidžia į kalbas, kai sakoma, kad reikia nueiti paprašyti ir palaukti, kol ji atsilaisvins. Kai ateina laikas eiti į grupę, jam reikia čiuožinti, sudetinga jį parsivesti į grupę

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą ir laikytis griežtos dienotvarčės,
2. einant iš lauko ar į kitą patalpą (užsiėmimą), informuoti vaiką prieš 5 min., taip bus suteikiama laiko pasiruošti aplinkos pasikeitimui;
3. į negatyvų elgesį reaguoti ramiai, į gerą audringai;
4. mokyti vaiką išlieti pyktį socialiai priimtiniais būdais (patrepseti, paspaudytai sau delnus ir pan.);
5. mokyti vaiką sulaukti savo eilės (pvz., nučiuožus vaikui nuo čiuožynės, suploti rankytėmis su draugu, kuris čiuožę, ir tada eiti jam čiuožti, o čiuožęs vaikas turi laukti jo, kol nučiuoš, ir vėl suploti nučiuožus ir t. t.).

5 metų mergaitė, įėjusi į grupę, visada šypsosi ir per alkūnes krato, purto rankas. Prieina artyn, nori prisiglausti. Prieš valgį visi eina plauti rankų. Jei eina pirmo, viskas gerai, bet jei stovi eiles gale, būna iizli. Kai einame į lauką, vaikus skatiname būti savarankiškus ir kiek įmanoma rengtis patiemis. Ši mergaitė prie savo spintelės stovi ir nesiauna net batų, paraginta kartoja: „negaliu, negaliu, Onute negali“. Nespejusi prieiti, sedasi ant grindų purtydama rankas ir kojas, vėl šaukia „negaliu, negaliu“ arba „noriu mamos, noriu mamos, Onute nori mamos“. Per ugdomąsias veiklas visada nori pirma atsakyti į klausimą, nors ir nežino teisingo atsakymo. Priminus, kad visi vaikai kalba ratu paeiliui, tarsi negirdi ir vėl trypčioja.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą ir laikytis griežtos dienotvarkės;
2. struktūruoti veiklas, kurias sunkiai sekasi atliki savarankiškai;
3. nenaudoti liepiamosios nuosakos;
4. bandyti paskirti vaiką „globėją“, kad galetų atliki tam tikrą veiksmą kartu, taip mergaitę įgaus daugiau pasitikėjimo savo jėgomis;
5. per ugdomąsias veiklas naudoti įvairius metodus, skatinančius išlaukti savo eiles (spalvų, simbolių, raidžių korteles ir pan., pvz., išdalijamos vaikams spalvų korteles, kalbėti gali tas vaikas, kurio spalvą pakelia ar pasako mokytoja).

5 metų berniukas ugdomas mūsų įstaigoje nuo pat gimimo. Grupeje šeši vaikai: 3 mergaitės ir 3 berniukai. Berniukas yra linkis bendrauti: kalba aiškiai, viską supranta, pasižymi atvirumu ir rūpestingumu. Megsta žaisti tiek individualiai, tiek bendrai su kitažais vaikais. Žaisdamas nesidalija savo žaislais (teigia, kad jie yra padovanoti ir atnešti jam), tačiau kitiems vaikams šios taisyklės netaiko, žaidžia ir su jų žaislais. Turi labai ryškių lyderiavimo bruožų, megsta, kai viskas yra taip, kaip jis pageidauja. Problemos prasideda tada, kai prašymai eiti valgyti / miegoti / surinkti žaislus) nesutampa su jo norais. Berniukas atsisako tai daryti, pradeda verkti, mušti, stumdyti vaikus, gali atsigulti ant žemės.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą ir laikytis griežtos dienotvarkės;
2. keičiant aplinką ar veiklą, vaiką informuoti prieš 5 min., taip bus suteikiamas laiko pasiruošti aplinkos pasikeitimui;
3. prireikus galima naudoti laikmatį, kad vaikas matytų, kiek laiko duota žaislams sutvarkyti ir pan.;
4. mokyti dalytis žaislu: vaikui žaidžiant su žaislu, prieiti ir paprašyti, kad jis duotų pažaisti, bandyti trumpam (porą sekundžių) paimti žaislą iš vaiko, imituoti žaidimą ir vėl jį grąžinti jam. Būtina padėkoti, kad leido pažaisti su tuo žaislu. Ir taip kartoti šį veiksmą ilginant žaidimo laiką. Ilgainiui vaikas suvoks, kad kitas asmuo pasiūma žaislą, daiktą ar kitą priemonę trumpam laikui ir jį jam grąžina.

5 metų berniukui nustatytas įvairiapusis raidos sutrikimas. Durbant individualiai su socialiniu pedagogu atskirame kabinete, geba tam tikrą laiko tarpu sukaupti dėmesį, atliki daugelį skiriamų

užduočių, atpažinti ir įvardyti pagrindines emocijas. Atliekant užduotis dėl tinkamo / netinkamo elgesio pažinimo, beveik visuomet parenka teisingus atsakymų variantus, neretai geba įvardyti ir nuskriaustujų veikėjų jausmus, gali pasakyti bent 1–2 priemones, kas vaikams gali padėti nurimti supylkus ar susinervinus.

Panašiai vyksta ir su kitų pagalbos specialistų užsiėmimais, kai vaikas būna vienas su suaugusiuoju kitoje patalpoje, galima tartis ir tiketis užduočių atlikimo, tačiau grįžtant į grupę, vos atidarius duris, berniukas pasileidžia begti, išėges į vidų, metasi tai prie vienos vaikų grupeles, tai prie kitos, spardo, meto žaislus, su kuriais tuo metu žaidžia vaikai, neretai prabėgdamas vaikams suduoda kumščiu. Pirmas išpūdis, kad berniukas džiaugiasi grįžęs į grupę ir nori žaisti su vaikais, tačiau visi veiksmai dažniausiai tampa agresyvūs, buvęs vaiko juokas persimaino į pykčio proveržius. Grupėje išivyrauja chaosas, atitinkamai kiti vaikai kartais taip pat nebesusilaiko ir gundamiesi stumtelii ar suduoda berniukui, tai sukelia dar stipresnius pykčio proveržius, isterijas, klykimą ir pan.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą ir laikytis griežtos dienotvarkės;
2. atkreipti demesį į grupėje vyraujančias spalvas, vaizdinės medžiagos kiekį, edukacinių erdviių išdėstytmą ir sukūrimą;
3. situacijoje minima, kad vaikas geriau jaučiasi specialistų kabinetuose nei grupėje, todėl derėtų pagalvoti apie individualios vietos įrengimą vaikui, kur būtų apribotas kitų vaikų patekimas. Tikėtina, kad vaikas patiria sensorinę perkrovą įeidiamas į patalpą, kurioje daug vaikų, ir tai gali būti aktyvuojantis veiksnys. Taip pat daugumai vaikų įtaką gali turėti ir didesnės patalpos, jos skatina greičiau judeti.

Grupėje yra berniukas, kuriam pripažintas autizmo spekto sutrikimas. Berniukui 4 metai. Jam sunku pereiti nuo vienos veiklos prie kitos (jam nelabai patinkančios ar sudetingos). Pvz., žaidžia su gyvūnelių figūrelėmis, paprašius padeti figūrelės į vietą ir pasuumti kaladeles (užduotis sudeti pagal dydį), protestuoja, pradeda rėkti.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą ir laikytis griežtos dienotvarkes,
2. keičiant aplinką ar veiklą, vaiką informuoti prieš 5 min., taip bus suteikiama laiko pasiruošti aplinkos pasikeitimui.

Trečioje klaseje mokosi mergaitė, kuri turi problemų dėl elgesio. Iškilusias problemas yra linkusi spręsti smurtu, tuo metu atrodo, kad jai viskas užsiblokuoja, negirdi, kas vyksta aplinkui. Tokią situaciją būna įvairių. Jei kažkas vyksta ne pagal ją, tuomet ji puola mušti, spardytį, metyti draugų daiktus, kandžioti. Atlieka veiksmus, kurių tuo metu nelabai suvokia.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. emocinio proveržio metu bandyti vaiką stipriai apkabinti ir ramiu tonu bandyti raminti;
2. kadangi dauguma vaikų, turinčių elgesio ir emocinių sunkumų ir sutrikimų problemų yra kompleksinės, todėl teikiama pagalba turi apimti įvairių specialistų paslaugas.³² Būtinas komandinis darbas su įstaigoje dirbančiais pagalbos vaikui specialistais;
3. problemos glaudžiai susijusios, nulemtos panašių priežasčių ir veiksnių, tik jų sprendimo būdai yra skirtingi. Neretai pasitaiko, kad viena problema yra kitos problemos priežastis,³³ todėl būtina stebeti, fiksuoti ir išsiaiškinti probleminio elgesio priežastis ir jas šalinti.

2 metų 10 men. bernukas visiškai nereaguoja į jokius pasakymus, nuolat prieštarauja. Kviečiamas neatsiliepia. Jei jam kas nepatinka, pradeda mušti. Atrodo, kad jis visai neturi baimės jausmo. Poreikiai nenustatyti.

Kadangi iki mokyklinio ugdymo įstaigoje dirbanties pedagogas nėra kompetentingas nustatyti galimų raidos sutrikimo diagnoziją, jis negali parinkti tinkamos ugdymo strategijos, todėl šioje situacijoje taikyti tam tikrų metodikų skirtų specialistų poreikių vaiko ugdymui, negalima, kol nėra patvirtinta tikslai diagnoze.

Rekomenduojama kalbėti su teisėtais vaiko atstovais (tėvais) ir kreiptis į įstaigos vaiko gerovės komisiją dėl galimų vaiko ugdymo(si) sunkumų priežasčių nustatymo.

Grupėje ugdomi 3 metų 2 mėnesių dvynukai bernukai. Verbalinė kalba neišivysčiusi, turi socialines sąveikos sutrikimų, elgesio ypatumų sutrikimų. Didžiausia problema yra nesidomejimas grupės veikla, taip pat būna agresyvūs vienas su kitu. Jie veikia tik tai, kas jiems patinka pilsto žaislus, suka vežimo ratus, ridena daiktus, ilgai žiūri per langą ar į veidrodį, domisi skaičių bei raidžių simboliais, begioja ir pan. Vieną bernuką trumpam pavyksta prisikalbinti dalyvauti bendroje veikloje ar į individualų žaidimą, kūrybinio darbelio darymą, tačiau kitas brolis pamatęs ar išgirdęs pribega ir viską sugadina. Pradeda pykti ir mušti broli. Brolis pradeda verkti, tuomet ir pats pravirksta, o kad abu nusiramintų, prireikia labai daug laiko. Pati labai sunku prisivilioti į veiklą. Jei kartais pavysta, tai labai minimaliai. Su grupės vaikais visiškai nebendrauja.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą ir laikytis griežtos dienotvarkės;
2. įrengti individualias darbo vietas;
3. vizualizuoti veiklas;

³² Darbas su vaikais, turinčiais elgesio ir emocinių sunkumų bei sutrikimų (2019)

³³ Darbas su vaikais, turinčiais elgesio ir emocinių sunkumų bei sutrikimų (2019)

4. įrengti sensorinį kampelį, o jei įstaiga turi sensorinį kabinetą, ištraukti iš dienotvarkė apsilankymą Jame;
5. į negatyvų vaiko elgesį reaguoti ramaiai, į gerą audringai.

3 metų berniukas nebendrauja su vaikais, nekalba, maitinimo metu nenori sesti prie stalo, maištauja, darželyje nevalgo. Megsta delioti konstruktorių detales eilutėmis. Domisi muzikos instrumentais ir įgarsintomis knygelemis.

Analizuojant pateiktą situaciją, rekomenduojama:

1. taikyti struktūruotą ugdymą ir laikytis griežtos dienotvarkės;
2. įrengti individualią darbo vietą;
3. vizualizuoti veiklas;
4. staliuką, prie kurio vaikas turi sėdeti maitinimo metu, pastatyti atokiau nuo kitų vaikų arba taip, kad berniukas į grupės vaikus sėdėtų nugara. Paprašyti tėvų, kad abneštų iš darželės vaiko megstamą skanestą. Sedant visiems vaikams prie stalo valgyti, šalia įstaigos duodamo maisto padėti jam paruoštą tevų skanestą.

Sensorinės erdvės ir jų panaudojimo galimybės

Sensorinė sistema – jutimų sistema, per kurią mes suvokiamė pasaulį. Visos aštuonios jutimų sistemos glaudžiai susijusios. Nuo pat gimimo didelis dėmesys skiriamas penkiems pagrindiniams pojūčiams: skonui, kvapui, matymui, klausai, lytėjimui, tačiau labai svarbios vaiko raidai yra dar trys sistemos: proprioceptinė, vestibularinė ir interoceptinė. Jos glaudžiai siejasi su kūno pusiausvyra, judejimu ir kūno suvokimu, kitaip tariant, per jas mes suvokiamė savo kūną. Informacija, kurią mes gauname per sensorinę sistemą, keliauja į smegenis kur yra „iššifruojama“. Būtent smegenimis mes suvokiamė tai, kas mus supa, ką matome, girdime ar liečiame, kaip mes jaučiamės. Visas šis procesas vadinamas sensorinės integracijos procesu.

Sensorinė integracija – tai neurologinis procesas, kurio metu primama informacija iš jutimų. Kai priemimo ir organizavimo procesas veikia gerai, mes atsakome į dirgiklius tinkamai ir automatiškai. Sensorinės integracijos metu žnogus mokosi jutimus panaudoti tikslsingai veiklai. Šio proceso metu centrinė nervų sistema iš jutimų gauna informaciją, ją rūšiuoja, lygina, sudeda, mažina ar didina jos poveikį ir atsako reikiamu veiksmu pagal grįžtamojo ryšio principą.³⁴

Visi žmonės turi sensorinių sutrikimų, bet sunerimti derėtų, kada jie pereina į tam tikrus kraštutinumus. Tai toks elgesys, kuris trukdo vaikui prisitaikyti į supančioje aplinkoje. Vieni vaikai gali vengti įvairių pojūčių (garso, žmonių, šviesos ir pan.), kiti vaikai siekti pojūčių, kad pasijustų geriau. Mes, pedagogai, turime sudaryti sąlygas vaikui pasijusti geriau:

- pamokyti atrasti būdą, kur vaikas galetų pailseti nuo gaunamų pojūčių pertekliaus,
- jei vaikas siekia kuo daugiau pojūčių, parinkti aplinką kurioje jų gautų kuo daugiau

ŠVIESOS STALAI

Šviesos stalai tinkta bet kurio amžiaus vaikams. Vieno mygtuko paspaudimu sukuriama atpalaiduojanti atmosfera su besikeičiančiomis spalvomis, kurios nuramina ir įtraukia dėmesio sutrikimą turinčius vaikus. Jie susidomi, bando liesti ir tyrinėti ant šviesos stalo padetas specialias priemones, koncentruoja dėmesį. Šviesos stalai taip pat tinkta vaikams, kuriems trūksta sensorinio jautrumo, ir

³⁴ Ankstyvojo amžiaus vaikų autizmas, 2004

vaikams, kurie pernelyg jautriai reaguoja į šviesą, garsus, turi tam tikrų baimių.

Užsiemimuose naudodamai šią priemonę galime vaikus mokyti atpažinti spalvas, geometrines figūras, sutelkti ir išlaikyti dėmesį, skatindami verbalinį bendravimą, ugdyti erdvinį suvokimą ir pan.

Per tokius užsiemimus vaikas patiria malonias emocijas, kurios teigiamai veikia jo nuotaiką ir elgesį. Mokytojas turi didesnę tikimybę sukurti tinkamą kontaktą su vaiku ir atrasti daugiau ugdymo galimybių, kurios tiesiogiai veikia vaiko ugdymą(si). Vaikui atsiveria didesnė galimybės pažinti ji supantį pasaulį, gauti daugiau jutiminių informacijos, plėtoti socialinį kontaktą su aplinka žaidžiant įvairius socialinius žaidimus. Bendras žaidimas kartu su mokytoju ar bendraamžiu suteikia vaikui naujų galimybių pažinti ji supantį pasaulį. Pagrindinis tikslas ir ugdymo sekme yra vaiko žinių perkėlimas į realų gyvenimą ir gebėjimas jomis naudotis.

Šviesos stalas ir smelis – tai dar vienas būdas, skatinantis vaiką pažinti pasaulį per jutimus. Plėtojant žaidimo siužetą, derėtų atsargiai įvesti kuo įvairesnių skirtingos konsistencijos ar struktūros priemonių, tačiau ne visada vaikas gali į tokius pasikeitimus reaguoti palankiai, ypač tada, kai vaikas yra jautrus prisiliestimams, todėl tai derėtų daryti palaipsniui, padedant priemonę matomoje vietoje, vėliau pedagogui imant pirmam ir žaidžiant su ja.

BURBULŲ VAMZDŽIAI IR ŠVIESOS PLUOŠTAS

Ivairių spalvų šviesos ir kylantys burbuliukai įtraukia net ir mažiausiai dėmesį sukcentruojančius vaikus. Ši priemonė tinkta vaizdinei, lytejimo ir garsinei stimuliacijai. Užsiemimiuose ši priemonė naudojama mokant atpažinti spalvas, suteikti ir išlaikyti dėmesį, skatinant verbalinę bendravimą. Spalvingas nuolat judantis vaizdas veikia raminamai vaikus, turinčius elgesio / emocijų sutrikimų, jiems ypač svarbu parinkti tinkamus žaidimus bei ugdymo metodus.

Šviečiantis pluoštas skirtas šviesos terapijai, jis užtikrina vaizdinę ir lytejimo stimuliaciją, pritraukia dėmesį, mažina dirglumą, baimės jausmą, stresą, gerina miegą. Ypač dirgliems vaikams šios priemonės padeda nurimti ir susikoncentruoti į ugdomajį procesą ir išsiugdyti naujų įgūdžių.

SUPIMOSI ĮRANGA

Visa specializuota supimosi įranga skiriasi savo funkcionalumu ir paskirtimi. Pakabinamos sūpynės, hamakai, kokonai – tai terapijos priemonės specialiųjų poreikių vaikams, padedančios atspalaiduoti, nusiraminti, atsiriboti nuo aplinkos, užsiimti ramia veikla, tačiau kai kuriems autizmo spekto sutrikimų turintiems vaikams šiomis priemonėmis naudotis gali būti sudėtinga. Hiperjautrūs vaikai vengia dirgiklių, kurių netoleruoja (bėgimo, lipimo, supimosi, juos pykina važiuojant mašina, liftu), todėl šiuos vaikus reikia pratinti prie dirgiklių palaiptiniui, tai darant iš leto, tam pritaikytos pakabinamos sensorinės sūpynės, hamakai ar kokonai. Judejimas erdvėje veikia vaiko vestibularinių aparatų ir proprioceptinį jautrumą.

Rekomenduojama pradeti pratintis prie supimo hamake arba kokone, kurių letas supimo judesys ir apgaubimo efektas atpalaiduoja kūną ir pakeičia nervų sistemos būseną.

Patartina šias priemones naudoti prieš užsiémimus, kuriuose reikės sutelkti dėmesį, nes tokiu būdu vaikas nurimsta ir susibalansuoja pojūčius, stimuliuojama smegenų veikla.

Kokonas siejamas su supūmosi jausmu motinos iščiose. Teigama, kad vaikas būdamas kokone jaučia tokį pat saugumo jausmą ir malonumą lyg būtų motinos glėbyje. Ši priemonė skirta atsipalaaiduoti, atsiriboti nuo aplinkos.

SLĖPTUVĖ „KIAUŠINIS“

Tai dar viena priemonė, kuri gali atliepti vaiko tam tikrą poreikį, pvz., atsiriboti nuo aplinkos ir susitvarkyti savo sensorinę sistemą. „Kiaušinis“ turi gaubtą, kurį vaikas gali nuleisti, ir fotelis tampa vaiko slėptuve.

SIENŲ ELEMENTAI

Vaikų poreikius atitinkantis patalpų apipavidalinimas padeda jiems nevaržomai mokytis ir vystytis. Sienų įvairūs elementai skatina vaikus eksperimentuoti, lavina motoriką, koordinaciją, klausą, logiką, socialinius įgūdžius, moko pažinti spalvas ir daugelį kitų sričių:

- **Kūno pažinimas.** Liesdami ir jausdami vaikai mokosi suvokti ir klasifikuoti paviršius ir formas. Taip pat specialūs elementai gali tureti įtakoshigienos, mitybos suvokimui.
- **Skaičiavimo ir matavimo įgūdžiai.** Vaikai žaisdami su sienos elementais mokosi pažinti formas, svorį ir pan. Ugdomas supratimas apie kiekį, skaičius, geometrines figūras, skaičiavimo ypatumus, mokoma laiko ir erdvės sąvokų.
- **Kalba.** Tai bene svarbiausias įgūdis, kurį siekiama išugdyti autizmo spektro sutrikimų turintiems vaikams, todėl šios priemonės yra naudojamos ir vaiko žodynui plėsti. Simbolinių, raidžių ir figūrų pažinimas – tai pagrindas tolesniams kalbos ir mąstymo vystymuisi.
- **Ap linkos pažinimas.** Vaikai stebėdami, bandydami, klausydamai ar klausdamasi susipažsta su juos supančia aplinka.
- **Socializacija.** Socializacija yra viso mokymosi proceso pagrindas. Vaikai susipažsta su visuomenėje nusistovėjusiomis elgesio normomis ir taisyklėmis, mokosi pažinti save kaip individą, bendrauti su aplinkiniais, pažinti ir valdyti savo skirtinges emocijas, todėl integruodami specialiųjų poreikių vaiką į bendrojo ugdymo grupę privalome jį mokytį laikytis visuomenėje priimtinų elgesio normų.

VEIDRODŽIAI

Veidrodžiai – bene dažniausiai traukiantys autizmo spektro sutrikimų turinčių vaikų demesį. Specialūs edukacinių veidrodžiai yra nedūžtantys, su išgaubimais, iškreipiantys vaizdą, paminkštintais remais, spalvingais kraštais pritraukia vaikų demesį labiau nei įprasti. Naudodamas šią priemonę vaikas tyrinėja ir pažista savo veidą, kūną, gestus, emocijas. Veidrodis padeda išlaikyti vaikų demesį, mankštinti liežuvį, lavinti garsų tarimą, skatinti verbalinį specialiųjų poreikių vaikų bendarvimaną, saviraišką, moko save išskirti iš aplinkos, padeda formuoti teisingą savęs suvokimą, lavina vaizduotę, atgalinį ryšio supratimą ir gerina socialinius įgūdžius.

Šeimos, auginančios specialiųjų poreikių vaikų, integracija į mokyklos / grupės bendruomenę

Šeimos, auginančios specialiųjų poreikių vaikų, dažnai patiria socialinę atskirtį. Priežastys gali būti įvairios: nevaldomas, netinkamas, nederamas vaiko elgesys, kuris neatitinka visuomenėje keliamų normų, pedagogų ar neurotipinių vaikų tévų priešiškumas ir pan. Šeimų istorijos skirtinės (žr. 8 priedą), tačiau pasekmės dažnai būna tos pačios. Dažna šeima, kuri nesusitaiko su diagnoze ir nepriima savo vaiko tokio, koks yra, atskiria nuo visuomenės, vengdama bet kokios integracijos socialiniame gyvenime, taip pasmerkdama savo vaiką ir šeimą gyventi atskiruje. Mūsų, pedagogų, pareiga parodyti visuomenei ir atskirtį patiriančią šeimai, kad turime išmokti gyventi kartu ir nejausti gėdos dėl to, kad šeimoje gimė kitoks vaikas. Pedagogas privalo išsiugdyti empatiškumo jausmą ir to siekti savo grupės bendruomenėje. Néra neišsprendžiamų situacijų, reikia keisti savo požiūrį ir parinkti tinkamą ugdymo strategiją, kurią taikant bus galima valdyti įvairias situacijas.

Tévu susirinkimai. Tai susibūrimai, kuriuose pedagogas turėtų pažadinti neurotipinių vaikų tévų širdyse empatiškumą ir prisiminti atsakomybę už integruotus specialiųjų poreikių vaikus. Empatiškumui pažadinti yra daug būdų, įtaigūs pokalbiai – ši metodą gali naudoti žmonės, kurie turi įgimtą savybę būti autoritetu ir gebeti įtikinamai kalbėti, kitas būdas yra paprastesnis – trumpametražių videofilmukų rodymas – tai būdas, kuris paliečia daugumos širdis ir nepalieka abejingų. Įvairius videofilmukus galima rasti internetinėje erdvėje, viena iš daugelio yra „FLOAT Disney Pixar Full Short Film Official Promos“. Jei bus naudojami abu būdai, tiketina, kad daugelį savo klasės / grupės tévų gebėsite įtikinti, kad jų vaikai gali būti ir ugdyti kartu.

Tévu susirinkimuose dažnai susiduriama su įvairiomis problemomis, tokiomis kaip pateiktos informacijos stoka, nepatogios tylos pauzės ir pan., kurios lemia tévų pasyvų dalyvavimą arba nedalyvavimą juose. Pedagogas, organizuodamas tokio tipo susirinkimus, turi suprasti, kad norėdamas atliepti ugdytinių tévų lūkesčius, turi jam pasiruošti. Paprasčiausias būdas yra tévų apklausa prieš susirinkimą (žr. 6 priedą). Pateiktame priede pateikta pavyzdinė anketa, ją galima koreguoti pagal savo poreikius. Analizuodami gautus anketinius duomenis, galime sužinoti savo grupės probleminės sritis, kurias būtina aptarti susirinkimo metu, taip pat kokius įstaigoje dirbančius specialistus ar administracijos darbuotojus derėtu pakviesti, kad būtų atsakyta į tevams kylančius klausimus, tévų lūkesčius, kuriuos gali būti neįmanoma įgyvendinti, ir pan. Tokiu būdu išvengsime nesutarimų ir nesusipratimų, kurių gali kilti ateityje. Gauti duomenys palengvina suplanuoti informatyvų tévų susirinkimą, numatyti dienotvarkę ir susitikimo trukmę. Atminkime, kad būtina laikytis griežtos dienotvarčės ir numatyto laiko intervalo numatytiems klausimams aptarti, suteikime erdvę diskusijoms, bet nepamirškime valdyti jų, pastebėj, kad diskusija neduoda reikiamo rezultato, imkimės iniciatyvos ir viską apibendrinkime. Susirinkimą būtina fiksuoti, rašomas protokolas (žr. 7 priedą).

Derėtų prisiminti, kad tévų susirinkimai nėra susibūrimas ar kitas renginys, kuriamė susirenkama gerai praleisti laiką, pažaisti, išgerti arbatos ar pabendrauti neoficialioje aplinkoje kuriant grupės bendruomenę. Tévu susirinkimai – tai pedagoginis tévų švietimas, informacijos skleidimas, jis sékminges tada, kai visi tévai gauna sau naudos. Šie susitikimai neturėtų būti skirti asmeniniams pokalbiams apie vaikus.

Šventės, renginiai ir kiti susibūrimai. Šiuolaikinė ugdymo įstaiga turi būti atvira įvairių gebejimų ugdytiniams / mokiniam. Mokytojas yra grupės / klasės ašis, kupinas supratinimo, tolerancijos, atjautos ir pasitikėjimo. Jis daro didžiulę įtaką visam grupės / klasės mikroklimatui, bet tuo pačiu jam labai reikalinga įstaigoje dirbančių specialistų pagalba, komandinis darbas. Organizuojant šventes, renginius ar kitus susibūrimus, mokytojas turi žinoti, ko reikėtų vengti ir kokių tinkamų modelių pasirinkti, kad grupės / klasės susibūrimuose dalyvaučią specialistų poreikių vaikai ir jų šeimos.

Idėjos pasiodymams:

1. Jei vaikas gerai jaučiasi uždarose erdvėse (nameliuose, mažose patalpose, atskirtose tentais ir pan.), naudokime širmas ir kurkime šešelių teatrus,
2. Jei vaiką gluminą ryškios šviesos, naudokime priebländą, prožektorius, žvakės su baterijomis ir pan.,
3. Jei vaikas pasiduoda kito vaiko ar suaugusiojo įtakai ir taip yra suvaldomas jo elgesys, kurkime scenarijų taip, kad tie asmenys būtų visada šalia,
4. Jei vaikas, pamatės savo tevus, bega iš karto pas juos, tegul vaiko tevai seda į paskutinę eilę, kad kuo sunkiau būtų pastebimi,
5. Jei vaikas domisi tik tam tikros srities personažais, o pasiodymas nesusijęs su juo, modifikuokime pasiodymą ir įtraukime megstamą personažą – atsiras didesnė tikimybė, kad vaikas dalyvaus pasiodyme,
6. Jei atsitinka taip, kad neatrandamas būdas vaiką įtrauktį į pasiodymą, nufilmuokime vaiką be žiūrovų ir į pasiodymą įterpkime videoreportą ar turimą medžiagą kaip pasiodymo dalį

Perženkime visus nusistovėjusius stereotipus, atminkime – išeitis visada yra, tik reikia ją atrasti. Visi tėvai nori pamatyti savo vaikus drauge su bendraamžiais, ypač per ugdymo įstaigoje vykstančius renginius. Raginkime šeimas, auginančias specialiųjų poreikių vaikus, dalyvauti bendruomeniniam gyvenimė.

2 priedas

SOCIALINĖ ISTORIJA

Mokome tinkamai elgtis grupėje ir pasirinkti veiklą

Atėjės		į grupę ,		Simonas sako		LABAS.
Simonas su vaikais		valgo		pusryčius.		
Veikloje		Simonas		piešia, atlieka		užduotis,
		klauso, ką sako		mokytoja.		
Po veiklos		Simonas pagalvoja		ir pasirenka kitas veiklas,		
		žaisti su kamuoliu,		čiuožinėti,		suptis,
		statyti bokštą.				

3 priedas

SOCIALINĖ ISTORIJA

Mokome dalytis žaislu

Grupėje vaikams patinka žaisti kartu.

Kartais jie nepasidalija žaislu.

Tada jie liūdi ir verkia.

Godai taip pat mègsta žaisti.

Jai taip pat nepatinka, kai iš jos atimamas žaislas.

Ji tada verkia ir muša kitą vaiką.

Kai Goda nori žaislo, gali jo paprašyti draugo.

Goda šaunuolė.

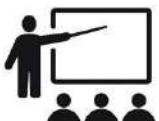

Mokytoja džiaugiasi.

4 priedas

SOCIALINĖ ISTORIJA

Grupės taisyklės

Klausyti mokytojos.

Kai nori kalbėti, duoti ženklą.

Veiklos metu būti tyliai.

Rankas laikyti prie savęs.

Atlikti pateiktas užduotis.

Susitvarkyti darbo vietą.

5 priedas

(mokykla)

INDIVIDUALUS PAGALBOS PLANAS VAIKUI

1 DALIS. BENDROJI INFORMACIJA

Duomenys apie vaiką:

Vaiko vardas, pavardė _____

Gimimo data _____

Klasė / grupė _____

Situacijos apibūdinimas

ĮVERTINIMO SRITYS	GEBĖJIMAI (STIPRYBĖS)	SUNKUMAI
Socialiniai įgūdžiai (elgesys)	Pvz., nori kontaktuoti su bendraamžiais, išsilieti į jų žaidimą ar(ir) vykdomą veiklą.	Pvz., vaiko elgesys ar (ir) emocijos trukdo jo socialinei intervencijai ir saviraiškai. Sunkiai suranda socialiai priimtiną abipusį bendravimo būdą. Sutrikusi pažintinė empatija – sugebėjimas racionaliai suprasti ir atpažinti žmogaus emocijas bei numatyti kito žmogaus intencijas, tolimesnę emociją ir elgesį.
Kalbos ir komunikacijos įgūdžiai	Pvz., bando atkartoti žodžius, įvardyti rodomas paveikslėlius.	Pvz., atsiliekanti kalbos raiška ir supratimas.
Ugdymosi / mokymosi ypatumai	Pvz., domisi vizualizuotomis veiklomis. Bando atlikti darbus pagal numatytą užduotį.	Pvz., ugdymosi / mokymosi motyvacijos stoka.
Savarankiškumo įgūdžiai	Pvz., savarankiškai valgo, nueina į tualetą, apsirengia, nusirengia.	Pvz., reikia nuolat priminti atliekant tam tikrą ritualą (pvz.: prieš valgj, po tualeto, lauko plautis rankas, susitvarkyti po tualeto, susitvarkyti darbo, žaidimo vietą ir pan.)
Sensoriniai ypatumai	Pvz., taikant struktūruotą ugdymą dažniausiai atlieka pateiktas užduotis.	Pvz., dėl savo sensorinių problemų turi dėmesio sutrikimų, yra judrus, greitai susijaudina. Negali išsėdėti vienoje vietoje, elgiasi impulsyviai, sunkiai sukaupia ir išlaiko dėmesį, mieliau renkasi jam malonias veiklas. Perdėtai jautrus prisilietimui prie tam tikrų daiktų (pvz., klijų).
Kitas		

Tėvų (globėjų, rūpintojų) lūkesčiai

Pvz., norėtų, kad vaikas būtų savarankiškesnis, daugiau kalbėtų (būtų gerai, kad sakniais), atsakytu į užduodamus klausimus, savarankiškai susitvarkytų po tualeto, tiksliau kirptų, mokėtų žaisti, bendrauti, bendradarbiauti su vaikais.

Plano aptarimo periodiškumas 2 (du) kartus per mokslo metus

2 DALIS. VIZUALINIO STRUKTŪRAVIMO STRATEGIJOS

Aplinkos struktūravimas

Eil. Nr.	Metodai ir priemonės	Kur bus taikoma?	Atsakingi asmenys
1.	Pvz., individualios darbo vietas įrengimas naudojant veiklos tvarkaraštį su nuorodomis į užduočių stalčiukus	Pvz., bendrojo ugdymo grupėje	Pvz., grupės mokytojos
2.			

Dienos struktūravimas (tvarkaraštis)

Eil. Nr.	Metodai ir priemonės	Kur bus taikoma?	Atsakingi asmenys
1.	Pvz., dienotvarkės sudarymas	Pvz., vaiko asmeninėje spintelėje (rūbinėje)	Pvz., grupės mokytojos
2.			

Veiklų struktūravimas

Eil. Nr.	Metodai ir priemonės	Kur bus taikoma?	Atsakingi asmenys
1.	Pvz., atliekamų veiklų tvarkaraštis	Pvz., individualioje darbo vietoje	Pvz., grupės mokytojos
2.			

3 DALIS. ŠVIETIMO IR KITOS PAGALBOS TEIKIMAS

Specialistai	Užsiėmimai k. (val.) / sav.	Užsiėmimų forma	Tikslas	Uždaviniai
Logopedas				1. 2.
Specialusis pedagogas				1. 2.
Socialinis pedagogas				1. 2.
Psichologas				1. 2.
Mokytojo padėjėjas				1. 2.
Kiti (išrašyti)				1. 2.

4 DALIS. SOCIALINIŲ IR KOMUNIKACINIŲ ĮGŪDŽIŲ UGDYMAS

Tikslas – pvz., skatinti socialiai priimtiną elgesį socialinėje erdvėje.

Uždaviniai:	Atsakingi asmenys
1. Pvz., naudoti įvairius metodus, skatinančius sklandų socialinį kontaktą.	Pvz., grupės mokytojos
2. Pvz., papildomas veiklas orientuoti į emocijų pažinimo ir empatiškumo ugdymą.	Pvz., grupės mokytojos
Tikslas – pvz., skatinti ir ugdyti kalbos raišką ir supratimą.	
Uždaviniai:	Atsakingi asmenys
1. Pvz., vizualizuoti ugdymo turinį.	Pvz., grupės mokytojos
2. Pvz., parinkti kasdienės veiklos metodines priemones, skatinančias vaiką įvardyti tam tikrus pavadinimus, juos siejant su rodometu vaizdiniu ir pan.	Pvz., grupės mokytojos

5 DALIS. UGDYMO PROCESO ORGANIZAVIMAS, ATSIŽVELGIAINT Į MOKINIO SENSORINIUS YPATUMUS

Aplinkų pritaikymas:

Eil. Nr.	Metodai ir priemonės	Kur bus taikoma?	Atsakingi asmenys
1.	Pvz., sensorinė dieta (iš aplinkos pašalinant esamus dirgiklius, kurie veikia vaiko dėmesio koncentraciją, impulsivumą, tam tikru priemonių netoleravimą)	Pvz., bendrojo ugdymo grupėje	Pvz., grupės mokytojos ir mokytojo padėjėja
2.	Pvz., griežtas aplinkos struktūravimas numatant veiklų, laisvalaikio zonas	Pvz., bendrojo ugdymo grupėje	Pvz., grupės mokytojos ir mokytojo padėjėja

Plano vykdymą koordinuojantis
asmuo

vardas, pavardė

Vaiko gerovės komisijos
pirmininkas(-ė)

vardas, pavardė

Vienas iš tėvų (globėjų
rūpintojų)

vardas, pavardė

parašas

parašas

parašas

data

data

data

6 priedas

ANKETA UGDYTINIŲ TĖVAMS

Gerbiamieji Tėveliai, šiuo anketavimu siekiame išsiaiškinti tėvų poreikius, pageidavimus, į kuriuos atsižvelgdami tobulinsime priešmokyklinės / ikimokyklinės grupės veiklą.

Prašome grąžinti anketas iki 2021 m. rugsėjo 10 d. Tai atliki galima perduodant grupės priešmokyklinio / ikimokyklinio ugdymo mokytojui.

Iš anksto dėkojame už skirtą laiką.

---

1. Ar noriai Jūsų vaikas lanko darželį? Jei ne, kokias įžvelgiate priežastis, ką, Jūsų nuomone, reikėtų keisti?

---

2. Ar pakankamai gaunate informacijos iš priešmokyklinio ugdymo mokytojų apie vaiko ugdymą(si)? Kaip ji pateikiama?

---

3. Kokių didžiausių problemų iškilo Jūsų vaikui praėjusiais mokslo metais?

---

4. Ar pakanka vaikui teikiamų paslaugų, papildomų veiklų (*pažymėkite*)

pakanka   iš dalies pakanka   nepakanka (*jei nepakanka, prašome parašyti, kokių*)

---

5. Ar, Jūsų nuomone, įstaigoje pakanka priemonių vaikų žaidybinei ir pažintinei veiklai? (*pažymėkite*)

daug   pakankamai   nepakankamai   neturiu nuomonės

6. Kokie Jūsų vaiko santykiai su grupės priešmokyklinio ugdymo mokytojomis? (jei galite, įvertinkite mokytojas atskirai parašydami vardus)

su mokytoja .....

su mokytoja .....

7. Ar turite nusiskundimų priešmokyklinio ugdymo mokytojų darbu? Jei taip, tai kokių?

---

8. Kokie Jūsų vaiko santykiai su grupės mokytojo padėjėja? (parašykite)

9. Ar pakankamai iš grupės pedagogų esate girdėjė apie grupėje vykdomas priešmokyklinio ugdymo programas, kitus renginius grupėje, vaikų vertinimą, esate supažindinti su ugdymo proceso organizavimu, planuojamomis veiklomis? (*pažymėkite*)

taip   ne   iš dalies

11. Kas, Jūsų nuomone, turėtų vyrauti ugdant Jūsų vaiką (*pažymėkite ne daugiau kaip tris*):

vaiko protinių galių lavinimas (kalbinis, matematinis ir kt.),

- vaiko sveikatos stiprinimas ir fizinių galių lavinimas,
- vaiko kūrybiškumo skatinimas,
- vaiko meninis lavinimas,
- tautinis auklėjimas,
- katalikiškas auklėjimas,
- vaiko pasitikėjimo savimi, savigarbos ugdymas,
- gražaus bendravimo ir elgesio mokymas,
- kita (*parašykite*)

12. Ar Jus tenkina vaikų maitinimo kokybę? (jei ne, įvardykite, kas būtent)

---

13. Ką labiausiai vertinate „Saulycių“ grupėje? Ką patartumėte keisti?

---

14. Kokie Jūsų lūkesčiai šiems mokslo metams?

---

15. Kurios iš nurodytų darbo su tėvais ir informavimo formų grupėje Jums priimtiniausios? (*pažymėkite*):

- grupės tėvų susirinkimai,
  - darželio interneto svetainė,
  - informacija skelbimų lentose,
  - informacija socialiniame tinkle „Facebook“,
- Parašykite, kurias iš nurodytų formų reikėtų tobulinti
-
-

16. Kuo galėtumėte prisidėti prie vaikų gerovės kūrimo grupėje (*pažymėkite*):

- numegzti, pasiūti, pagaminti žaislų, ugdymo priemonių, žaidimų kampelių baldelių ir kt.;
  - suorganizuoti ir pravesti renginį, išvyką;
  - atvežti žemės, akmenų, žvyro, smėlio lauko žaidimų aikštelėms, gelynamams;
  - padovanoti žaislų, ugdymo priemonių, buities daiktų (gelių daigų ir kt.);
  - paremti įstaigą pervedant pinigus į rėmimo sąskaitą ir kt.?
  - (*parašykite*)
-
-

Vaiko vardas _____

7 priedas

TĖVŲ SUSIRINKIMO PROTOKOLAS

2021-01-01 Nr.

Susirinkimas įvyko _____

Susirinkimo pirmininkas(-ė)_____

Susirinkimo sekretorius(-ė)_____

Dalyvavo:_____

DARBOTVARKĖ:

1. _____
2. _____

1. SVARSTYTA. _____

NUTARTA.

---

2. SVARSTYTA. _____

NUTARTA.

Pirmininkas(-ė) ..... parašas

Sekretorius(-ė) ..... parašas

8 priedas

I istorija

Problemos prasidėjo, kai dvejų metukų sūnų išleidau į darželį, nes pati išėjau į darbą. Darželyje pradėjo sakyti, kad vaikas mušasi, atiminėja žaislus, stumdosi ir t. t. Auklėtous klausiau, ar vaikas pats provokuoja konfliktines situacijas, ar jis nebendrauja su vaikais? Auklėtojos sako, kad visi pasimuša ir nepasidalija žaislais, kad mano vaikas nėra išreikštai piktybiškas, agresyvus su kita vaikais. Dabar jam penkeri metukai. Labai patinka skaičiuoti. Atlieka sudėties ir atimties veiksmus iki dešimties, skaičiuoja mintinai, pažiusta raides, spalvina ir piešia gražiausiai iš grupėje esančių vaikų, pasižymi kruopštumu. Jei spalvindamas nubréžia per liniją, labai išgyvena, verkia. Labai saugo savo daiktus, rūpestingas. Gražiai dainuoja (turi didesnių muzikinių, intonavimo gebėjimų nei daugelis tokio amžiaus vaikų), deklamuja, šoka. Yra aktyvus pamokėlėse. Anot auklėtojų, labai gerai atsakinėja į pateiktus klausimus, yra dėmesingas, drąsus ir vienas iš pažangiausių vaikų, esant stebimoms veikloms (auklėtojos pasakymas: „kas mums į viską atsakinės, jei Darius neateis?“). Yra vienas iš lyderiaujančių grupėje.

Yra susidariusi tokia situacija darželyje, kad vaikai visada juo skundžiasi. Kai ateinu pasiimti sūnaus, pribégę vaikai sako, kad mano vaikas mušasi. Vėl klausiu auklėtojų, o jos sako, kad susipeša dėl žaislų kaip ir daugelis. Anot auklėtojų ir mano pačios pastebėjimu, mano vaikas yra kaltinamas visur ir visada. Kai tik vaikams kas atsitinka, jie mini mano vaiko vardą, net nesant mano vaiko darželyje (auklėtojos pastebėjimas). Vaikų tėveliams sudarytas įspūdis, kad dėl visko, kas tik nutinka su jų vaikais, yra kaltas mano vaikas.

Turėjau pokalbjį ir su tėveliais, nes viena mama apkaltino mano vaiką suplēsius mergaitei kelnytes ir iškėlė konfliktinę situaciją. Kai mergaitės mama paklausė dukrytės, kas suplėše kelnytes, ji pasakė, kad tai padarė mano vaikas. Mama teigia darželio administracijai, kad ji bijanti leisti vaiką į darželį, nes darosi nesaugu. Kalbėjau su savo vaiku apie susidariusią situaciją, o jis tyli ir nieko nesako. Auklėtojos sako, kad tarp vaikų jokių konfliktų nebuvo, kaltinimai mano vaikui neteisingi, o kelnytėms „akytės“ pabėgo savaime dėl kokybės klaidos ar siūliuko užkabinimo žaidžiant. Auklėtoja prasitarė, kad mergaitės mama labai griežta ir galbūt mergaitė bijodama savo mamos reakcijos apkaltino mano vaiką. Mano vaikas labai verkia, kai reikia eiti į darželį. Kai paklausiu, kodėl nenori eiti į darželį, atsako, kad nori mamos. Atsiprašiau mergaitės mamos už galbūt mano vaiko padarytą skriaudą ir pasiūliau nupirkti naujas kelnytes, bet mama grubiai atsisakė.

Labai nerimauju dėl savo vaiko. Suprantu, kad mano vaiko socializacija sudėtingesnė nei kitų grupės vaikų. Suprantu, kad mano vaikas linkęs į kraštutines emocijas, bet kaip padėti vaikui atsikratyti „blogiuko“ vaidmens, kad santykiai su vaikais būtų draugiški? Kaip man pačiai elgtis su kitų vaikų tėvais, nes visi grupės vaikai eis į mokyklą 12 metų?

Vaikui stengiuosi paauskinti, kad supykти galima, bet muštis negalima niekada. Jau šią taisyklę jis moka mintinai, bet savęs kontroliuoti dar ne. Pati lankiau pozityvios tėvystės kursus, kuriuos vedė psichologė. Taikau specialiosios pedagogikos studijose gautas žinias, mokau suvaldyti / išreikštai pyktį nusišalindama nuo vaikų. Stengiuosi motyvuoti vaiką elgtis gražiai, bet susidariau nuomonę, kad su savo vaikais dirbtį yra žymiai sunkiau nei su svetimais.

Žinau, kad pagyrimas gerą elgesį įtvirtina ir yra daug veiksmingesnė auklėjimo priemonė nei barimas, kai vaikas pasielgia netinkamai. Auklėtojų prašiau atidžiau stebeti mano vaiką, laikyti jį arčiau savęs, kad spėtų sustabdyti gresiantį konfliktą tarp vaikų, nukreipdama jo dėmesį į kitą veiklą. Auklėtojos geranoriškai priėmė mano pasiūlymą, bet po kiek laiko pasakė, kad šita priemonė nėra reikalinga mano sūnui. Argumentavo tuo, kad jis nėra piktybiškas su kitaais vaikais, bet tam tikrose situacijose pasielgia spontaniškai, nepagalvodamas apie pasekmes.

Gal kaip mama nematau kažko? Gal stengiuosi pateisinti, apginti savo vaiką nesuvokdama situacijos esmės? Gal tikrai per didelis prisirišimas prie manęs vaikui sukelia nesaugumo jausmą, ir jis tokiu būdu protestuoja?

2 istorija

Mūsų patirtis su švietimo įstaigomis gana sunki ir skausminga, tiek dėl vaiko, tiek dėl kitų vaikų tėvų. Gana sunkų kelią nuėjome, kol radome išties gerus specialistus, pedagogus, kurie buvo įtraukti į vaiko ugdymą, jie su didžiausiu susidomėjimu dirbo su mūsų vaiku. Visur mums buvo uždarytos durys, tiksliau, pravertos, tik niekas nenorėjo mūsų įsileisti. Mūsų kelias prasidėjo nuo vieno darželio, kuriamo turėjome gauti tai, ką gauna visi vaikai – priežiūrą, ugdymą, rūpinimąsi, tačiau mes buvome gražiai išprašyti iš to darželio, netiesioginiu būdu vejami iš jo. Vaikas patyrė psichologinį smurtą, jis nuolat buvo užgauliojamas („neįgalus“ žodžio sinonimas, žodis, kuriam būdinga protinio atsilikimo forma ir daugelis kitų pravardžiavimų). Dažnai ant vaiko kūno pastebėdavau mėlynį, pedagogai sakydavo, kad jis pats save žaloja: „Jūsų vaikas pats daužo galvą į sieną, į spintą, daužosi nugara į kėdės atlošą“.

Ryte nuvedus vaiką į grupę, auklėtojos nenoromis sutikdavo mus, aš negalėjau ramiai išeiti palikusi jį isterijoje, o auklėtoja net neprieidavo prie jo, nes nenorėdavo. Ji sakydavo: „apsiramins pats“. Iš darželio direktorių jokios pagalbos nesulaukiau, nes darbuotojai vieni ant kitų tiesiog pylė purvą ir kaltę nuo savęs nusikratydavo. Direktorė taip pat sakė, kad čia auklėtojų problema, jog negali susitvarkyti su vaiku. Pažadėjo viską išsiaiškinti, bet, spėju, niekas nieko nesiaiškino ir tiesiog neleido mums lankytis darželio visą dieną. Buvo pasakyta: „vaiką reikia pasiimti iki pietų“. Po kažkiek laiko jau galėjome lankytis darželį kas antrą dieną iki pietų, o galų gale galėjau atvesti vaiką tik tuomet, kai man reikėdavo pas gydytojus arba kažkokiais kitaais reikalais, nes aš nedirbau, o ir įsidarbinti negalėjau, nes neturėjau tokios galimybės, mano vaiką darželyje morališkai gnuždė, o mano rankos sviro. Teko lankytis pas psichologus, neurologus Kaune ir Vilniuje, net ir jie nieko baisaus nematė, visi kaip vienas tvirtino, kad čia yra darbuotojų nesusitvarkymas su jautriu vaiku. Grįžusi į darželį ir pasakiusi tai auklėtojoms, sulaukiau daug priekaištų, galutinė jų frazė buvo, kad jos neturi tiek kompetencijos dirbtis su tokiais vaikais kaip mano, kad jų niekas nesiunčia į kursus.

Po kelių skundų į švietimo įstaigą niekas nesikeitė, tik blogėjo darželio komunikacija, bendravimas su manimi ir mano vaiku. Mūsų niekas nenorėjo perkelti į kitą grupę, sakė, kad niekas daugiau nepasikeis, lankymas vis tiek būtų buvęs toks, koks yra dabar, tik reikiamais dienomis, valandomis. Paskutinius mėnesius darželį lankydavome vieną, dvi dienas per savaitę po 1 val., grįždami su vaiku namo visą kelią kartu verkdavome, jis nuo moralinio išsekimo darželyje, o aš, matyt, irgi, tik dar išgirsdavau frazių: „jūsų vaikas toks ir anoks“.

Darželio prašymu teko apsilankyti PPT tarnyboje, išvados buvo kraupios. Daug kas sakė, kad jis sunkus autistas. Buvome raidos centre, jo būklė, pripažinsiu, tuo metu buvo labai prasta, jis buvo labai nervingas, susišnekėti su juo buvo sunku, tačiau tuomet gydymo nebaigėme, mums nebuvvo nustatytas joks raidos sutrikimas. PPT tarnyba nustatė **vaikui** spec. poreikius ir skyrė mokytojo padėjėją.

Nusprendžiau rašyti prašymą dėl darželio pakeitimo, jis buvo patenkintas, mes galų gale gavome gerą vietą su gerais specialistais, kur vaikas atsiskleidė visose srityse, įgijo daug žinių ir patirties, pradėjo rišliai kalbėti ir reikšti savo mintis. Vaikas su didžiausiu noru eidavo į darželį, auklėtojos tapo jo šeimos narės, aišku, būdavo kaprizų, nusišnekėjimų ir nesusišnekėjimų, tačiau auklėtojos rado priėjimą, rado būdų, kaip galima sudominti vaiką ir rasti bendrą kalbą su juo. Po kurio laiko matėsi ryškus pagerėjimas, vaikas tapo lyg kitas. Baigus darželį, teko apsilankyti PPT tarnyboje, nustebė liko visi darbuotojai, kurie tikrai nesitikėjo tokio pasikeitimo vos per dvejus metus. Buvo panaikinta spec. poreikių diagnostika ir parašyta gera išvada mokyklai.

Visas košmaras, kurį teko patirti pirmoje švietimo įstaigoje, liko praeitis. Skaudi praeitis.

3 istorija

Mintys apie tai, kad kažkas vyksta ne taip, kad mano vaikas auga kiek kitaip, užplūdo apie 2-us vaiko gyvenimo metus. Ištarti keli žodžiai, vėliau kalbos raida sustojo, atrodė, kad manęs visai nesupranta, nevykdė paprastų prašymų, tapo labai aktyvus, chaotiškas. Kreiptis į raidos centrą pastūmėjo artima draugė. Pasitarėme su vyru ir nusprendėme nedelsti. Artėjo pirmųjų metų darželyje pradžia, gavome kvietimą atvykti tirtis. Vykau su didele baime ir giliai viduje puoselėjau viltį, kad tai tiesiog dėl to, kad vaikas itin aktyvus, deja... Vaikystės autizmas, hiperaktyvumas su atsiliekančia kalbos raida. Iš raidos centro išėjome skambant gydytojų žodžiams: „jūsų vaikas tikrai nebus krepšininkas, komandinio žaidimo nežais, neduokite saldumynų, pertvarkykite aplinką namuose ir nusiteikite daug dirbtį“. Norint pasiekti rezultatą, labai svarbu pasirinkti struktūruotą mokymą, kad jis būtų taikomas visur: namų aplinkoje, darželyje.

Nė minutės nedvejojau ir jaučiau būtinybę pranešti auklėtojoms apie ateinantį į grupę kiek kitokį vaikutį. Žinia priimta palankiai, nurimau, tikėjau, kad žmonės, dirbantys su vaikais, į savo darbą žiūri atsakingai, ir bus padaryta viskas, kas geriausia mano vaikui. Tikėjau, kad toks atvejis jau ne vienetinis ir bendradarbiaudami su pedagogais gebėsime spręsti iškilusias problemas sklandžiai. Priešingai jaučiausi dėl tėvų, kuriuos išskirtinai informuoti apie grupėje esantį kiek kitaip maštantį žmogutį neketinau. Bijojau reakcijos, vaiko atmetimo kaip brokuoto, vaikų, lankančių tą pačią grupę, atstumimo dėl tėvų daromos įtakos, neadekvataus elgesio, taip pat reikėjo laiko susitaikyti, susigyventi su mintimis pačiai.

Kaip ir galima buvo tikėtis, gaudavau pastabų, kad mano vaikas per judrus, pergrubus, nemoka bendrauti, užgauna kitą, tačiau lyg ir netycia, nedaro darbelių. Savaime suprantama, netrukus teko susidurti ir su neapsikentusia mama, iš kurios teko išgirsti žodžius: „jis galėjo mano vaiką užmušti, jeigu nebūčiau sustabdžiusi“, „jis laukinis“, „jam tikrai kažkas negerai“ ir t. t. Tąkart

situacija buvo užginta, o mama, kuri buvo galbūt nuraminta, subūrė grupelę mamų ir nusprendė, kad turi teisę kitą mamą akivaizdoje viešai kalbėti apie mano vaiko būklę.

Pati dar nesijausdama tvirtai ir negebėdama atskirti, kas tikra, o kas tik „akių dūmimas“, klioviausi, kas buvo pateikiama, tačiau sutiktų tinkamų asmenų dėka ir vis labiau pažindama savo vaiką, domėdamasi, supratau, kad problema – ne mano vaikas, o aplinka ir aplinkoje esantys asmenys, kurie, pasirodo, ne tik kad negebėjo tinkamai identifikuoti kiekvienos situacijos, kūrė melus, bet dar ir yra visiškai nekompetentingi. Nors nuolat buvo akcentuojamas struktūruotos aplinkos poreikis, tačiau taip tinkamai ji ir nebuvo parengta. Iš vidinio pykčio, kuris apimdavo kas kartą, kai mano vaikas padarydavo „kažką blogo“, atėjo supratimas, kad pedagogas, kuris buvo šalia, nei geba, nei kuria palankios aplinkos mano vaikui. Suvokiau, kad kol vaikas yra darželio aplinkoje, jo elgesiui didelę įtaką daro būtent tenai šalia jo esantys asmenys. Jeigu vaikas elgiasi netinkamai, tuomet pedagogo pareiga sustabdyti, parodyti pavyzdį, padėti socializuotis. Jeigu vaikas kažko nedaro, vadinasi, netinkamai sudominta, prieita, pateikta, tačiau nepalikta likimo valiai, bandant užglaistyti sakant: „jis nenorejo“, „nesutiko“, „sakiau padaryti namie“. Tereikia domėtis. Pasikeitus pedagogui, visiškai pasikeitė ir vaikas, jis pradėjo dalyvauti veikloje, domėtis, bendrauti, mokytis iš klaidų, tobulėti ir net susirado draugų. Tėvų požiūris ir sudarytas „blogo vaiko“ įvaizdis keičiasi.

Mieli pedagogai, mokytojai,

būkite kantrūs, būkite atidūs, stenkite pažinti, pamilti, o ne bėgti nuo tokių vaikų, kaip „broko“. Jie – nuostabūs! Tobulėkite, švieskitės, nestovėkite vietoje. Nebékite nuo to, kas neišvengiamą. Jūsų darbas deda pagrindus tokių vaikų socialinei ir emocinei gerovei. Jūsų dėka tokie vaikai gali pasiekti daugiau. Padėdami vaikams nė nemanote, kiek daug padedate tokių vaikų tėvams, kuriems dažnai tenka išgyventi emocinį nestabilumą, kurie gyvena baimėje ir nežinomybėje, kurie, siekdami geriausio savo vaikui, dažnai jaučiasi bejėgiai. Nesistenkite išgyventi dieną, o eikite su mintimis, ką naujo galiu duoti šiandien. Jūs galite būti šių vaikų herojai.

PADÉKOS ŽODIS

Dėkojame visiems prisidėjusiems prie šio leidinio kūrimo, Lietuvos pedagogams už pasidalytas situacijas bendrojo ugdymo grupėse, šeimoms, auginančioms ypatingus vaikus, už patirtis ir savo istorijas, ugdytiniui, kuris paskatino pasaulį pamatyti jo akimis.

„Žvelkime į savo asmeninę kelionę ir projektus kaip Mikelandželas žvelgė į marmuro luitą, stengdamiesi pakeliui mokytis ir taisytis“

David Epstein

Literatūra

---

1. Barkauskienė R., Zacharevičienė A. (2019). Darbas su vaikais, turinčiais elgesio ir emocinių sunkumų bei sutrikimų.
2. Bo Hejlskov Elven (2017). Padékime nesimušti, nesikandžioti, nešūkauti...
3. Hille K., Evanschitzky P. ir kt. (2015). 3–6 metų vaiko raida. Psichologiniai pagrindai ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdytojams.
4. Ikimokyklinio ugdymo pasiekimų aprašas (2014).
5. Mikulėnaitė L. (2019). Vaikų raidos sutrikimų ankstyvosios reabilitacijos mokymo programa.
6. Mikulėnaitė L., Ulevičiūtė R. (2004). Ankstyvojo amžiaus vaikų autizmas.
7. Nasvytienė D. (2005). Vaiko elgesio ir emocinės problemos.
8. Navickienė L., Piščalkienė V. ir kt. (2019). Kaip padėti vaikui, turinčiam autizmo spektrą sutrikimų?
9. Oficialiosios statistikos portalas. Internetinė prieiga <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=6efa7f73-0c20-48c3-b296-02f343763cc0#/>
10. Sutrikusios raidos vaikų konsultavimo skyrius. Internetinė prieiga <https://srvks.lt/pedagogams/metodines-rekomendacijos/>
11. Tamoura E. (2020). The Integration of Preschool Children with Autism Spectrum Disorder in Kindergartens of General Education